

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**“TÜRKİYE’DE SOSYOLOJİK BİLGİ ÜRETİMİNİN
SOSYAL SORUNLARA ÇÖZÜM ÜRETİMİNDEKİ
KONUMU”**

**Hazırlayan
Yağmur ÇELİK**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yonca GENÇOĞLU**

Yüksek Lisans Tezi

**Temmuz 2019
KAYSERİ**

**T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI**

**“TÜRKİYE’DE SOSYOLOJİK BİLGİ ÜRETİMİNİN
SOSYAL SORUNLARA ÇÖZÜM ÜRETİMİNDEKİ
KONUMU”**

(Yüksek Lisans Tezi)

**Hazırlayan
Yağmur ÇELİK**

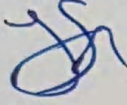
**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yonca GENÇOĞLU**

**Temmuz 2019
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun biçimde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda, bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm meteryal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Yağmur ÇELİK

T.C.
ERCIYES ÜNİVERSİTESİ
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Başlığı: Türkiye'de Profik Sosyolojinin İnkımanı:
İs. Anadolu Dr. neg.

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 111 sayfalık kısmına ilişkin, 21/08/2019 tarihinde **Turnitin** intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre, tezimin benzerlik oranı: % 5... dır.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Giriş dahil
- 2- Ana Bölümler dahil
- 3- Sonuç dahil
- 4- Alıntılar dahil/hariç
- 5- Kapak hariç
- 6- Önsöz ve Teşekkür hariç
- 7- İçindekiler hariç
- 8- Kaynakça hariç
- 9- Özet hariç
- 10- Yedi (7) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 21/08/2019

Adı Soyadı : Yağmur GELİK
Öğrenci No : 4031631603
Anabilim Dalı : SOSYOLOJİ
Bilim Dalı : SOSYOLOJİ
Program Adı : Yüksek Lisans

Dr. Öğr. Ü. Aylin Yonca Gençoğlu

Danışman: Adı/İmza

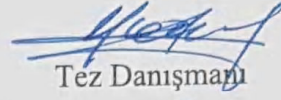
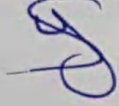
Öğrenci Adı/İmza

Yağmur GELİK

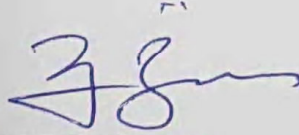
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Türkiye’de Pratik Sosyolojinin İmkani: İç Anadolu Örneği” adlı Yüksek Lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Lisansüstü Tez Önerisi ve Tez Yazma Yönergesine uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Yağmur Çelik

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üy. Aylin Yonca Gençoğlu

Sosyoloji ABD Başkanı ✓.

Ad Soyad İmza

Dr. Öğr. Ü. Zehni Özmen

KABUL ONAY SAYFASI

Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yonca Gençoğlu danışmanlığında **Yağmur Çelik** tarafından hazırlanan “Türkiye’de Pratik Sosyolojinin İmkânı: İç Anadolu Örneği”adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü **Sosyoloji** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

.06./08./2019

(Tez Savunma Sınav Tarihi Yazılacak)

JÜRİ:

Danışman :Dr. Öğr. Üy. Aylin Yonca Gençoğlu

Üye : Dr. Öğr. Üy. Zehni Özmen

Üye : Dr. Öğr. Üy. Faruk Karaarslan

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun 02./09./2019 tarih ve36..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Kenan GÜLLÜ
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ve lisans eğitimim boyunca bana yol gösteren, maddi manevi desteğini asla esirgemeyen ve bu çalışmamı hazırlamamda yardımcı olan Dr. Öğr. Üyesi Aylin Yonca GENÇOĞLU'na teşekkürü borç bilirim. Çalışmamı gerçekleştirmemde yardımcı olan, görüşme gerçekleştirdiğim, bütün hocalarıma, çalışmamı sürdürebilmemde yardımcı olan arkadaşşıma ve aileme de destekleri için sonsuz teşekkürler sunarım.

Yağmur ÇELİK

Kayseri-2019

Türkiye’de Sosyolojik Bilgi Üretimini Sosyal Sorunlara Çözüm Üretimindeki Konumu

Yağmur ÇELİK

**Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2019
Danışman: DR. Öğr. Üyesi Aylin Yonca GENÇOĞLU**

ÖZET

Zaman karşısında her şey dönüşüme tabiidir. Bu süreçte toplumlar ve toplumla yakından ilgilenen sosyoloji de dönüşmekte ve çeşitlenmektedir. İçinde bulunduğu zamana ve mekana karşı tepkisiz kalmayan sosyolojinin yaşadığı bu dönüşümlerde; zaman ve mekan faktörlerinin yanı sıra bir diğer etkili faktör bireydir.

Bu çalışma, İç Anadolu bölgesindeki üniversitelerde yer alan akademisyenlerin içinde buldukları kente, yaptıkları ve yapabilecekleri katkılara, bu katkıların önündeki temel sorun alanlarına, sosyoloji bölümlerinin ve akademisyenlerin bilgi üretimindeki konumuna yönelik bir açıklama çerçevesi sunmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla, sosyolojide etkili bir faktör olarak değerlendirilen akademisyenin, sosyolojiyi nasıl anlamlandırdığını ve anlamlandırmasına etkili olan unsurları da anlamaya çalışmaktadır. İç Anadolu bölgesindeki alan çalışmasının sonucunda ortaya çıkan bu tezin bir diğer odak noktasını ise, ülkenin yeni toplumsal koşullarında sosyolojinin mevcut konumu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sosyoloji, Kent, Toplumsal Süreç, Kimlik, Kurum Kültürü, Sosyal Sorun, Akademisyen

**LOCATION SOLUTIONS TO SOCIAL PROBLEMS IN THE PRODUCTION
OF SOCIOLOGICAL KNOWLEDGE PRODUCTION IN TURKEY**

Yağmur ÇELİK

Erciyes University Institute of Social Sciences,

Master Thesis, July 2019

Agents: DR. Lecturer. Member Aylin Yonca GENÇOĞLU

ABSTRACT

Every point is a part of change in fact of time. Meanwhile, sociology, which is closely concerned with society and also society itself is transuming and diversifying synchronously. Within the period of transformation of sociology which is not unresponsive towards time and place, 'individual' is another factor alongside of time and place.

This praxis is based on attempting to bringing an explanation frame to the academicians' contributions of the cities that they are living in and also located in Central Anatolia Region, also difficulties that these contributions face with; position of sociology departments and academicians' information production. Accordingly, the main purpose is to understand the sociology explanation of academicians', primary factors of these sociology explanations' by these academicians who are besides also be adressed as a factor of sociology themselves. An other focal point of this study that practised as a conclusion of field survey within Central Anatolia, is to constitute location of sociology within the new domestic social conditions.

Keywords: Sociology, Town, Communal Process, Identity, Culture of Institituon, Social Problem, Academician.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
İNTİHAL	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK SAYFASI	iii
KABUL ONAY	iv
TEŞEKKÜR	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM ARAŞTIRMA HAKKINDA

1.1.Konu ve Amaç	4
1.2.Çalışmanın Yöntemi	9
1.3.Araştırmanın Verilerinin Toplanması ve Analizi	11
1.4.Araştırma Soruları	14
1.5.Araştırmanın Etiği	17

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Sosyolojinin Temel Sorunsalı	18
2.2. Kent ve Sosyoloji İlişkisi Bağlamında Kent'e Genel Bir Bakış:	23
2.3.Sosyolojiyi ve Kent Etkileşimi: Klasik Sosyologlar ve Chicago Okulu	28
2.3.1.Chicago Okulu:	34
2.4.Türkiye'ye Sosyolojiyi Getiren Koşullar ve Dönemsel Farklılıklar:	39
2.5.Rasyonel Seçimler Kuramı ve Kullanılan Kavramlar	45
2.6. Sembolik Etkileşimcilik Kuramı ve Kullanılan Kavramlar:	47
2.7.Araştırmada Kullanılan Diğer Kavramlar	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİTEL BİR ARAŞTIRMA ÜZERİNDEN İÇANADOLU'DA SOSYOLOJİK BİLGİNİN KONUMU

3.1.Sosyolojik Bilginin Niteliğine Atfedilen Anlamlar	56
--	----

3.2.Bir Meslek Olarak Sosyoloji:	62
3.4.Kurumsal Kültürün Sosyoloğa ve çalışmalarına Etkisi	75
SONUÇ	91
KAYNAKÇA	95
ZGEMİş	100

GİRİŞ

Bisiklete bir kez binersen hep binersin sözündeki gibidir yaşamak. İlk aldığın nefesle başlar hayat ve yaşarsın. Nasıl nefes aldığını, vücudundaki kanın nasıl dolaştığını, kalp atışlarının nasıl gerçekleştiğini düşünmen önemli değildir; yine de yaşamaya devam edebilirsin. Ve bu süreçte nefes almayı asla unutmazsın. Ancak koşarken, yorulup da duraksadığın, o anda, aldığın nefes üzerine düşünmeye başlarsın. Her an aldığın nefesi ilk kez alıyor gibi hissedersin, içine dolan oksijeni hissedersin, aldığın havanın göğsünü ve karnını nasıl şişiripini fark edersin. Tüm bunlara odaklandığın an; nefes alırken ve verirken, çıkardığın sesleri bile duyarsın. Çünkü tam o an, kendini mercek altına almışsındır. İnsan, günlük eylemleri üzerine çok düşünmeden, belli bir düzen ve uyum içerisinde yaşar. Nefes alış ve verişlerindeki gibi, tüm hayatı üzerine düşünmeye başladığında; dışarı çıkıp biraz kafa dağıtmak, bir yerlerde oturup kahve içmek, arkadaşlık ilişkileri kurmak, müzik dinlemek, bir elbise seçmek, bir bakış vs. çok daha anlam yüklü ve karmaşık bir hal alır. Hele bir de hepsinin üzerine aynı anda düşünmeye başlarsa, belki de zihinsel yorgunluktan veya karşılaştığı anlam kargaşasından, birey için eyleme geçmek çok daha güç hale gelebilir. İçine dahil olması o kadar zor olmayan, ama yorumlaması zor olan hayat; yüklendiği birçok anlam ve ilişki biçimleriyle, insan için zor ve boğucu olur.

İşte sosyoloji bu noktada devreye girer. Çünkü sosyolojiye adım attığınız anda; hayata da tekrardan adım atmış olursunuz. Ancak bu sefer daha yakından bakma imkanıyla. Hayat ve sosyoloji birbirine denk tutulabilir; ikisi de hem karmaşık hem de sistemlidir. Sosyoloji ile ilgilenen her birey, hayatın tamamını değil bir bölümünü alarak inceleme nesnesine dönüştürür. Her şeyin birbiri ile olan bağlantısı zorlayıcı olsa da sosyolojinin kendine ait yöntemleriyle, her birey hayatın başka yönüyle ilgilenir. Ve bu parçalar birleştirildiğinde, sosyolojinin tamamı hayata denk düşmüş olur.

Sosyolojinin, bu alanın dışında yer alan birey için basit gözükmesi, tam da bu sebeple; hayatla eş tutulmasıyla, ilişkilidir. Sosyolojinin, insan elinin değdiği her şeyi kendi

inceleme nesnesine dönüştürebilmesi, sınırlarını genişletmekte ve dışardan bakıldığında hayatın kendisiyle olan ayrımı görünmez hale gelebilmektedir. Belki de bu sebeple; sosyoloji bölümünde okuyan herkesin karşılaştığı ve zaman geçtikçe bu bölümde okuyan kişiler tarafından, bazen espriyle bazense bunalma hissiyle cevap verilen şöyle bir soru vardır; sosyoloji nedir ve bu bölümü bitirince ne olacaksınız? Genellikle bu sorulara verilen cevaplar karşıdaki kişileri tatmin etmez ve bu bölümde yeni olan öğrenci de zamanın hızla geçmesini, çevresi tarafından bu sorunun artık sorulmamasını bekler. Ancak beklenen zaman geçtiğinde, kişinin sosyolojiye dair ilgisi ve bilgisi derinleşmişse, bu kez sosyoloji nedir? sorusunu kendi kendine sormaya başlar. Böyle bir soruyu sorduğunuzda birçok cevapla karşılaşmanız mümkündür. Bu cevaplar, birbirinden çok farklı olabileceği gibi, genel açıdan benzerlik taşısa da daha dikkatli incelendiğinde, farklılıkların detaylarda saklı olduğu rahatlıkla görülebilir. Bu farklılıkların temel sebebi hayatın farklı yönlerini ele alan birey, zaman ve mekan ilişkisidir. Bu süreçte etkilenen birey, hayatın belli bir kısmını yorumlarken sosyolojiyi de yeniden yorumlamış olmaktadır.

Çalışma, *sosyoloji nedir?* sorusunu, bu kez sosyolojide uzmanlaşan akademisyenlere yöneltmektedir. Akademisyenlerin sosyolojiyi nasıl anlamlandırıdığını, anlamlandırırken; akademisyende etkili olan süreçlerin neler olduğunu, sosyolojiyi yorumlama biçimlerinin çalışmalarına ve gündelik hayata nasıl etkilerde bulunduğunu merak etmekte ve anlamaya çalışmaktadır. Çünkü; hayatın içerisinde, hayatla birlikte dönüşüm gerçekleştiren sosyolojinin, bugünkü konumunda ve misyonunda, akademisyen etkili bir aktör olarak değerlendirilmektedir.

... toplum biliminden alınacak ilk ders... insanın kendi yaşamının anlamını kavrayabilmesi ve geleceğini görebilmesi için, bizzat kendisini de yaşadığı tarih dönemi içinde ele alması; ve hayatta yaralanabileceği olanakların farkına varabilmesi için, farklı toplumsal koşul ve konumda yaşayan diğer insanların durumlarını da görebilmesi, bilmesi gerektir (Mills,2007;15-16).

Bilginin¹ toplumsal süreçlerde geçirdiği dönüşümleri düşününce sosyolojinin de değişim geçirmesi sıradan yaklaşılmaması gereken bir gerçektir. Çalışmanın başından beri çevrenin, birey ve sosyoloji ile karşılıklı ilişkisi üzerinde durulmuş, sosyolojinin doğası gereği bir ihtiyaca cevaben ortaya çıkışının altı çizilmeye çalışılmıştır. İster uygulama alanında olsun ister teorik zeminde olsun; klasik sosyologlar çalışmalarlarıyla, toplumsal anlamda düzeni amaçlayan bir görev duygusu taşımaktaydılar.

¹ (bkz. P. Burke, Bilginin Toplumsal Tarihi, 2001)

Toplumların sürekli bir dönüşüm içinde olması ve beraberinde sosyolojinin de dönüşmesi ve çeşitlenmesi kaçınılmaz kılmaktadır. Yani sosyoloji toplumsal koşullara bağlı olarak dönüşüm gerçekleştirmektedir. Dolayısıyla, Türkiye'deki yeni toplumsal koşullarda akademisyenlerin, dahası sosyolojinin kendisinin, ülkenin yeni doğasında geçirdiği değişimler ve karşılaştığı sorunlar söz konusudur. Bu nedenle günümüz koşullarının akademi, akademisyen ve sosyoloji üzerindeki etkilerine bakmak gerekli görülmüştür. Akademisyenlerin yeni koşullarda sosyolojiyi nasıl tanımladıklarına odaklanmak beraberinde ülkenin dönemsel koşullarını, içinde buldukları kentin koşullarını, üniversite kurumlarının koşullarını da göz önünde bulundurmaya gerektirmektedir. Bu etkileri yaşayan ve sosyolojinin sorgulama yeteneği kazandırdığı akademisyenlerin kendi alanları üzerine düşündükleri savından hareketle, alınan cevapların anlamlı ve gerekli olacağı düşünülmüştür.

Bu çalışma, İç Anadolu bölgesindeki üniversitelerde yer alan akademisyenlerin içinde buldukları kente, yaptıkları ve yapabilecekleri katkılara, bu katkıların önündeki temel sorun alanlarına, sosyoloji bölümlerinin ve akademisyenlerin bilgi üretimindeki konumuna yönelik bir açıklama çerçevesi sunmak, aynı zamanda, akademisyenlerin, sosyolojiyi nasıl anlamlandırdıklarına dair bir çerçeve oluşturabilmek amacının ürünüdür. İç Anadolu bölgesindeki; Ankara, Aksaray, Eskişehir, Kayseri, Konya, Nevşehir, Niğde, Yozgat illerinde yapılan nitel saha araştırmasının bulgularını içeren bu çalışmanın, temel bileşenlerini; sosyoloji, üniversitelerin sosyoloji bölümleri ve akademisyenlerden oluşturmaktadır.

Çalışmada, akademisyenlerin sosyolojiyi anlamlandırmalarında ve çalışmalarında etkili olabilecek; sosyokültürel ve sosyoekonomik süreçler, toplumsal dönüşümler, mekanın ve zamanın etkisi, kurumsal kültürün etkisi ve yaşanan problemlerin etkisi gibi etkenler üzerinden anlaşılmalı ve açıklanmaya çalışılmıştır. Aynı zamanda günümüzde sosyolojinin toplumsal konumuna ve neden o konumda bulunduğu dair de bir açıklama sunmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMA HAKKINDA

1.1.Konu ve Amaç

Çalışmanın konusu, İç Anadolu bölgesinde yer alan şehirlerdeki üniversitelerin sosyoloji bölümlerinin, buldukları şehir ve bölgenin sosyal meselelerine olan yaklaşımlarını incelemek, bu yaklaşımlar çerçevesinde söz konusu alana yönelik yaptıkları çalışmaların temel niteliklerini, sahip oldukları potansiyeli ortaya koymaktır. Böylece sosyoloji bölümlerinin içinde buldukları şehre ve bölgeye, yaptıkları ve yapabilecekleri katkıları, bu katkıların önündeki temel sorun alanlarını tespit ederek sosyoloji bölümlerinin ve akademisyenlerin *çözüm odaklı* bilgi üretimindeki konumuna yönelik bir açıklama çerçevesi sunmak aynı zamanda sosyolojiyi nasıl anlamlandırdıklarına dair de bir çerçeve oluşturabilmektir.

Çözüm odaklı bilgi üretimi; şehrin sosyokültürel yapısının ve sosyal sorunlarının içerisinde, akademisyenlerin çalışmalarına, bir kullanım alanı oluşturmaları ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Kullanım alanı; sosyolojinin gündelik hayatta ve sosyal sorunlar karşısında işlevsel olmasıyla ilgilidir. Bu kullanım alanı; doğrudan planlanmış bir amaçla ilişkili değildir. Amaçlar, sosyolojik çalışmaya başladığında; etkileşim içinde olgunlaşmakta ve dönüşmektedir. Bu nedenle hiçbir zaman önceden belirlenmiş değillerdir. Sosyolojik çalışmanın sonucunda amaçlananın, önceden belirlenmiş olmaması; sosyolojinin, çalışmayı gerçekleştiren bireyin çıkarlarını veya toplumun belli bir bölümünün çıkarlarını ön planda tutarak, belli bir toplumsal kesimin, faydalanacağı bir projeye dönüşmesini engellemektir. Sosyolojik çalışmaların planlanmış amaçlardan uzak, tarafsız bir kullanım alanının olması sosyolojinin, toplumun büyük çoğunluğunu kapsayan işlevsellikte olması ve gündelik hayatın içine daha fazla yayılması anlamına gelmektedir. Dolayısıyla çalışma, sosyoloji ile bağlantılı olan akademisyenlerin, sosyolojiye nasıl bir perspektiften yaklaştığını anlamayı; işlevsel veya pratiğe yönelik bir sosyoloji eğilimini nasıl değerlendirdiklerini, pragmatik olarak sosyal sorunlara

yaklaşım biçimlerini ve bu sorunlara yönelik *çözüm odaklı* ilerleme çabalarının nasıl üretildiğini, bu bağlamda *teori ile pratik* arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendirdiklerini anlamayı amaçlamaktadır. Neticede, bu çalışmada en temel amaç; İç Anadolu bölgesindeki akademisyenlerin, sosyolojiye, sosyoloji sayesinde kendilerine ve çalıştıkları kurumlara atfettikleri anlamları ortaya koymaktır.

Çalışmada; araştırma konusunun temel bileşenlerini; sosyoloji, İç Anadolu bölgesindeki sosyoloji bölümleri ve akademisyenler oluşturmaktadır. Sosyolojik bilgi üretiminin konumunu anlama amacı taşıyan bu araştırma, sosyolojik bilginin temel nitelikleri, sosyoloji ve kent ilişkisi, Türkiye’de sosyolojinin serencamını temel alarak tasarlanmıştır. Çünkü, sosyolojinin bugünkü konumunun değerlendirilebilmesi için; dönemsel ve çevresel faktörlerin sosyolojideki etkilerinin göz önünde bulundurulması gerektiği düşünülmektedir.

Sosyolojinin doğası ile hayatın kendisi arasındaki koparılamaz ilişki; hem onu hayat kadar karmaşık hale getirmekte hem de onu sürekli kendisini yenileyen ve dönüştüren bir forma sokmaktadır. Toplumların sürekli bir dönüşüm içinde olması, beraberinde sosyolojinin de dönüşmesini ve çeşitlenmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Toplumsal alanda yaşanan dönüşümlerle paralel olarak, görülmektedir ki; sosyoloji de kendine yeni görevler ve amaçlar edinmektedir. Yani, aynı hayatta kalmak isteyen bir canlının mutasyon geçirmek zorunda kalması gibi sosyoloji de yeni koşullarda ve bulunduğu mekanda geçirdiği dönüşümlerle varlığını devam ettirmektedir. Dolayısıyla, bu süreçte sosyolojiyi etkileyen iki temel unsur olarak, mekan ve zaman karşımıza çıkmaktadır. Bu iki temel unsur aynı zamanda birbirini de etkileyen bir döngüyle varlığını sürdürmektedir. Bu nedenle günümüzdeki sosyolojinin konumunu anlayabilmek için; sosyolojiyi ortaya çıkaran koşullar, Osmanlı’ya gelişi, Türkiye’deki ilk yılları, odaklanılması gereken süreçlerken, aynı zamanda akademisyenlerin buldukları kent ve sosyoloji ilişkisi de odaklanılması gereken bir diğer unsuru oluşturmaktadır.

Sosyoloji; Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, Ulus Devletin yükselişi gibi tarihsel olaylardan sonra 19.yy’da, bir ihtiyaca cevaben ortaya çıkmıştır. İster uygulama alanında olsun ister teorik zeminde olsun; klasik sosyologlar çalışmalarıyla, içlerinde buldukları yeni koşulları çözümlenmeye ve ortaya çıkan *kaosu* düzene oturtmayı hedefleyerek çalışmalar gerçekleştirmişler, toplumsal anlamda düzeni amaçlayan bir

görev duygusu taşımışlardır. Dolayısıyla sosyoloji ortaya çıktığı yıllarda, ürettiği bilgi ile toplumda görünür ve işlevsel bir konum işgal etmiştir (Ünsaldı&Geçkin,2013).

Sosyolojinin bu topraklara getirilişi de Avrupa'daki doğuş nedenlerinden pek farklı olmamış; Osmanlı'nın kendisine yeni bir kimlik arayışına girdiği dönemlerde Batı ile olan ilişkileri neticesinde, sosyolojinin de ülkeye sirayet etmesi kolaylaşmış ve sosyoloji siyasi oluşumun içerisinde kök bulup, gelişmiştir. Dolayısıyla, sosyolojinin yapısındaki işlevsellikten Osmanlı'nın bütünlüğünü koruyabilmek adına yararlanılmıştır. Sosyolojinin Batı'da ortaya çıktığı koşullarla, Osmanlıya aktarılmasının sebeplerindeki farklılıklara rağmen, sosyoloji işlevsel olarak değerlendirilmekte ve toplumsal problemlerde; topluma bir bütün olarak yaklaşmakta ve herkesi kapsayan bir bakış açısıyla değerlendirilmesi hususunda ortak bir paydada buluşmaktadır (Kaçmazoğlu, 2013).

Bahsi geçen işlevsel bakış açısının oluşabilmesi ve sosyoloğun çalışmalarında bir ihtiyaca cevap verebilmesi ise; çevre, birey ve sosyolojinin karşılıklı etkileşimi ile etkili ve mümkün hale gelmektedir. Çünkü, her sosyolojik çalışma/eser, kendisini üreten sosyoloğun içinde bulunduğu *dönem* ve *mekandır* aynı zamanda. Yani, sosyoloğun ilgi alanını belirleyecek olan ve sosyoloğun bakış açısını etkileyecek olan içinde bulunduğu dönemseller koşullardan ve mekandan bağımsız değildir. Dönemseller koşulların sosyoloji üzerinde etkisinin sebebi; mekân ve o mekân içerisindeki insanlarda yarattığı etki ile ilişkilidir. Dönemseller koşulların etkili olduğu mekân ise; tekrar bir etki alanı yaratmakta ve hem insana hem de toplumsal süreçlere etki etmektedir. Harvey'in Asi Şehirler eserinde üzerinde durduğu gibi; İçinde yaşadığımız, o ya da bu şekilde etkilediğimiz ve etkilendiğimiz bir alan olarak şehirler, kolektif bir çabanın ürünüdür (Harvey,2013;42-44).

Bu döngü içerisinde akademisyenler, sosyolojik bilginin üretildiği ve dağıtıldığı bir alan olarak üniversitelerde, hem ürettikleri çalışmalarla hem de eğitimci kimlikleri vasıtasıyla öğrencilere aktardıklarıyla, sosyolojiyi anlayışını etkileyen aktörler olarak göz önünde bulunmaktadır. Bu nedenle, çalışma kapsamında, bugünün sosyolojisinin, akademisyenler için ne anlam ifade ettiğinin anlaşılması, ortaya nasıl çalışmalar çıkardıklarının anlaşılabilmesi ve en temelde sosyolojinin bugün sahip olduğu konumun anlaşılabilmesi için, akademisyenin içinde bulunduğu döneme ve çevreye odaklanmayı gerekli kılmaktadır.

Araştırmada kullanılacak temel kuramlar ve kavramlar yukarıda anlatılan temel doğrultusunda araştırmannın konusu ve amacına dayalı olarak seçilmiştir. Bu doğrultuda, birbiriyle çelişmeyecek biçimde, *Rasyonel Seçimler Kuramı* ve *Sembolik Etkileşimcilik Kuramından* yararlanılacaktır. Çalışma sosyolojinin işlevsel yönünün, akademisyenlerin kendileri ve çalışmaları açısından nasıl bir anlam ifade ettiğini merkeze aldığından *pragmatizm*; *rasyonel seçimler* ve *sembolik etkileşimcilik* kuramını ortak paydada buluşturmuştur. Pragmatistlere göre; gerçeklik, eyleme geçildikten sonra yaratılmaktadır ve bu gerçeklikte, çoğunlukla hatırlanan ve öncelikli olarak kullanılan bilgiler fayda sağlayanlardır. Eyleyen, dünya ile kurduğu ilişkideki anlamlar atfetmekte ve kendi gerçekliğini kurgulamaktadır. Üstelik bu gerçekliği kurgularken rasyonel bir değerlendirmede bulunmaktadır. Dolayısıyla, bireyin dünyaya yönelik gerçekleştirdiği eyleme yüklenen anlamlar ve bu anlamların içerisinde bireyin aklında kalanların günlük hayatın elde ettikleri faydayla ilişkili olması her iki kuramı da ilişkili ve birbirini tamamlar hale getirmektedir (Ritzer, 2011, 351-352).

Temel bileşenleri Sosyoloji bölümlerinden ve akademisyenlerden oluşan bu çalışma, kurumsal alanla ilgilidir. Kurumsal bir alanda; kurumsal çıkarlardan, bireysel çıkarlardan ve en genelde toplumsal çıkarlardan bahsedilebilir. Marcell Mauss², hediyelerin ve diğer alışveriş şekillerinin mecburi ve menfaate dayalı özelliklerini vurgularken, Bronislaw Malinowski ise, toplumsal birliğin temelinde alışverişin olduğunu ifade eder. Kısacası toplumsal birliğin bir mecburiyet barındırdığı ve alışverişle gerçekleştiği fikrinin hakim olduğu bu bakış açısına göre; bilgi alışverişinin, emek-ücret alışverişinin bulunduğu bu kurumsal alandaki ilişkilerin ve işleyişin anlaşılabilmesi için de akılsal seçim bakış açısından yararlanmak gereklidir. Alış-veriş kuramı, rasyonel seçimler kuramıyla ilişki bir kuramdır. Ve bu kuramın geliştirilmiş yanlarıyla, rasyonel seçimler kuramında kullanımı mevcuttur. Ancak rasyonel seçimler kuramı, temel olarak ekonomiden türetilmiştir. Bu nedenle bireye ve onun eylemlerine değil, bireyin o eylemler ile elde ettiği faydaya ve bunun maliyetine odaklanılmaktadır. Bir sosyal etkileşim örüntüsü içinde aktörlerin, rasyonel bir yönünün olduğunu inkar etmek yanlış olur ancak bir bireylerin sadece bununla açıklanamayacak kadar karmaşık bir zihniyetleri, eylemleri ve anlam dünyaları mevcuttur. Bir birey gündelik hayatında hem rasyonel hem de irrasyonel eylemler gerçekleştirebilmektedir. Bu nedenle sosyal

² (bkz. M. Mauss, Armağan Üzerine Deneme, 2018)

davranışın hem öznel ve nesnel boyutları hem de maddi boyutları göz önünde bulundurulmalıdır (Ritzer, 2013;416-417). Dolayısıyla çalışmada, *Rasyonel Seçimler Kuramı ve Sembolik Etkileşimcilik* kuramının her ikisinin de kullanılması elzem görülmüştür.

Türkiye'nin sosyoekonomik durumu göz önünde bulundurularak; bireylerin bir meslek olarak akademisyenliğe nasıl baktığı, veyahut kurum kültürünün içinde bulunan akademisyenin; ders vermek, sınav hazırlamak, notları okumak, gibi öncelikli görevleri sonucunda çalışmalarına veya sosyolojiye nasıl anlamlar yüklediği , eylemlerini gerçekleştirirken nasıl bir öncelik sırası izlediklerinin anlaşılabilmesi için, *Rasyonel Seçimler* kuramına ihtiyaç duyulmakta, Aynı zamanda, akademisyenlerin; görev yaptıkları kuruma, mesleklerine, içinde buldukları bölgeye, içinde buldukları bölgenin sosyolojik yapısına, içinde yaşadıkları bölgenin sosyal sorunlarına, çözüm odaklı çalışmalara atfettikleri anlamların tespiti noktasında da *Sembolik Etkileşimcilik* kuramına ihtiyaç duyulmaktadır. Sembolik Etkileşimcilere göre, birey, sosyalleşme sırasındaki etkileşimleri ile şeylere anlam yüklemeye başlamaktadır. Ve şeylere yüklediği anlamlar neticesinde çeşitli eylemlerde bulunmaktadır. Bireyi asıl eyleme yönlendiren o şey değil, o şeyin altında yatan anlamlardır. Neticede *Sembolik Etkileşimcilere* göre, bireylerin anlam dünyaları ile eylemleri arasında doğrudan bir ilişki söz konusudur (Ritzer,2011; 351). Bu nedenle, *Sembolik Etkileşimcilik* ile sosyoloji bölümündeki akademisyenlerin, sosyolojiyi nasıl anlamlandırdıkları noktasında ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmada kullanılan kavramlar araştırmanın amacı doğrultusunda rasyonel seçim ve sembolik etkileşimciliğin kavramları ile sınırlandırılmamıştır. Rasyonel Seçimler Kuramı ile ilişkili olarak ele alınan kavramlar; *Fırsat maliyeti, toplumsal kurum, norm, değerler, ödül, ceza, iktidar* Homans'ın ödülleri ilişkili olarak kullandığı önermeler; *başarı önermesi, uyarıcı önerme, değer önermesi, yoksunluk-doyum önermesi saldırma-onarma önermesi ve rasyonellik önermesi* kavramlarıdır.

Sembolik Etkileşimcilik Kuramı ile ilişkili olarak ise; *rol, rol mesafesi, ön sahne, arka sahne, kaçınılmazlık*, Mead'in eylem için gerekli gördüğü aşamalar; *dürtü, algı, manipülasyon ve tamamlama*, Simmel'in sayılardaki *iki-üç ayrımı, mesafe ve değer* kavramları kullanılmıştır. Ayrıca araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda *pragmatizm, sosyal sorun, kimlik ve kurum kültürü* kavramları da verilerin analizinde temel alınan diğer kavramları oluşturmaktadır. Kullanılan kavramlarla, bütünlükçü bir

yaklaşım sergileyerek akademisyenin anlam dünyası, eylemleri ve bunları sınırlandıran veya etkileyen unsurların anlaşılabilmesi amaçlanmıştır.

1.2.Çalışmanın Yöntemi

Çalışmada nitel yöntem tercih edilmiştir. Çünkü; nitel yöntem aracılığıyla, sosyal gerçeğin daha önce bilinmeyen, farklı yönlerini derinlemesine keşfetmek ve ortaya çıkarmak mümkündür. Bu farklılıklar, bir bilim olarak sosyolojiyi ele aldığımızda, daha fazla göze çarpmaktadır. Sosyoloji, hayatın birçok alanına dahil olan, dolayısıyla hayatın kendisiyle beraber belli dönüşümler de geçiren bir yapıya sahiptir. Bu özelliği neticesinde birçok farklı sosyoloji anlayışı ve birbirinden farklı sosyolojik çalışmalarla karşılaşmak mümkündür. Çalışmanın öznesi olan akademisyenlerin, sosyolojiye nasıl bir bakış açısıyla yaklaştıklarının anlaşılması karmaşık bir süreçtir ve birçok faktörün dahil edilmesini gerektirmektedir. Örneğin sosyologlar farklı paradigmlar benimseyebilmekte, bu paradigmlara bağlı olarak, farklı yöntemleri kullanabilmekte ve farklı konuları farklı şekillerde inceleyebilmektedirler. Kısacası sosyoloji çalışmaları çeşitli yönleriyle birbirinden ayrılmakta ve bir çeşitlilik ortaya çıkmaktadır. Çalışmaları bu tür farklılıklara götüren; bireyin ilgi alanları dahilinde, çalışmanın teorik arka planı, amaçları, rolü, kavramsallaştırılmasıdır (Layder,2013:9).

Paradigma dediğimiz zaman; pozitivist paradigma, anti-pozitivist paradigma, yorumlayıcı paradigma gibi pek çok paradigmadan söz edebiliriz. Her birinde, farklı bilim anlayışından, birer dünya görüşünden bahsetmekteyiz ve bu da her biri için; ontolojik, epistemolojik, metodolojik kabul farklılığına tekabül etmektedir. Dolayısıyla her birinde farklı metodolojiler, farklı yöntem ve teknikler kullanılmaktadır (Ünal,2008:123-126). Nicel ve Nitel yöntem farklılığı veya her ikisinden birlikte yararlanma, bir metot olarak, paradigma farklılığı içerisinde değerlendirilebilir. Bahsedilen paradigmların belirli dönemlerde, bir diğerine göre daha parlak bir konuma sahip olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin pozitivist paradigma, sosyolojinin ortaya çıktığı ilk dönemlerde, bilimsel olma iddiasında olan sosyolojinin dayanağı olarak uzun bir dönem bayrağı taşımıştır.

Yorumcu paradigma ise, pozitivist paradigmandan oldukça farklı bir bakış açısını içerir. Bu bakış açısında; toplumsal olguların bir araya getirilmesi ve istatistiksel işlemlerden geçmeleri, toplumsal olguları anlamakta yeterli görülmemektedir. Yorumcu paradigma gerçeği, insanların yükledikleri anlamlar çerçevesinde değerlendirmektedir. Toplumsal

olguların anlaşılabilmesi; bireylerin deneyimlerine ortak olmak ve bu süreçte nasıl bir anlam sistemi ile hareket ettiklerinin anlaşılabilmesi ile ilişkilidir. Sosyal dünyanın içerisindeki anlam sistemlerini anlamak isteyen yorumcu paradigma, yöntem olarak nitel yönteme başvurmaktadır. Nitel yöntem aracılığıyla; bireyin psikolojik, kültürel özellikleriyle ilişkili veya bireyin deneyimleri, sosyal ilişki örüntüleri ile ilişkili vs. daha ayrıntılı ve kapsamlı verilere ulaşmak mümkün olmaktadır. Nitel yöntemde bireyle geçirilen zamanın daha fazla olması ve açık uçlu sorularla bireylerin rahat ifade edebilmelerine imkan tanınması, çalışma sonucunda elde edilen verilerin hesaplanabilir ve genellenebilir yönünden ziyade tekil ve anlamaya yönelik özelliklerini sunmaktadır (Kümbetoğlu,2012;22-45).

Paradigma farklılığının ardından ise kuramsal çeşitlilikten bahsetmek gerekir; kuramsal çeşitlilik dendiğinde ise, sosyolojik kuramları birbirinden ayıran ve çeşitlendiren; seçilen konular, konuya yaklaşımlarının arkasında yatan kabuller ve bu kuramın yanıtlaması gereken soruların türleri olarak sıralayabiliriz. Konularına göre makro yaklaşımlar ve mikro yaklaşımlar olarak iki ana çatıda toplanabilirler (Wallance&Wolf,2013:26-27).

Sosyolojiyi salt bu farklılıklardan ibaret de saymak mümkün değildir. En temelde çalışmayı bir diğerinden ayıran şey ise; sosyoloğun içinde bulunduğu *dönem* ve *mekandır*. Zaten bireyin ilgi alanını belirleyecek olan da içinde bulunduğu dönemsel koşullardan ve mekandan bağımsız değildir. Sosyoloğun aile yapısı, aldığı eğitim, ekonomik koşulları, bulunduğu dönemin yarattığı ekonomik, coğrafi koşullar ve kültürel formlar onun sosyolojiyi anlamlandırma ve ondan yararlanma biçimini etkileyeceği gibi aynı zamanda toplumsal ve tarihsel gelişmeler de sosyoloji anlayışını belli bir dönüşüme tabi kılacaktır. Tüm bunlara ek olarak Türkiye’de sosyolojinin, makro veya mikro düzeyde, ³Aktay’ın da bahsettiği gibi; siyasetle olan yakın ilişkisi, üniversitelerin özerk bir yapıya sahip olmayan kurumsal yapısı ve kurumsallığın beraberinde getirdiği belli bir bürokratik işleyişinin varlığı da bu duruma dahil edildiğinde Türkiye’deki sosyolojinin kendine has özelliklerini yakalamanın anahtarının akademisyenler olduğu düşünülmektedir.

³ Türkiye’de uzun yıllar çalışma yapmış olan Elisabeth Özdalga; sosyologların uzun süreli başarıları sağlayabilmelerinin kaderlerini politik gelişmelerden kaçınmalarıyla ilişkilendirir. Onun bu yorumu; Türkiye’de siyaset ve sosyolojinin yakın ilişkisini gözler önüne sermektedir (Aktay,2010;13).

Sosyolojinin doğası ve akademisyenlerin anlam dünyasını etkileyen yukarıda bahsedilen birçok faktör; paradigma farklılığı, kuramsal farklılıklar, zamanın ve çevrenin etkisi vs. söz konusu olduğundan; her akademisyenin sosyoloji anlayışı ve sosyolojik çalışmaları bir diğerinden farklı olacaktır. Çalışmadaki amaç, her akademisyenin anlam dünyasının, çalışmalarının ve onlara etki eden faktörlerin anlaşılabilmesi olduğundan; birebir derinlemesine görüşmeler yapılmalıdır. Bu nedenle çalışmada nitel yöntem tercih edilmektedir.

Nitel yöntem aracılığıyla; konuyla ilişkili olarak birçok veri kaynağından yararlanmak mümkündür. Bu veri kaynaklarını; fotoğraflar, sahadan elde edilen gözlem notları, ses cihazları vs. oluşturabilir. Nitel araştırmada sistematik biçimde elde edilen veriler kategorilere ve temalara ayrılır. Bu kategorileştirilen ve temalara ayrılan verilerden anlamlı görülenler; bireylerin dünyasından yorumlanmaya çalışılır. Bireyin dünyasına girmeye ve onun gözünden bakılmaya çalışıldığından; verilerin yorumlama sürecinde nesnellik aranmaz (Aktaran Karaarslan&Gençoğlu;2019;57). Nitel araştırmayla gerçekleştirilen bu çalışmada akademisyenlerin gözünden sosyolojiyi yorumlamaktadır. Dolayısıyla burada genel geçer bir bilgiden değil, İç Anadolu bölgesinde görüşülen akademisyenlerin gözünden elde edilen bilgilerden söz edebilmek mümkündür.

1.3.Araştırmanın Verilerinin Toplanması ve Analizi

Sosyolojik bilginin üretildiği ve dağıtıldığı bir alan olarak üniversitelerde akademisyenler, hem ürettikleri çalışmalarla hem de eğitimci kimlikleri vasıtasıyla öğrencilerine aktardıklarıyla, sosyolojiyi anlayışını etkileyen temel aktörler olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle akademisyenlerin, bakış açılarının ve anlamlandırma süreçlerinin önemli olduğuna inanılmaktadır. Anlamlandırma süreçlerinin anlaşılabilmesinin ise ancak derinlemesine bir keşif araştırmasıyla mümkün olabileceğine karar verilmiş ve veri toplama tekniği olarak; derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır.

Derinlemesine görüşme; günlük sohbetin aksine, belirli bir yönde gelişen ve belirli bir amaç doğrultusunda gerçekleştirilen bir görüşmedir. Bu görüşme ile amaçlanan, araştırılan konusunun detaylı bir şekilde incelenmesini gerçekleştirmektir. Bireysel farklılıkları göz önünde bulundurmaya olanak tanıyan bu yöntemle; araştırmacı daha esnek olabilmektedir. Aynı zamanda araştırmacı, gelişen yeni durumlar karşısında

ekstra sorular ekleyebilmekte ve çalışmasını tekrar tekrar revize edebilme imkanına da sahip olmaktadır (Kümbetoğlu,2012;73-74).

Çalışmada görüşmeler, rehber görüşme formu kullanarak gerçekleştirilmiştir. Rehber görüşme formu; “... bir anket formu değildir. Herhangi bir yapılandırılmış biçimden çok, kelimelerin ve soruların ardılığının her görüşmeci için değiştiği esnek bir rehber formudur.” (Kümbetoğlu,2012;75). Bu form ile amaçlanan; sınırlı olan zamanın en etkin şekilde kullanımını sağlamak ve her görüşmeci ile yapılan görüşmelerde soruların unutulmamasını sağlamaktır. Aynı zamanda bu yöntemle, daha detaylı bilgi alabilmek için ek sorular sorma avantajını da sağlamaktadır.

Temel araştırma problemleri ve rehber araştırma formunda yer alan soruların oluşturulması aşamasında, alınan altı yıllık sosyoloji eğitiminin ve bu süreçteki gözlemlerin etkisi olmuştur. Bu soruların oluşumunda; özellikle sosyoloğun etkileşimde olduğu birçok alan ve sosyolojinin gelişimine engel teşkil edebilecek durumlar göz önünde bulundurulmuştur. Form aracılığıyla, temel araştırma sorularından hareketle birçok alt görüşme soruları oluşturulmuş ve görüşmecilerle gerçekleştirilen sohbetlerde hiçbir soru atlanılmadan, aynı zamanda, bireyin ifadelerinde araya girilmeden görüşmeler gerçekleştirme imkanına sahip olunmuştur.

Veriler lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca içinde bulunduğum akademik alandaki gözlemlerimle ve derinlemesine mülakatla elde edilmiştir. Görüşmelerin yapılacağı örneklem, amaçlı örnekleme tekniğiyle belirlenmiştir. Amaçlı rneklem; belirli kriterler baz alınarak, seçilen bireylerden ve evrenin farklı özelliklerini içinde barındıran bir kesitinden oluşmaktadır (Kümbetoğlu, 2012;99). Çalışmada seçilen akademisyenler; unvandan, uzmanlık alanlarına, yaş ve cinsiyete kadar birçok farklılık taşımıştır. Bu farklılık çalışma açısından anlam zenginliği olarak değerlendirilmiştir.

İç Anadolu bölgesinde yer alan üniversitelerin sosyoloji bölümlerindeki akademisyenlerine E-mail yoluyla, çalışmanın konusunu ve yöntemi belirterek, ulaşılmıştır. Olumlu geri dönüş alınmış; Ankara, Eskişehir, Kayseri, Konya, Yozgat, Aksaray, Nevşehir, Niğe illerinde yer alan üniversitelerden 10 kişi ile uygun buldukları tarihlerde yarı yapılandırılmış sorularla mülakat gerçekleştirilmiş ve veriler elde edilmiştir. Olumsuz geri dönüşler ise çoğunlukla uygun tarihlerde Türkiye’de bulunmama, aşırı yoğun programlara sahip olma gibi sebeplerle ilişkili olmuştur.

Herhangi bir geri dönüşün yapılmama durumu ise çok nadir gerçekleşmiştir. Genel olarak, görüşme talebinin bulunduğu sosyoloji bölümlerinin kendi alanlarına dair bir çalışmaya hassas ve anlayışlı yaklaşıklarını söylemek mümkündür. Sosyoloji bölümlerinde yer alan akademisyenlerin bizzat kendilerinin ve bu bölümlerin araştırma konusu haline gelmesi görüşmeciler açısından genel itibariyle anlamlı ve gerekli bulunmuştur. Ancak, neden anlamlı ve gerekli bulunduğu noktalarında ise çok farklı sebepler ortaya çıkmıştır.

Akademisyenlerin sosyolojiyi anlamlandırma ve sosyoloji çalışmalarını gerçekleştirmede çevre etkili bir faktör olarak değerlendirilmiştir. Şehirden şehre bile birçok farklı etken söz konusu olacağından Türkiye'yi bölgelere ayırıp, daha az belirleyiciyi dahil edip, daha homojen bir analize yaklaşarak derinlemesine bir çalışma yürütmek istenmiştir. Bu nedenle çalışma, İç Anadolu bölgesiyle sınırlandırılmıştır.

Verilerin analizi ve yorumlanması sürecinde öncelikle derinlemesine görüşmelerden elde edilen veriler, görüşmecilerin özgün anlatımlarına sadık kalınmaya çalışılarak metne dökülmüştür. Ardından bu metinler, araştırmaya temel oluşturan kuramların temel kavramları kullanılarak ve çalışmanın amacıyla ilişkili olacak biçimde betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiş ve yorumlanmıştır. Analiz ve yorumlama, verilerin altında yatan anlamların keşfederek araştırma sorularına cevap aramak doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte veriler, araştırma soruları doğrultusunda sınıflandırılarak çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

Veriler; akademisyenlerin, sosyolojiyi anlamlandırmaları biçimlerinin etkisi, sosyolojik çalışmalarında kentin etkisi, akademisyen kimliğinin ve kurumsal yapının etkisi, çalışmaları engelleyebilecek diğer dış faktörler kapsamında ele alınmış ve buradan hareketle, temelde 5 bölüme ayrılmıştır. Bunları; sosyolojiye atfedilen anlamların neler olduğu, bir meslek olarak sosyolojinin akademisyenlerin hayatında nasıl bir yer tuttuğu, bir kurum olarak üniversitelerdeki etkileşim örüntülerinin nasıl olduğu, sosyoloğun toplumdaki rolü ve sosyoloğu sınırlandıran faktörler, ve son olarak sosyoloğun Türkiye'deki teori ve kavram üretimine, ekolleşmeye dair algılarının nasıl olduğu üzerine bulguların sunumu olarak sıralanmak mümkündür.

1.4.Araştırma Soruları

Nitel araştırma ile gerçekleştirilen bu çalışmada, temel araştırma soruları ve rehber görüşme formunda kullanılan görüşme soruları aşağıdaki gibidir.

Akademisyenlerin sosyolojiyi anlamlandırma biçimleri nasıldır?

- Sosyolojiyi nasıl tanımlarsınız?
- Sosyolojiyi nasıl tanımlamazsınız?
- Sosyoloji ile toplumsal sorunlar arasındaki ilişkiyi nasıl yorumlarsınız?
- Sosyolojinin geniş bir alana nüfuz edebilmesine imkan sağlayan doğası düşünüldüğünde; sizce bu durum nasıl avantajlar veyahut dezavantajlar oluşturmaktadır?
- Sosyolojinin pragmatik bir yönünün olduğunu düşünüyor musunuz? Bu konudaki düşüncelerinizi biraz açabilir misiniz?
- Sosyolojinin sosyal sorunlara yönelik yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Size göre, sosyolojik bir eğitimden geçmekle sosyal problemler arasında nasıl bir ilişki mevcuttur?
- **Akademisyenlerin Sosyoloji anlayışları ile kent arasında nasıl bir ilişki vardır?**
- Sosyoloji eğitimi almış olmanın somut anlamda çevrenize kattığı değerler olduğunu düşünüyor musunuz, sizce nasıl bir değer katmakta? Bulduğunuz kente dair nasıl bir faydanız olabilirdi ya da oldu?
- Sosyolojik bakış açımızın oluşmasında kentin etkisini nasıl yorumlarsınız?
- Sosyoloji anlayışımızla bulduğunuz çevre arasındaki ilişkiyi biraz anlatabilir misiniz?
- Almış olduğunuz eğitimler ve verdiğiniz eğitimleri ele aldığımızda, ikisi arasında olumlu veya olumsuz temel farklar olduğunu düşünüyor musunuz? Size göre bu farkın sebepleri ne ilişkili olabilir?

- Yapmak istediğiniz çalışmalarda yaşadığınız şehrin ve üniversitenin koşullarının nasıl bir sınırlandırması veya faydası vardır?
- Saha çalışmalarında risk olarak adlandırabileceğiniz durumlarla karşılaştınız mı? Biraz bahsedebilir misiniz?
- Çevrenizde ve temelde Türkiye’de sosyal sorun olarak nitelendirebileceğiniz problemler var mıdır? Evetse biraz daha açar mısınız?
- **Akademisyenler sosyolojiye nasıl bir perspektiften yaklaşmaktadırlar?**
- Yaptığınız çalışmaları nasıl sınıflandırırsınız?
- Saha çalışmalarını nasıl değerlendirirsiniz? Sizce sahada çalışmak zor mudur? Zor ise bu zorlukları nasıl tanımlarsınız?
- Teorik ve ampirik çalışmalar arasında nasıl bir ilişki görüyorsunuz? Sizce bir arada kullanılmalı mıdır? yoksa biri diğerinden daha önemlidir denilebilir mi, neden?
- Size göre Türkiye’de yeterince kavram ve teori üretiliyor mu? Üretilmiyorsa önündeki engelleri nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Size göre Türkiye’de bir ekol takip edilmeli midir? Edilmeliyse neden? Değilse neden?
- Hiç teori ve kavram üretmeye yönelik girişimleriniz oldu mu? Evet veya hayırsa bu durumun önünde nasıl engellerle karşılaştınız?
- Hiç ekolleşme çabanız oldu mu? Evet veya hayırsa bu durumun önünde nasıl engellerle karşılaştınız?
- **Kurum kültürünün akademisyene ve çalışmalarına nasıl etkileri bulunmaktadır?**
- Akademik bir kurum olarak üniversiteler, nasıl bir ilişki biçimi yaratmakta ve aktör olarak akademisyenin oluşan ilişki biçimindeki etkisi nasıldır?
- Yapmak istediğiniz çalışmalarda akademik kimliğinizin sizi sınırlandırdığı oluyor mu? Neden?

- Çalışma alanımızdaki bürokratik işleyişlerin, yapmak istediğiniz çalışmalara etkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Akademik yükselme kriterlerinin çalışmalarınızı nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?
- Kurumsal yapının ve içindeki iş ilişkilerinin yazma sürecindeki etkilerini nasıl değerlendirirsiniz? Herhangi bir yazıyı yazarken sizi endişelendiren veya yazma sürecini yavaşlatan faktörler var mı? Bu problemleri biraz açabilir misiniz?
- Kurum içinde başka akademisyenlerle bir arada çalışmak sosyoloji anlayışınızı nasıl etkiler?
- Yazarken iş arkadaşlarınızın ya da size eğitim veren kişilerin okuyacağı endişesini taşıyor musunuz? Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- **Türkiye’de sosyolojinin konumunun, üretilen bilgi kapsamında, akademisyenlerle nasıl bir ilişkisi mevcuttur?**
- Sosyoloji eğitimi almış olmak ve bu alanda uzmanlaşmak size nasıl bir katkı sağlamıştır?
- Sosyoloji eğitimi almış olmak ve bu alanda uzmanlaşmak, çevrenizdekilere nasıl bir etkide bulunmuştur?
- İlk akademisyen olduğunuz zamanları düşününce; beklentileriniz ile gerçekleştirenler arasında nasıl bir ilişki mevcuttur? Bu durumu nasıl değerlendiriyorsunuz?
- Bir çalışmayı yaparken, o çalışmayı yapmaya sizi sevk eden temel amacınızı nasıl açıklarsınız?
- Size göre, güncel olan konuları çalışmanın nasıl bir avantajı ya da dezavantajı vardır?
- Türkiye’de sosyolojinin konumunu nasıl değerlendirirsiniz?
- Sosyolojinin doğuşu ve Osmanlı’ya geliş amacı düşünüldüğünde; günümüzde sosyolojinin, Türkiye’deki işlevini nasıl yorumlarsınız? Sizce bir dönüşüm yaşandı mı? Temel sebeplerini nasıl değerlendiriyorsunuz.

1.5.Araştırmanın Etiği

İç Anadolu bölgesindeki üniversitelerde nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilen bu çalışmada, akademisyenlerle yapılan görüşmelerde kimliklerinin gizli tutulacağı, görüşme esnasında, görüşme sonrasında tutulan notlar ve gözlemlerin kayıtlarının araştırmacıda saklı kalacağı bilgisi verilmiştir. Ek olarak, çalışmada; görüşme yapılan bireylerin kimliklerini deşifre edebilecek bilgileri çıkarmaya veya kullanmamaya dikkat edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. Sosyolojinin Temel Sorunsalı

*“Her insan kendi görme sahasının sınırlarını, dünyanın sınırları olarak kabul eder.”
(Schopenhauer)*

Sosyoloji bölümünde okuyan herkesin karşılaştığı ve zaman geçtikçe bu bölümde okuyan kişiler tarafından, bazen espriyle bazense bunalma hissiyle cevap verilen bir soru vardır; sosyoloji nedir ve bu bölümü bitirince ne olacaksınız? Genellikle bu sorulara verilen cevaplar karşıdaki kişileri tatmin etmez ve bu bölümde yeni olan öğrenci de zamanın hızla geçmesini, çevresi tarafından bu sorunun artık sorulmamasını bekler. Ancak beklenen zaman geçtiğinde, kişinin sosyolojiye dair ilgisi ve bilgisi derinleşmişse, bu kez sosyoloji nedir? sorusunu kendi kendine sormaya başlar. Böyle bir soruyu sorduğunuzda birçok cevapla karşılaşmanız mümkündür. Bu cevaplar, birbirinden çok farklı olabileceği gibi, genel açıdan benzerlik taşısa da daha dikkatli incelendiğinde, farklılıklarını detaylarda saklı olduğu rahatlıkla görülebilir.

... ;pozitivist tedrisattan geçmiş bir toplum bilimci ile hermeneutik çalışan meslektaşının bu sorulara cevabı elbette farklı olacaktır. ... Sosyolojik alan içerisinde eşit olmayan yapısal konumları işgal eden aktörler arasındaki alana egemen olma mücadelelerinin sonucu bu tür bir sorunun cevabını belirler (bir anlamda neyin sosyoloji, kimin sosyolog olduğunun kavgasıdır bu (Ünsaldı, Geçkin,2013:21).

Sosyoloji ne tür bir akademik söylemdir?... Öncelikle beni bu soruna yönelten ilgi çekici bir çelişmenin anlaşılmasını istiyorum. Bir taraftan kamuoyunda sosyoloji diye bir mefhumun olmadığı; öğrenme, araştırma ve içerik itibarıyla katı bir yapıya sahip olmamasından dolayı sosyolojinin kolayca yapılabileceği; herkesin toplum üzerinde fikir sahibi olması nedeniyle bu sorunu araştırarak özgül bir mefhumla gerek olmadığı yaygın olarak öne sürülmektedir. Öte yandan, sosyologlar genellikle, konularının hem önemli hem de zor olduğunu, çoğu insanın sosyolojik açıdan cahil olduğunu, uzun dönemli bir eğitimin gerekli bulunduğunu ve sosyolojinin, diğer toplumbilimlerinin çoğundan daha karmaşık ve değerli olduğunu kabul eder (Urry, 1995:53-54).

Sosyolojinin insan ilişkilerine ve insanın elinin değdiği her türlü konuya odaklanabilmesi, bu alanla ilgilenen veya uzmanlaşan birey için onun karmaşıklığına,

dışarıdan bir birey içinse basit gözükmesine sebep olmaktadır. Sosyoloji ile ilgilenen bireylerin, Urry'nin yukarıda ifade ettiği düşüncelerle, benzer bir şekilde, karşı karşıya kalabilmeleri olası bir durumdur. Sosyoloji 19. Yüzyılda ortaya çıkmış bir bilim olarak, bilimsel camiada ve sosyal bilimler alanında kendisine özgün bir yer açmayı başarmış, diğer disiplinlerden kendini ayırıcı çizgileri net bir şekilde çizebilmiş, aynı zamanda metodolojik, epistemolojik ve teorik anlamda güçlü bir alan olarak kendisini ortaya koymuştur. Ancak bu büyük ölçüde bilimsel camiada fark edilebilir bir durum olmuş ve dışardan bir birey için fark edilemez bir durum olmuştur. Bunun sebebi sosyolojinin her alana elinin değmiş olmasıdır. Yine de bu durum, sosyolojinin karşılaştığı sorulardan yalnızca biri olarak değerlendirilebilir. *Basit* gözükmesine sebep olan bu durum (ilgi odağında *insanın* bulunması), aynı zamanda, sınırlarını bulanıklaştıran bir diğer etken olarak kaşımıza çıkmaktadır.

“Sosyoloji, bilgi gövdesi olarak insan ilişkilerini alır, ...Söz konusu insan birlikteliğine katkıda bulunan veya ondan çıkarılan herşey sosyolojiktir.” (Fichter, 2001: 3) Sosyolojinin, insan elinin değdiği her şeyi kendi inceleme nesnesine dönüştürebilmesi, sınırlarını genişletmektedir. Ve bu durum; hem bir avantaj hem de bir dezavantaj olarak değerlendirilmektedir. Yine de sosyolojinin zihinde net bir yere oturtulmasını zorlaştırdığı açıktır. Sosyolojik bilgi birikimi arttıkça, netliğe kavuşması gereken bu alan, daha da derinleşir ve zihinde bir sürü kök salar. Genel bir tema çıkarmak zordur, çünkü verilen her cevap, bir terim olarak sosyolojinin içini doldurmayacak kadar eksiktir. Sosyolojinin ne olduğu ve temel sınırlarının anlaşılabilmesi ancak bireyde sosyolojik bilgi birikiminin artmasıyla mümkün olabilir. Sosyolojik birikimin artması ise bu karmaşık ve zihinde birçok kök salan süreçten geçmeyi zorunlu kılmaktadır.

Sosyoloji, farklı biçimlerde düşünülebilir. En basit yolu, tepeleme kitap dolu, sıra sıra dizilmiş uzun kütüphane raflarını düşünmektir. ... , biriktirilmiş bilgiye durmaksızın ekler yapılması ve bu süreç içinde bilginin değiştirilmesi olarak, kısaca bitmek bilmez bir faaliyet olarak düşünebilirsiniz (Bauman, 2013:9-10).

Sosyolojinin kapsayıcı doğası düşünüldüğünde; *sıra sıra dizilmiş* okunacak kitaplar sosyolojiyle sınırlı olmayacaktır. Sosyolojinin yanı sıra, ekonomi, psikoloji, felsefe, tarih gibi diğer sosyal bilimlerin de öznesinin insan oluşu nedeniyle, sosyolojinin etki alanına girecek, etki alanını genişleterek, bu bilimlerini, kendisini desteklemesini sağlayacak referans alanlarına dönüştürecektir. Fakat burada tek bir açıdan değerlendirilemeyecek kadar girift bir ilişki söz konusudur. Zira, sosyolojinin ve diğer

sosyal bilimlerin ortak noktasının bulunması, bu avantajları sağlarken bir yandan da sosyolojinin kendi sınırlarını bulanıklaştırarak dezavantaj da oluşturabilmektedir. Tabii bu söz konusu yakınlık, hangi açıdan bakıldığıyla ilişkili olarak, farklı biçimlerde yorumlanabilmektedir. Fichter, bu alanlardaki bilgileri sosyolojinin dışında ancak sosyolojiye başlangıç olarak değerlendirmekte ve sosyolojinin yorumlaması gerektiği asıl konuda hata yapmasını engelleyici faktör olarak nitelendirmektedir (Fichter,2001:6-7).

Wallence ve Wolf ise, sosyolojinin diğer disiplinlerle olan ilişkisini Çağdaş Sosyoloji Kuramları eserinde; sosyolojinin etkinliğiyle ve hala gelişmeye devam etmesiyle ilişkilendirerek, onun, aktif ve dönüşen yapısına vurgu yapmıştır (Wallence&Wolf,2013:543).

Sosyolojinin diğer bilimlerle olan yakın ilişkisinin; ya da Bauman'ın ifadesiyle; "... sosyolojinin öteki disiplinlerin dikkatinden kaçmış şeylerden beslenen artıkcı disiplin ..." (Bauman,2013:12). oluşunun yarattığı *fluluğa* ek olarak, paradigma farklılıkları ve nicel-nitel yöntem farklılıkları, beraberinde kuramsal çeşitlilik ve makro yaklaşımlar-mikro yaklaşımlar, modern dönem-post modern, dönem gibi, dönemsel farklılıklar da sosyolojik çalışmaların çeşitliliğini ortaya çıkarmaktadır. İşte tüm bunlar karşısında; neyin sosyoloji olduğunu ve nasıl bir çalışmanın sosyolojik olduğunu belirlemekte sınırlar genişleyip bulanıklaşmaktadır.

"Durkheim yorumcuları ve biyografî yazarları onun Yahudi bir aileni ve haham bir babanın çocuğu olduğunu belirtmeden geçemezler. ..., zira bu bilgi, Durkheim'in ailesinin güçlü bir dayanışma içerisindeki bir topluluğun parçası olduğu bilgisini verir" (Huther,2013:13-14).

Dolayısıyla her sosyolojik çalışma/eser kendisini üreten sosyoloğun içinde bulunduğu *dönem* ve *mekandır* aynı zamanda. Çünkü sosyoloğun ilgi alanını belirleyecek olan içinde bulunduğu dönemsel koşullardan ve mekandan bağımsız değildir. Sosyoloğun aile yapısı, aldığı eğitim, ekonomik koşulları, bulunduğu dönemin yarattığı tarihsel, ekonomik, coğrafi koşullar ve kültürel formlar onun sosyolojiyi anlamlandırma ve ondan yararlanma biçimini de etkileyeceği gibi aynı zamanda toplumsal ve tarihsel gelişmeler de sosyoloji anlayışını belli bir dönüşüme tabi kılacaktır. Sosyologların hayatlarına dair bilgiler, içinde buldukları dönem işte tam bu sebeple kayda değer bulunur ve incelenir.

Bu nedenle sosyoloji Wallece ve Wolf'un yukarıda belirttiği gibi aktif ve dönüşebilir bir yapıya sahiptir. Wallence ve Wolf toplumsal koşulların sosyolojik anlayışı etkileyişini ise şu şekilde örneklemiştir; 1950'li yıllarda baskın olan sosyologların büyük bir kısmının babası din işleriyle ilgilenmekteydi ve yoksulluk içinde olan çeşitli grupların toplumla bütünleşmelerine katkıda bulunmayı amaçlıyorlardı. Bu gaye, elbette onların kendi çevrelerini anlamlandırmalarını ve dolayısıyla sosyolojik bakış açılarını ve çalışmalarını da etkilemekteydi. Aynı yıllarda, küçük işletmelerin giderek ortadan kalkmasıyla beraber büyük işletmelerin daha fazla insanı istihdam ettirmesi, toplumbilimcilerin *yapısal* sorunlar üzerine daha fazla odaklanmaya başlamalarına sebep olan bir dönemdi. 1960'lar, var olan eski kültürel adetlerin çökmeye başladığı ve yeni hayat tarzlarının ortaya çıkmaya başladığı, genç sosyologların iletişimle ve insanların kendi gerçeklerini, kendilerinin nasıl yarattıklarına odaklandıkları bir dönemdi (Wallance&Wolf,2013:544-545).

Swingewood, klasik sosyolojiden bu yana tek bir sosyoloji anlayışının olmadığını söylemekte, ancak hepsinin ortak bir paydayı incelediğini ve dolayısıyla benzer konular etrafında toplandıklarını da ifade etmektedir (Swingewood,2009:14). Dolayısıyla şunu söylemek mümkündür; Sosyoloji, nasıl tanımlanırsa tanımlansın veya nasıl bir teorik arka plana sahip olursa olsun, tüm bu karmaşık doğasına rağmen, yine de *sosyoloji* dendiğinde akla gelen ortak bir nokta bulunmaktadır. O da belirli insan kümelerinin hayatlarına ve anlam dünyalarına dokunarak içinde yaşanılan hayata dair bir açıklama ve zihinsel anlamda bir düzen getirmesidir.

'Biz, içinde yerleştirildiğimiz, hayatlarımızı kuşatan gerçekliği karakteristik biricikliğine anlamak istiyoruz. Biz bir taraftan onun bağlamını (Zusammenhang) ve onun çağdaş şekilde tikel tezahürlerinin kültürel manasını ve diğer taraftan da onun tarihi olarak başka türlü değil, öyle olmasının sebeplerini anlamak istiyoruz.' (Aktaran Kalberg,2009: 51).

Sosyal bilimlerin öznelinin insan oluşu, sosyolojinin nesnellik anlayışını da değiştirmektedir. Her ne kadar *gerçeklik* arayışında olursa da tek bir *gerçekten* bahsetmek de mümkün değildir. Her birey sosyokültürel gerçekliğin içinde benzer koşullar altında var olsa da bu gerçekliği farklı şekilde tecrübe eder ve anlamlandırır. Bu nedenle sosyoloji hem tikellikleri hem de sosyal gerçekliğin paylaşılan ortak niteliklerini ortaya koyma çabası içindedir. Bu çaba her bir bireyin ya da sosyal bütünün içinde yaşadığı koşulları ve bu koşulların neden böyle olduklarına cevap üretmesi bağlamında sosyolojinin gündelik hayatta işlevsel bir niteliğe sahip olmasına yol açar.

Dolayısıyla toplumlar ve onların içinde nasıl yaşadığımızı yardım eden sosyolojik bakış açıları ve *gerçeklikleri* birbirinden farklı olmalarına rağmen, hepsi bir noktada raflardaki tozlanmış bilgi yığını olmaktan ziyade, işlevsel bir yer tutmaktadır. Bu, her bir bireyin, topluluğun ya da toplumun hem kurumsal boyutta hem de gündelik hayatın içinde nasıl bir konumda bulduklarının farkına varmalarını sağlama gibi bir özelliğe sahip olmasından kaynaklanır. Çünkü sosyoloji hayatımıza dahil olan, ancak anlamlandıramadığımız veya anlamlandırsak bile tatmin edici olmayan bir yaşam zincirlerinin parçaları gibi hissettiğimiz veya düşündüğümüz o olayların ve ilişkilerin bütününe veya bir bölümüne getirdiği açıklamalarla bir farkındalık üretmekte ve denge yaratmaktadır. Bu noktada Wright Mills'in sosyoloji anlayışının incelendiği Fildiş'in makalesinden bir alıntıya yer vermek doğru olacaktır; "O, ... ortaya koyduğu sosyolojik çalışmalarla herkesin yaşadığı zaman ve mekana dair bir farkındalık geliştirmesini sağlama gayreti içerisinde olmuştur. Bu bağlamda Mills'in toplumbilimsel düşün yöntemiyle içinde yaşanan dünyayı anlamak kadar, herkes için anlaşılır kılmak sorumluluğu yüklediği de görülmektedir." (Aktaran Fildiş,2016:139).

Mills'in yüklediği bu sorumluluk alınmalıdır. Çünkü gündelik hayatlarımızda karşılaştığımız ilişki biçimleri derin katmanlardan oluşmaktadır. Gündelik sorumluluklarını yerine getirme çabası içinde, günü tamamlama savaşı veren bireyleri, günlük eylemleri üzerine veya çevrelerinde gelişen ve onları içine alan ilişkiler, kurumlar veyahut olaylar, üzerine düşünmekten alıkoymaktadır. Aynı zamanda iş bölümü ve uzmanlaşma ile parçalanmanın arttığı bir toplum, bireylerin sorunlarının farklılaşmasına da neden olmaktadır. Bu nedenle, hayatın farklı yönlerine odaklanan ve hayatı farklı yaşayan, anlamlandıran; toplumun en küçük yapı taşı olan aile üyelerinin bile karşılaşacakları duygu; Mills'in ifadesiyle "... kapana sıkışmışlık duygusudur." (Aktaran Fildiş,2016:142). Bu *kapana sıkışmışlık* duygusu, gündelik hayatta bireyin sürekli zihninde ve ruhunda taşıdığı bir *sorundur* ve *çözüm*e ihtiyaç vardır.

Yukarıda belirtildiği gibi, pek çok farklı sosyoloji olduğunu aynı zamanda sosyoloğun, sosyoloji anlayışının ve çalışmalarının bireysel ilgi ve becerileri dahilinde yaşadığı çevreden bağımsız olmadığını, bireyin içinde bulunduğu dönemin ve mekanın sosyoloji anlayışını etkilediğini söyleyebiliriz. Bu durum; *Sosyoloji nedir?* sorusuna verilecek alternatif cevapların her zaman var olacağı ve böyle bir sorunun eskimeyeceğinin göstergesidir. Sosyolojinin doğası neticesinde, toplumsal süreçlerle birlikte dönüşmesi

ve değişmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla, doğuşunda yatan amaç ve işlev göz ününde bulundurulduğunda; gündelik hayatta işgal ettiği yer her daim önemlidir. Ve bu durum sosyolojiyi, kentin kendisinden koparılamaz bir bütünlük içinde tutmaktadır.

2.2. Kent ve Sosyoloji İlişkisi Bağlamında Kent'e Genel Bir Bakış:

Kent'i birçok açıdan değerlendirmek mümkündür. Çalışmada ise, kente dair perspektifleri/kuramları açıklamak yerine, İnsan ve insanın içinde bulunduğu çevre arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisini ortaya koyabilmek, toplumsal süreçlerle ve bu süreçlerde meydana gelen sorunlarla kent arasındaki ilişkiyi yansıtabilmek öncelikli görülmüştür.

Örneğin, Sennet, *Ten ve Taş* adlı eserinde Orta çağda duvar taşlarının öneminden bahseder. Bu taşlar, Orta çağ Paris'inde şehrin gelişmişliğinin göstergesi olabildiği gibi, savunma mekanizması olarak da işlev görmüştür. Yüklendiği işleve göre anlam kazanan yapının, akla ilk getirdiği çizdiği sınırdır. Duvarın hangi tarafında yer aldığımız bizim içerde veya dışarıda olduğumuzu belirlemektedir. İçerde olan için bir savunma, dışarıda olan için ise aşılması gereken bir engel olarak dikili duran duvar; bir kentin simgesel veya işlevsel anlamda birçok ihtiyacı karşılamaktadır (Sennet,2018). İnsanlar açısından tarih boyunca anlam ve işlev olarak sürekli dönüşüm içinde olan duvar taşları, İnsan ve mekan arasındaki etkileşimin güzel bir örneğini sunmaktadır. Orta çağdan uzaklaşıp daha yakın tarihlere geldiğimizde ise ekonomik faaliyet, nüfus yoğunluğu vb. kentin başka belirleyicileriyle ve daha karmaşık tanımlarıyla karşılaşırız. Birçok bilimsel alan; tarih, sosyoloji, coğrafya vb. ve bu alanların kendi içindeki çeşitli bakış açıları, kentin hangi açıdan değerlendirildiğine bağlı olarak, kent tanımını da değiştirir. Odaklanılan toplumsal süreç ve toplumsal sorun belirli sınıflandırmaları beraberinde getirir. Bu sınıflandırmalar; modern/post modern, liberal/Marksist, coğrafi/sosyokültürel olabileceği gibi kent çalışmaları içinde değerlendirilebilecek siyaset/kültür/meکان/ekonomi gibi türler de olabilir. Netice itibariye tercih edilen yaklaşımlar beraberinde kendi kavramsal çerçevesini oluşturacak ve kente dair bir perspektif sunacaktır (Özdemir,2010:47). Bu nedenle kuramsal yaklaşımların tek tek ifade edilmesi yerine kentin konumlandığı mekanı ve bileşenlerini açıklayarak başlamak daha öncelikli görülmüştür.

Mekân- yer, var edebilmenin ve dönüştürebilmenin zeminidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, başta boşluğun hüküm sürdüğü bir tepeye inşa edilen Parthenon

Tapınağı ele alınabilir. Sennet, Ten ve Taş eserinde, Parthenon Tapınağın yaşadığı dönüşümleri anlatır. Ve bu dönüşüm sürecini okuduğunuzda anlarsınız ki; boşluk doldurulmuş olur. Tapınak; kiliseye, kilise; camiye, daha sonralarıysa yalnızca seyredilebilecek bir görüntüye dönüşen tepe, artık sadece tepe değildir (Sennet, 2018). Zamanla boşluğunu yitirmiş, anlam yüklüdür. Bu açıdan yaklaştığımızda, yapıların ve kentlerin anlam yüklü olduğunu söyleyebiliriz. İnsan üretimi sonucunda ortaya çıkan yapılar, doğada bulunan ve bireyin kendinde bulunanın aktarılmasını içerir. Kendinde bulunan sadece kendinde bulunan değildir, almış olduğu kültürel donanımın harmanlanmasıdır. O halde oluşturulan herhangi bir yapı ile aynı zamanda bir kimlik sunulmaktadır, diyebiliriz. Bu kimlik, *toplumsal* olanın, *bireysel* olanın ve *mekânda-yerde* bulunanın harmanlanmasıyla ortaya çıkan bir kimliktir. Bahsedilen bu üç belirleyicinin yanı sıra bir de dördüncü bir belirleyici vardır; o da *zamandır*.

J. Urry'e göre; zaman sosyolojisiyle yakından ilgilenilmelidir. Çünkü yer çeşitliliklerinin anlaşılabilmesi için; zaman, mekan ve doğanın nasıl ilişkilendirileceğinin bilinmesi gerekmektedir.

“... ,neredeyse tüm büyük toplumsal ve kültürel kuramlar yerin bir biçimde tanımlamasına dayanırlar. Ancak bu kuramlar yer çeşitliliğini açıklamaya girişmemişlerdir;bunun nedeni, zaman ve mekân sosyolojisiyle, toplumsal ve fiziksel çevre arasındaki ilişkilerle ve maddi nesnelere tüketimiyle doğal ve inşa edilmiş çevrelerin tüketimi arasındaki karşılıklı bağımlılıklarla ilgilenmemiş olmalarıdır.” (Urry,1999:10-11)

J. Urry'i Mekanları Tüketmek adlı eserinde, Mead'in zaman anlayışına da yer vermiştir: Mead'in zaman değerlendirmesi ise *şimdi* üzerine odaklanmıştır. “Mead açısından “gerçek” olan şimdidir, ... Geçmişte olan her şey, zorunlu olarak şimdi içinde yeniden kurulur, ... Geçmiş dönüştüren ve geleceğe anlamını veren, ortaya çıkıştır. Bu ortaya çıkış, Mead tarafından doğanın ayrılmaz biçimde parçası olarak düşünülen, insanlar ile çevre arasındaki etkileşimden köklenir.” (Urry,1999:18)

Doğa ve insan arasındaki etkileşim; geçmişin izlerini taşıyarak ilerlemekte, şu an yeniden kurulmakta ve yeni bir etkileşim şekline imkân tanımaktadır. Örneğin modern şehirciliği ortaya çıkaran, sanayi uygarlığı sürecinde meydana gelen ticaret şehirleridir. Ticaret şehirlerinin kar hedefli, plansız yapılanması birçok tahribata yol açmıştır. Bu durum sonucunda modern şehircilik anlayışı ortaya çıkmıştır. Ancak sanayi uygarlığını ortaya çıkaran ise makine uygarlığı, daha da öncesinde alet dönemidir. (Ragon,2010:17-

26) Yani Mead’ın ifadesiyle düşünecek olursak, modern şehircilik anlayışının oluşum sürecinin içinde; sanayi uygarlığı, sanayi uygarlığının içinde; makine uygarlığı zorunlu olarak bulunmaktadır.

Yukarıda bahsedilen belirleyiciler sonucunda, tarihsel süreç içerisinde, kent tanımı oldukça fazla değişiklik ve çeşitlilik göstermektedir. Kimliklerin geçici konumunu düşündüğümüzde ve kentlere kimlikler verildiği savından hareket ettiğimizde, kentlerin de sürekli kimlik değiştirmiş olduğunu söyleyebiliriz. Toplumların tarih içinde belirli üretim düzeyi ve bu durumun beraberinde getirdiği toplumsal örgütlenmeler sonucunda şehirlerin ortaya çıktığını ifade eden Korkut Tuna, bu aşamadan sonra şehirlerin ve şehirleşmenin, toplumların gelişmeleriyle paralel ilerlediğini belirtir. Ona göre, bu süreç içinde meydana gelen toplumsal olay ve örgütlenmeler ise şehirlere özellik ve kimlik kazandırmaktadır (Tuna, 2017:9-10).

Kenti tanımlamaya sosyolojiden, ekonomiden, mimariden ve daha birçok alandan yaklaşılabılır. Bunlar bize farklı kent açıklamaları vereceği gibi, aynı zamanda *zamansal ilerleme* de kavramın içeriğinde değişiklikleri zorunlu kılacaktır.

“Toplumsal mekân sadece bireyden bireye ve gruptan gruba değil, zamana göre de değişir. ..., bütün karmaşıklığıyla mekânı anlamanın, toplumsal süreçlerin takdirine bağlı olduğunu göstermeye çalıştım. Aynı iddiayı sanırım toplumsal süreçler konusunda da ortaya atmak mümkündür: Bütün karmaşıklığıyla toplumsal süreci anlamak, mekânsal biçimin takdirine bağlıdır.” (Harvey,2013:40)

Harvey, kent tanımının toplumsal süreçlerle ilişkili olduğunu, toplumsal süreçlerin de mekândan bağımsız olmadığını bu nedenlerle de birinden birinin sabitlenerek bir diğeri üzerinde çalışma yapılabileceğini dile getirmiştir. Bu sabitleme neticesinde; örneğin mekân üzerinde oldukça katı varsayımlarda bulunarak, toplumsal sorunların inceleneceği ve tekrardan bir diğeri sabitlenerek diğeri üzerine çalışılacağı ve bunun neticesinde bir çözüme ulaşılabileceği fikrini ileri sürmektedir. Bu ikisinden birini bir diğeri üstünde hâkim görmenin basit ve yetersiz olduğunu dile getirerek mekân-toplumsal süreç arasında karmaşık bir dinamikliğin olduğunu ifade etmiştir (Harvey, 2013:40-50). O halde, toplumsal süreç zamandan bağımsız değildir ve toplumsal süreç belirli bir yer-mekan üzerinde gerçekleşmektedir.

Kent kuramlarına baktığımızda kentin temel olarak iki eksenle tanımlandığını görürüz; mekânsal olarak ve toplumsal bir süreç olarak. Kent çalışmalarının hangi toplumsal

süreç içerisinde; hangi mekana ve mekan içerisinde hangi toplumsal soruna, duruma veya kişilere odaklanacağı fikri bu farklılıkları ortaya çıkarmaktadır (Özdemir,2010).

'Bundan böyle kentleri ben anlatacağım sana,' demişti Han. 'Bunlar gerçekten var mı, sen de onu araştıracağını yolculuklarında.' ... 'Normlara uygun olan her şey var içinde. Varolan kentler normdan derece derece uzaklaştıklarından, norma göre ayrık olabilecek her şeyi öngörüp bunların olası bileşimlerini hesaplamak yetiyor bana.

Ben de diğer bütün kentleri kendisinden çıkarabileceğim bir model-kent düşündüm,' diye cevap verdi Marco Polo. 'Sadece ayrıklardan, yasaklardan, zıtlık, tutarsızlık ve saçmalardan oluşan bir kent. Varolma olasılığı en düşük olanlar eğer böyle kentlerse, anormal öğelerin sayısı azaltılarak kentin gerçekten varolma olasılıkları artırılabilir. Bu durumda benim yapmam gereken ayrıkları modelimden çıkarmak; ama hangi sırayı izlersem izleyim, gene de ayrıklar yolunda varolan kentlerden birinin karşısında bulurum kendimi...' (Calvino, 2002; 113).

Normların bütünlüğünde ve uyumunda bir kentin imkansızlığını anlatan Calvino; tutarsızlıkların, yasakların var olmadığı bir kentin, gerçek bir kent olmadığını vurguluyor. Aynı zamanda da bizlere odaklanılabilecek çeşitli sorunların mevcut olduğunu ve aslında, bu durumdan dolayı kapsayıcı bir model oluşturmanın zorlayıcı etkisini de ifade etmiş oluyor. Diğer taraftan Harvey'in toplumsal süreç ve mekânı, toplumsal süreçler ve bu süreçte meydana gelen; kentsel sorunlar bağlamında, karşılıklı koparılamaz bir ilişki içinde tutmaması, Calvino'nun ayrıkların olmadığı bir kent olmadığını ifade etmesi, bizlere aşağı yukarı benzer sürecin aşamalarının ilişkisini göstermektedir; kent ve toplumsal süreçler arasındaki sıkı bağı ve bu ikisinin karşılıklı ilişkisi sonucunda meydana gelebilecek ayrıklıkları.

Ayrıklar ve değişim arasında birbirini tetikleyebilecek bir güç söz konusudur. Bir kentin değişebilmesi için ayrıklara ihtiyaç vardır. Bu ayrıklar toplumsal süreçler içerisinde meydana gelmektedir. Yani, toplumsal süreç içinde, kentte, meydana gelen problemlerin yansımalarıdır. Toplumsal süreçten bahsederken ise, biz bunu değişimden bağımsız düşünemeyiz. Dolayısıyla burada diyalektik bir ilişkiden söz etmek mümkündür. Kentlerin ayrıklıkları, toplumsal süreçler vasıtasıyla dönüşen kentlerin geçirdikleri değişim ile ilişkilidir. Bu değişim sürecinde tekrar bir düzen oluşana kadar belli bir dönem ayrıklıklar çeşitlenir veya etki alanı genişler ve bunların gözleneceği bir mekân olarak kentler karşımızda dururlar. Belli bir zaman sonra bir düzen getirilmiş olsa bile bazı ayrıklıklar kentin karakteristik özelliği olarak durmaya devam eder. Bu ayrıklıklar ise, toplumsal süreç içinde, yeni bir değişime yol açabilir. Örneğin sanayi uygarlığının ilk dönemlerinde konut krizi, salgın hastalıklar gibi belirli karakteristik

özelliklerden bahsedebiliriz. Sanayi uygarlığının ortaya çıkışını en temelde, normların bütünüyle sarsıldığı bir dönem olarak da ele alabiliriz.

Daha önce de Özdemir'den hareketle belirttiği üzere, Kent' i hangi açıdan değerlendirdiğimiz kentin tanımını da değiştirecektir. Odaklanılan toplumsal sorun ve süreç neticesinde belirli sınıflandırmalar meydana gelecektir. Bu sınıflandırmalar; modern/post modern, liberal/Marksist, coğrafi/sosyokültürel veya kent çalışmaları içinde değerlendirilebilecek siyaset/kültür/mekan/ekonomi gibi türler de olabilir. Netice itibariye tercih edilen yaklaşımlar beraberinde kendi kavramsal çerçevesini oluşturacak ve kente dair bir perspektif sunacaktır (Özdemir,2010:47). Ancak kent tanımına ne açıdan bakarsak bakalım değişmeyen bir gerçek söz konusudur; o da kent hakkıdır. Harvey'in Asi Şehirler eserinde üzerinde durduğu gibi; İçinde yaşadığımız, o ya da bu şekilde etkilediğimiz ve etkilendiğimiz bir alan olarak şehirler, kolektif bir çabanın ürünüdür. Dolayısıyla sorumluluğu da orada yaşayanlara aittir. Park'ın aşağıda yer alan sözleri bu hakkı ve sorumluluğu daha net ortaya koymaktadır.

Ünlü kent sosyoloğu Robert Park'ın bir keresinde belirttiği gibi: şehir, insanın içinde yaşadığı dünyayı arzularına daha uygun hale getirebilmek için verdiği çabaların en tutarlısı ve bütününe bakıldığında en başarılısıdır. Fakat İnsanın yarattığı bir dünya olan bu şehir, aynı zamanda onun bundan böyle içinde yaşamaya mahkum olduğu dünyadır. Böylece dolaylı olarak ve kendisini bekleyen görev hakkında net bir fikri olmaksızın, şehri inşa ederken insan kendini de yeniden inşa etmiştir (Aktaran Harvey,2013; 43-44).

Kent hakkı bağlamında da değerlendirilebilecek bu bölümle amaçlanan; İçerisinde buldukları çevreye yönelik somut bir çaba gösteren sosyologların bu çabalarına dikkat çekmektir. Sosyologların ele aldıkları konuların kentten bağımsız olmadığını, çevrelerinde gördükleri bir probleme dair olduğunu, kısacası sosyologların, zaman-mekân ve toplumsal sorun-çözüm odaklı olduklarını, Park'ın ifade ettiği gibi; kente dair üstlendikleri sorumlulukları gösterme amacını taşıdığına inanılmaktadır. Bu nedenle; klasik sosyolojide kent ve kent olgusuyla doğrudan ilgilenmeleri nedeniyle Max Weber ve George Simmel akla ilk gelen sosyologlar olsa da yanı sıra Karl Marx, , Comte gibi sosyolojinin gelişmesinde etkili olan ve *kent hakkı* bağlamında; içinde yaşadıkları dünyayı, kenti tanımlama biçimlerini konu alarak; aslında hızlı kentleşmeye karşı onların tepkileri ve sosyolojik kavrayışları sunulacaktır. Son olarak kenti araştırma nesnesi olarak ele alan Chicago Okulu ise bahsedilen konularda daha somut göstergelere sahip olması açısından, bu çalışmanın mihenk taşı olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

2.3.Sosyolojiyi ve Kent Etkileşimi: Klasik Sosyologlar ve Chicago Okulu

Sosyoloji; Sanayi Devrimi, Fransız İhtilali, Ulus Devletin yükselişi gibi tarihsel olaylardan sonra 19.yy'da ortaya çıkmıştır. Ancak bu durum, sosyolojinin, bahsedilen tarihsel olaylar ardından bir anda yoktan var olduğu anlamına gelmez. “On sekizinci yüzyıl düşüncesinde özgün bir sosyolojik çerçeve ... yoktu ama, ekonomik, politik ve tarihsel perspektifler içinde varlığını sürdüren ... sosyolojik kavramların bir nüvesinden söz edilebilirdi. Adam Smith'in yazılarında, birbiriyle ilintili olmakla birlikte ... (ekonomik, felsefi ve sosyolojik düzeyler) saptanabilir.” (Swingewood,2009;21)

Sosyoloji kendisini; Aydınlanma Çağının; ilerleme ,akıl, birey, temellendirmesinin hem bir devamı olarak hem de Aydınlanma çağından kopuşunu gerçekleştirerek, toplumsal olanı bilimsel açıdan incelemek bir nesne gibi değerlendirecek, bilimselliğini oluşturacak ve onu diğer bilimlerden ayıracak teorik, epistemolojik, metodolojik sınırlarını çizerek, kendi varlığını görünür kılacağı kurumsal zemini oluşturarak; üniversitelerde dersler verip, dergiler çıkararak, sosyoloji kürsüleri inşa ederek aşama aşama gerçekleştirmiştir. Belirtmeli ki başlangıç noktası, hiçbir sosyoloğun; *ben bir bilim inşa etmeliyim* düşüncesi değildi⁴. Onlar, içlerinde buldukları yeni koşulları çözümlenmeye ve ortaya çıkan *kaosu* düzene oturtmayı hedefleyerek çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Bu doğrultuda toplumsal olanı bilimsel açıdan incelenebilecek bir nesne olarak ele alırken kendi çalışma prensiplerini diğer bilimlerden farklı olarak kurmuşlardır. Zaman içerisinde onların birbirinden farklı yaklaşımları ve değerlendirmeleri eşliğinde sosyoloji *kısmen* net bir duruşa sahip olmuştur. Kısmen olarak nitelenmesindeki amaç; ortaya atılan görüşlerin ve yaklaşımların zamanla daha iyi anlaşılması; onların ardından gelenlerin eşliğinde; bu yaklaşımları takip etme, eleştirme ve geliştirme, çabalarıyla; Fransız Ekolü gibi; çeşitli ekollere dönüşmesi ve daha köklü bir gelenek halini alabilmesi veya birçok alana yayılabilecek ve ondan faydalanılabilecek zengin bir içeriğe sahip olduğunun yine zaman içerisinde anlaşılmasıdır. Örneğin, Marx'ın sosyoloji anlayışı, sadece sosyoloji alanında değil birçok bilimsel ve toplumsal alanda kendine karşılık bulmuştur. Ancak bu karşılık bulma durumu 1968'lerden sonrayı

⁴1.Martindale, Fransa'da Comte, İngiltere'de Spencer, Birleşik Devletler 'de Ward gibi kişilerin öncülüğünde sosyolojinin temellerinin atıldığını belirterek, bu kişilerin akademik kimliği olmayan ancak hareketli, hayal gücü zengin ve tutkulu olmalarıyla ilişkili olarak işlerini çok iyi yaptıklarını ifade eder. Ona göre, işlerini bu denli iyi yapmaları ise bazı kurucuların hala hayattayken sosyolojinin disiplin olmasına imkan tanımıştır. (bkz. Şehir ve Cemiyet, s. 62)

kapsamaktadır,1988 öncesinde Marx'a değinilen referanslar neredeyse yok denecek kadar azdır (Ünsaldı, Geçkin,2013;20-127).

Özetle sosyoloji bir anda doğmamış; Batı'nın 16. yüzyıldan itibaren giderek artan ve 19. yüzyılda ise hızı doruk noktalarına ulaşan bir dizi sosyokültürel dönüşümler gerçekleştirmesinin neticesinde, kendisini, bilim olarak var edebilmesine uygun bir zemin oluşmuştur. Gençoğlu, sosyolojinin ortaya çıkmasına neden olan bu dönüşümleri iç içe geçmiş üç ana faktörle ilişkili olarak şöyle özetler; İlk olarak, köklü zihinsel dönüşümler neticesinde modern düşünce sisteminin yerleşmesi. Bu düşünce sisteminin temelinde yatan evrene hakim olma istencinin bulunması. İkinci olarak; ticari kapitalizm ve sanayi kapitalizmin ekonomi alanında, merkezi krallıklar ve ardından ulus devletin gelişim süreciyle birlikte siyasal alanda meydana gelen hızlı dönüşümlerin sebep olduğu sosyal, siyasal ve ekonomik sorunlar. Son olarak ise Fransız İhtilali ile siyasi çözüm arayışının beklentileri karşılayamamış olmasıdır (Gençoğlu, 2016; 40).

Peki neden, sosyolojinin de çıkışına zemin hazırlamış olan Fransız devrimi beklentileri karşılayamamıştır? Neden İhtilalle birlikte duyulan *özgürlük* çağlıkları toplumsal zeminde gerçek bir yansıma bulamamıştır?

Eşitlik, laiklik, adalet vs. etkileriyle olumlu çağrışımlarda bulunan Fransız Devrimi; aristokratik düzene son vermiş, burjuvazinin yükselişinin anahtarı olmuş ve yeni bir siyasal döneme kapılarını aralamıştır. Beraberinde toprağından koparılmış; serfler yaratmış ve toplumsal düzende de değışimi gerçekleştirmiştir. Ticaretin gelişmesi, sanayinin ilerlemesiyle kapitalist toplumun temellerinin atıldığı 19.yy'da, bu hızlı gelişim sonucunda, orta çağ kentleri tahrip olmuş; ruhsuz ama işlevsel, kar sağlama, yığınlar meydana getirmiştir. Toprağından kopan yurtsuzların akın etmek zorunda olduğu bu kentler; hızlı büyüme karşısında yetersiz kalmış ve alt yapı eksiklikleri ortaya çıkmıştır. Yanı sıra; salt kar peşinde koşan bina sahiplerinin talepleriyle, yetersiz beslenmeyle, salgın hastalıklarla, ağır çalışma koşullarıyla mücadele etmeye çalışan bir işçi sınıfı ortaya çıkmıştır. Bireysel çıkarların ön planda tutulduğu bu dönem, oluşan koşullarıyla hem kentte hem de insanlıkta ciddi yıkımlara sebep olmuştur. Yıkımların daha iyi anlaşılabilmesi için, Ragon'un Modern Mimarlık ve Şehircilik Tarihi eserindeki örneklerinden hareketle, o dönem bahsedilen durumla karşı karşıya kalanların tasvirine yer vermek daha doğru olacaktır (Ragon,2010;20-40).

Lewis Mumfor; “Mahalleler, şehirler, kırsal bölgeler, kısaca kilometrelerce alan bir ‘ilerleme çağı’ yaşadığına dair iddiaları gülünç kılan bu konutlarla kaplıdır. Bu korkunç ev müsveddeleri yozlaşmış bir ırk meydana getirebilirdi yoksulluk ve yoksunluklar organik yozlaşmalara neden oluyordu. ...”

Dr. Guepin& Dr. Bonamy: ”Halkın nerede yaşadığını görmek istiyorsanız yoksulların yaşadığı Fumiers sokağına gidin. ... ayaklarınız kaya kaya çamurda yürürken pisliğe batma korkusunu tatmak gerekir. ... Burnunuza gelen iğrenç koku sizi geri püskürtmezse içeri girin. Dikkatli olun; ... yerler öyle kalın bir kir tabakasıyla kaplanmış ki, döşemeler görünmemektedir. ...”

J. Blanqui: “ ... Konutların sağlığı tehdit ediyor olması ve çocukların fabrikalarda çalıştırılarak istismar edilmeleri içlerinde en üzücü olanlarıdır. İşte bu nedenlerden ötürü, kötülük süregidiyor ve fiziksel güçten ve ahlaki değerlerden yoksun, hastalıklı ve acı içinde bir toplum yaratıyor.

Engels: “ İşçilerin aldığı patates genellikle çürüktür, sebzeler pörsümüştür, peynir bayat ve kalitesizdir, domuz pastırması kokuşmuştur. ...”

Taine: “... Bu hareketsiz örtünün altında dikilitaşlar gibi uzanan yüzlerce baca yükselmekte. Kocaman, kapkara bir yığın , sıra sıra dizilmiş, ucu bucağı gözükmeyen binalar, işte tuğla şehri...” (aktaran, Ragon,2010;24-36).

Kentlerin belli dönemlerde iyi yada kötü olarak nitelendirebileceğimiz belli karakteristik özellikler taşıdığını daha önce dile getirmiştik. Sanayi uygarlığı dönemi dediğimizde de muhakkak aklınıza; bakış açısına göre, iyi ya da kötü olarak ifade edebileceğiniz çeşitli öğeler gelecektir. Bu dönem genel olarak, kentin ve insanların karakteristik özelliklerini; sanayi bacaları, sağlıksız ortamlar, gecekondulaşma, sanatsal değerlerin ve yeşil alanları yerini kar sağlayan binaların alması, tıkkış tıkkış bir odada yaşayan insanlar, çocuk işçiler, kötü ve yetersiz beslenme, bireysel çıkarlar ve sonsuz kar peşinde koşma hedefleri olarak ortaya koymaktaydı. İşte tüm bunların karşısında; yaşadığı dönem ve mekan içerisinde, Marx’ın sosyal bilimler anlayışının *eyleme* yönelik olduğunu görürüz. Levebre, Marx’ın eyleme yönelik bakış açısını şu şekilde ifade etmektedir” Oysa Marx, İnsanların, ancak gerçek mücadelelerle yani pratik yoluyla yabancılaşmadan kurtulabildiklerini ve ... teorisinin, gerekli ama yetersiz bir araç ... olduğunu düşünüyordu.” (Levebre, 1996;12-13)

Marx, Feodal toplum düzeninden kapitalist toplum düzenine doğru olan geçişi ve bu geçişin nasıl bir sonu olacağını kavramaya çalışır. Elbette onu böyle bir merakla yönlendiren, feodal toplumdan kapitalist toplum düzenine geçiş döneminde ortaya çıkan problemlerdir. Marx Kapitalist toplumu incelerken, kapsayıcı bir şekilde; üretim

ilişkilerini, sınıfsal mücadeleleri ve sınıfları, ekonomiyi, devleti, toplumu incelemiş vs., diğer bilimsel alanlarda kullanılabilir çıkış noktaları sağlamış ve birçok kavram; artı değer, meta fetişizmi vs., üretmiştir. Burada ise, özellikle *yabancılaşmanın* üzerinde durulacaktır. Çünkü yabancılaşma kavramıyla, *işçi sınıfı* üzerinden, Marx'ın *eyleme* yönelik bakış açısının somutlaşıyor olduğuna inanılmaktadır.

Marx'ın düşüncelerinin temelinde, insan eylemleri ve bu eylemlerin ürünleri arasındaki ilişki bulunur. Ve ona göre; İnsan eylemleri sonucu ortaya çıkmış olan; ideoloji, devlet, para ve meta ile insanın ilişkisi çeşitli şekillere bürünebilmektedir. İnsanoğlunun bizzat kendisinin yarattıkları; onu tahakküm altına alabilir, zihnini bulanıklaştırabilir ve meta için, insanın kendisini ve emeğini alınıp satılan bir şeye dönüştürebilir. Tüm bunların sonucunda ise insanda, *yabancılaşma* gerçekleşir (Levebre, 1996:9-26). Kentlerde oluşan bu yeni düzende; nüfusun büyük bir kısmını kapsayan işçiler ve onların yaşam koşullarıyla diğer herkes gibi karşı karşıya kalan ve işçi sınıfını gözlemleyen Marx ;kapitalist sistem içinde işçiler için yabancılaşmayı; işçilerin emek güçlerini ücret karşılığı kapitalistlere satmak zorunda olmalarıyla başlayan bir süreç olarak ifade eder ve üretim araçlarının sahibi olmayan işçilerin, ortaya çıkardıkları ürün üzerinde de söz sahibi olmadıklarını belirtir. Neticede, ürün ve ürünü ortaya çıkaran emeğin sahibi kapitalistler karşısında, işçi hiçbir söz sahibi olmadığı ürünle ne yapılacağına karar veremeyen aynı zamanda kendi emeğini de nasıl değerlendireceğine kendisi karar veremeyen ve çalıştığı ağır koşullarda hayatta kalma savaşı verirken; çevresine, emeğine, yeteneklerine en sonunda da kendine yabancılaşan bir insandır (Ollman, 2011;12-18).

Yukarıda da belirttiğimiz üzere Marx, devleti de insan üretimi sonucu ortaya çıkmış bir şey olarak nitelendirirken; insanların devletin altında tahakküme girmeleri sonucu gerçekleşen yabancılaşmadan söz eder. Ancak bu tahakküme giren ve yabancılaşan kapitalistler değildir. Kapitalistler açısından devlet; artı değeri büyütme yarayan bir araçtır ve ekonomik yapılarla siyasi yapılar birbirini destekleyecek şekilde birbirlerine karışmıştır. Kapitalist düzenin çelişkileri yoğunlaştığında ve görünür hale geldiğinde işçi sınıfı bir araya gelecek, kendi çıkarlarını fark edecek ve bilinçlenecektir. Bunun sonucunda; devlet, en sonunda sınıf mücadelesinin de gerçekleşeceği bir alan olacaktır (Ollman,2011;9-23).

Marx ve Engels'in birlikte kaleme aldığı Komünist Manifesto'nun hazırlanmasıyla işçi sınıfının bilinci oluşturmaya çalışmaları; hem Marx'ın kendisinin eyleme yönelişini, *gerçek mücadelesini*, hem de işçi sınıfının yabancılaşmadan kurtulup eyleme yöneleceğinin ve yeni toplumsal düzenin; komünizmin oluşacağına olan inancını göstermektedir. Marx'ın sosyoloji anlayışı; hem var olan toplumsal düzeni kavramak hem de onun ilerisine geçerek daha iyi bir toplumsal düzen oluşturmak amacını taşımaktaydı. Toplumsal düzeni kavramak tek başına yeteli değildi yanı sıra pratiğe yönelmek, dolayısıyla *mutlu geleceğe*⁵ yönelmek gerekliydi.

Saint Simon'un *üreten-üretmeyen* arasındaki ilişkiye odaklanması ve amacının endüstriyi tabanın; yani yoksulların yararına olacak şekilde düzenlemek olması Marx'ın Simon'dan etkilenmesinde önemli bir nokta olabilir. Ancak o, Marx'ın aksine yeni oluşan toplumsal koşulları, olumlu açıdan değerlendirir. Toplumun devamlılığının garantisi üretimdir ve bu üretim ilişkileri yoksulları da düşünmektedir; onlar artık çalışan yoksullardır. Yoksul oluşlarının sebebiyse ya çalışmıyor oluşları ya da hak ettikleri ücretleri almıyor oluşlarıdır (Aktaran, Ünsaldı&Geçkin, 2013:86-88).

Sosyolojinin babası olarak bilinen Comte, diğerleri gibi toplumda bir düzen arayışı içindedir. Ancak ona göre bu düzenin oluşabilmesi öncelikle onu inceleyecek olan bilimin temellendirilmesi, daha sonra toplumsal düzenin inşa edilmesi gerekmektedir. Onun bilim anlayışı pozitivisttir. Pozitivism; işlevsel, ilerlemeci ve kesindir (Ünsaldı& Geçkin,2013;100-106). Biyolojiden esinlenerek toplumu bir organizmaya benzeten Comte, sosyolojinin bu organizmanın parçalarının ayrı ayrı incelenmesini ayrıca bütünü oluşturan parçalar arasındaki işleyişinin incelemesi gerektiğini söyler. Onun *düzen* arayışında; uyum, işlevsel denge, patoloji önemli kavramları olarak karşımıza çıkar. Patolojiyi parçalar ile bütün arasındaki uyumsuzluk olarak ifade eder ve ona göre, toplumsal düzen arayışında karşılaşılan bu patolojiyi, çözüme kavuşturacak olan sosyolojidir (Swingewood, 2009;41-52).

Marx, Comte ve Saint Simon'un ortak noktaları, Ollman'ın da belirttiği daha iyi bir geleceğe olan inançla çevrelerindeki dönüşümleri ve problemleri ele almalarıdır. Simmel ve Weber ise kenti doğrudan odak noktasına aldıkları çalışmaların mevcudiyeti

⁵Ollman Marx'ın bu inancın temelini, mutlu bir geleceğin işaretlerini,Comte ve Simon'da bulduğunu ifade eder.(bkz. Ollman, Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş, 10-11, 2011)

neticesinde; kent çalışmalarıyla doğrudan ilişkilendirildiklerinden referans olarak gösterilmektedirler.⁶

Simmel, kent içinde yaşayan insanların zihinsel süreçlerinde, kentin etkilerine yoğunlaşarak *Metropol ve Zihinsel Hayat* çalışmasını ortaya çıkarmıştır. Ona göre, modern hayatın en temel problemi, kent içinde ezici güçler karşısında; bireylerin özerkliğini ve bireyselliğini savunma çabasına girmek zorunda olmasıdır (Martindale,2005;62-63).

Caddenin her geçilişle, ekonomik, mesleki ve toplumsal hayatın temposu ve katlanarak çoğalmasıyla birlikte, şehir ruhsal hayatın duyumsal temelleri bakımından küçük kasaba ve taşra hayatına derin bir tezat teşkil eder. Metropolis, ayırdedici bir varlık hüviyetiyle insandan taşra hayatının gereğinden daha farklı bir bilinçlilik miktarı teşkil eder (Aktaran Martindale, 2005;168).

Şehirlerin büyüklüğü, artan uyarıcılar ve her şeyin değerinin para ile ilişkilendirildiği bir çerçevede bireyin zihinsel ve ruhsal deneyimleri de değişiklik göstermiştir. Simmel bu noktada sosyolojinin görevini; insanların etkileşim alanlarının incelemesi olarak değerlendirir. İnsanlar arası etkileşim veya şey ile insan arasındaki etkileşimde *mesafe* kavramı önemli bir yer teşkil eder. Bireyin herhangi bir şeyle olan uzaklık derecesi onun o şeye duyduğu ilgiyi veya ilgisizliği de beraberinde getirir. Her zaman ulaşılabilecek bir yakınlık mesafesi o şeyin önemini azaltıcı bir mesafedir. Aynı şekilde ulaşılamayacak bir mesafede bulunan şeye karşı ilgi de az olacaktır (Ritzer,1991; 4).

Tek başına *mesafe* kavramından hareketle bile şu ifadede bulunmak yanlış olmayacaktır; Simmel yaptığı tanımlamalarla, insanların kendi ilişki biçimlerini anlamaları ve ondan yararlanma noktasında işe yarar bir konum işgal etmektedir. Sadece bireysel çerçevede değil bugün pazar alanında da mesafe kavramının tanımının pazarlama tekniklerinde kullanılması muhtemeldir. Dolayısıyla, sosyal bilimler istemli ya da istemsiz olarak çalışmalarıyla siyasal alanda, ekonomik alanda veya bireysel anlamda çeşitli etkiler meydana getirmektedir. Ancak; özellikle sosyolojinin ortaya

⁶Yukarıda da belirtildiği üzere amaç sosyologların çalışmalarının kentin içerisinde ve kentte gördükleri problemler üzerinden işlevsel bir yer tuttuğunu açıklamak olduğu için, kenti doğrudan merkeze alan-almayan gibi bir ayrıma gitmek ve ayrı ayrı tüm klasik sosyologların çalışmalarına yer vermek yerine hepsinin işlevsel olduğu kabulüyle hareket edilmiştir. Tüm klasik sosyologları tek tek açıklamak bilgi kalabalığı olarak görülmüştür.Dolayısıyla, Marx, Comte, Simon ve Simmel'in çalışmalarından verilen kısa örneklerin yeterli olacağı düşünülmüştür.

çıkma amacı düşünüldüğünde, en dar alan olarak sayılabilecek alanlarda yaptıkları çalışmaların bile işlevsel bir yanının mevcut olduğunu düşünmek yanlış olmayacaktır.

2.3.1.Chicago Okulu:

Chicago Okulu'nun kente bakış açısı, aynı zamanda onların sosyoloji anlayışlarını ve sosyolojik çalışmalarla; ⁷Bourdieu'nun ifade ettiği biçimde; akademi alanın ötesine geçilip geçilemeyeceğinin gösterilmesi açısından, çalışmada önemli bir yere sahiptir. Pierce,⁷e göre, herhangi bir şey üzerine fikir sahibi olabilmemiz o şeyin hissedilebilir etkileriyle ilişkilendirilebilir oluşundan kaynaklanmaktadır ve *Pragmatik Maksim*'le herhangi bir kavramın ya da düşüncenin anlamının eylemde ortaya koyulmasını ifade eder (Ünal,2016:389-393). Chicago Okulunun Sosyolojik bakış açısını *eylemde* ortaya koyabilmesi, sosyolojik bakış açının şekillenmesinde yardımcı olmuş, dahası, bu alanda uzman olan akademisyenlerin sosyoloji anlayışlarını, buldukları şehir ve bölgenin sosyal meselelerine olan yaklaşımlarını ve çalışmalarını merak etmeme de aracı olmuş ve bu çalışmayı ortaya çıkarmıştır.

1892 yılında, ABD'nin ilk sosyoloji bölümü olarak kurulan Chicago Okulu, kentle kurduğu doğrudan ilişkiyle kendisine bir ün kazandırmıştır. Sanayi devrimi sürecinde; ticaret, üretim, taşımacılık gibi faaliyetler için uygun jeopolitik konumu sayesinde, en uzun tren yoluna sahip olmuş ve diğer tüm gelişmelerle ilişkili olarak kent, hızlı bir büyüme içine girmiştir. Bunun sonucunda, Chicago kenti çok kısa sürede kültür ve finans merkezine dönüşmüştür. Özetle, diğer sanayileşme sürecine girmiş kentler gibi, Chicago'da yaşanan gelişmeler de aşağı yukarı, bahsedilmiş olan kentlerden pek de farklı değildir; kentsel tahribat, sağlıksız yaşam koşulları, düşük ücretler, fakirlik kentlerin ortak sorunlarıdır. (Serter, 2013;68-69)

Chicago'yu diğer kentlerden ayıran ve daha karmaşık hale getiren özelliği ise Amerika'da oluşturulan özgünlük temasının, birçok ırktan insanın bu ülkeye akın etmesine sebep olmasıdır. Chicago, yakın köy ve kasabalardan göç almasının yanı sıra çok daha uzak yerlerden de göç almaktaydı. Dolayısıyla, hızlı büyümenin kentte yarattığı tahribatlara ek olarak, kültürel çeşitliğin uyum konusunda yaşattığı problemlerle birlikte, şehirde bir kaos ortamı gözlenebilmekteydi. Siyah ırk karşıtlığı,

⁷ Bourdieu'ya göre sosyolojinin özerkliğini sağlayan en uygun mekan üniversitelerdir. ... Ona göre akademisyen sosyologlar daha şanslıdır, çünkü araştırmalarının seçimini özgürce yaparlar, fakat onların akademi alanı ile sınırlı kaldığı için aynı zamanda etkili olmadığından da söz eder.”(Palabıyık,2011:124)

siyahilere ayrılan yaşam bölgeleri, ırkçı hareketler, etnik çatışmalar, beraberinde ortaya çıkan çeteler ve artan suç oranları, şehirde uyumsuzluğun yüksek seviyelerde yaşandığını gösteren örneklerdi. Kentte meydana gelen bu olaylarda, kenti laboratuvar gibi değerlendiren okul, meydana gelen sorunlara, çözüm bulma arayışına girdi ve sosyolojiye aktif bir rol yükledi. Temel amaç, yeni koşulları hem çözümlmek hem de ortaya çıkan bu kaos durumunu düzene oturtmaktı. Bu çaba, neticesinde Robert Ezra Park ve Burgess kenti tanımlamaya çalışarak, kent sosyolojisi çalışmalarının kuramsal temelini attılar⁸ (Kaya, 2011).

Chicago Okulu'nun kentle ilgili yaptıkları çalışmalarda akademisyenlerle öğrenciler on beş yıllık bir süre boyunca birlikte çalışmışlardır. Burada önemli bir nokta; Park'ın öğrencilerinin heveslerini sosyal problemlere odaklayarak, çözüm üretmeye ve sosyolojik araştırma yapmaya yönlendirebilmesidir. Park'ın üstlendiği bu aktif rol bir mesajı da içerisinde taşımaktadır; sosyolojinin uygulamaya aktarılmasında akademisyenlerin üstlerine düşen görev. Örneğin, Park ve Burgess'in öğrencilerinin doktora tezlerinin ağırlıklı konuları; mafya, göçmenlik, çocuk suçları, evsizlik, gettolar, vs. kentte gördükleri sorunlarla ilişkiliydi. Problem olarak algılanan, kentin içindeki bu yaşantıların, tanımlanması sosyal sorunların çözülmesinde kolaylaştırıcı bir harita çizmektiydi, dolayısıyla işlevseldi. Pratiğe yönelik daha net bir örnek olması açısından ise, okulun uygulamaya yönelik gerçekleştirdiği, göçmenlerin uyum sürecini kolaylaştırmak için kurulan *Hull House* verilebilir. Yerleşim sosyolojisinin oluşmasında önemli bir yere sahip olan Hull House, Chicago Okulu'nun ilk kadın mezunu olan Jane Addams tarafından kurulmuştu. Yerleşim sosyolojisinde ağırlıklı olarak; mülakat, anket, renklendirilmiş haritalar, tablolar, grafikler, istatistiksel analizler, katılımcı gözlem vs. kullanılarak çalışmalar gerçekleştirilmekteydi. Örneklerden de anlaşılacağı üzere, Chicago Okulu'nun yaptığı çalışmalar, okulun kente yaklaşım biçimiyle somutlaşmış ve sosyolojiyi anlamlandırma süreçleriyle yakından ilişkili olarak meydana gelmiştir. Kent çalışmalarında bir başlangıç temsil eden okul, daha sonra geliştirilen kent kuramlarında da referans kaynağı olmuş aynı zamanda sosyolojiye doğrudan *eyleme yönelik* bir bakış açısı kazandırmıştır (Kaya,2011).

⁸ Kaya, Okulun ilk jenerasyonunda yer alan kişiler Thomas, Small olmasına rağmen Chicago Okulu'nun bilimsel bir yaklaşım olarak kabul edilmesinde, çoğunlukla, Park ve Burgess'in kente dair yaptıkları kavramsallaştırmanın etkisinden söz edildiğinden bahseder. (bkz. Tülay Kaya, Chicago Ekolü: Chicago'ya Özgü Bir Perspektif, 2011)

⁹Okulun bu doğrudan ilişkileri, çoğu zaman onun farklı değerlendirilmesine, farklı yorumlanmasına sebebiyet vermiş, aynı zamanda okula dair indirgemeci ve kalıplaşmış düşünce yumakları da bırakmıştır. Özellikle Kıta Avrupası'nda bu gelenek yok sayılmıştır. Bu durumun nedeni; okulun çoğunlukla salt pragmatizmle ilişkilendirilmesinden kaynaklanmış ve Chicago Okulu çoğunlukla, sosyal ıslahatçılar olarak görülerek teorik yanının çok az gelişmiş olduğu yönünde eleştirilere maruz kalmıştır (Morva,2013;12). Yanı sıra, kolektif davranışa odaklanan geleneğin bozulduğu ve saha çalışmalarının ikna üzerine odaklanmasıyla tarafsız olmadığı yönündeki eleştirileriyle (İrfan Erdoğan)<http://www.irfanerdogan.com/makaleler1/chicago.pdf> 1930'lu yıllarda Lazarsfeld' in kurmuş olduğu ampirik gelenek, Chicago Ekolü 'nün özellikle iletişim alanında, kaybolup gitmesinde etkenler arasında değerlendirilmiştir (Erdoğan,2005;12).

Chicago Okulu çalışmalarıyla; kent, suç, eğitim, iletişim, ırk sorunları gibi geniş bir alana yayılmaktaydı. Aynı zamanda farklı disiplinlerden yararlanan birçok teorisyeni bünyesinde barındırması nedeniyle adeta iç içe geçmiş kapsayıcı bir küme gibiydi. Dolayısıyla çalışmaları disiplinler arası etkileşimde bulunmaktaydı ve okulun çalışmalarını belli bir kategori düzeyinde açıklamaya çalışmak bir anlamda bu okulun felsefesinin sınırlandırılması ve basite alınması anlamına gelmekteydi. Nitekim Okul, 1930'lı yıllarda güç kaybederek 1950'lerde etkisini yitirmiş oldu. Ancak, 1970'lerden itibaren tekrardan gündeme getirildi. Aktif olduğu dönemin üstünden geçen zaman içerisinde bile referans gösterilmeye ve farklı alanlarda bu okuldan yararlanılmaya, bakış açıları ve çalışmaları yeniden ve yeniden yorumlanmaya devam etti. Bu durumun nedenini, çalışmalarının işlevsel yanını bir kenara bırakalım, işlevsel olabilmesinin yolunun o dönemdeki havayı iyi anlamasına imkan taşıyan iletişim yönünde bulmak mümkündü. Onlar için iletişim, bireyler arasında gerçekleşen ve bireyleri birbirine bağlayarak toplumun tüm katmanlarına nüfuz eden ortak bir eylemdi (Morva, 2013). Dewey 'e göre, "...toplum sadece iletişimle değil, iletişim içinde var olur; iletişim toplumun temelini oluşturur, çünkü iletişim yerel bireyleri birbirine bağlayan sosyal bağlar üretir ve ortak yaşamı mümkün kılar." (Aktaran; Erdoğan, 2005;5).

⁹ Chicago Okulu'nu ve pragmatizm anlayışını derinlemesine ele alması sebebiyle bu kısımdan itibaren ağırlıklı olarak Oya Morva'nın kitabı referans alınmıştır.

Onlardaki iletişim kavrayışı, toplumun tüm katmanları arasındaki bir diyalog süreci ve bunun sonunda ulaşılan uzlaşmaya işaret etmektir. Böylesi bir yaklaşım, varolan düzeni sürdürmeye yönelik olarak nitelendirilmekten çok; bireyleri toplumun aktif ajanları olarak kabul eden ve onlardaki dönüştürme potansiyelini gören bir yaklaşımdır (Morva, 2013;17).

İletişimi bu kadar önemli kılan nokta, Oya Morva'nın da bahsettiği üzere, iletişimde gördükleri dönüştürücü güçte yatmaktadır. Çünkü iletişim anlayışlarında da sosyoloji yaklaşımlarında yer alan araçsallık bulunmaktadır. Onların iletişim, dolayısıyla da sosyoloji anlayışlarının temelinde yatan ortak nokta, toplumları ileriye götürecek olan dönüştürme gücü ve işlevselliğidir. Bu ikisi ve dahası her türlü felsefi düşünce ve bilim, onlar için, salt faydacılık olarak adlandırılmayacak kadar derin anlam taşıyan pragmatizm çatısı altında birleşmektedir. Pragmatizme yükledikleri anlamı iyice anlamak sosyoloji çalışmalarının daha net yorumlanmasına imkan tanıyacaktır. Bu nedenle, Oya Morva'nın; *Chicago Okulu- Sosyal Teoride İletişimin Keşfi* adlı kitabından yola çıkarak pragmatizmin kurucularının, pragmatizmi nasıl tanımladıklarına kısaca yer vermek doğru olacaktır.

Pragmatizmin kurucuları; Chares Sanders Peirce, William James ve John Dewey, aynı şeyin kurucuları olsalar da pragmatizmin birbiriyle ilişkili ancak farklı yönlerine vurgu yapmışlardır. Aslında, bir anlamda, birbirlerinin görüşlerini daha da netleştirerek pragmatizme nihai halini vermeye çalışmışlardır. Pierce,'e göre, herhangi bir şey üzerine fikir sahibi olabilmemiz o şeyin hissedilebilir etkileriyle ilişkilendirilebilir olduğundan kaynaklanmaktadır ve *Pragmatik Maksim*'le Pierce, herhangi bir kavramın ya da düşüncenin anlamının eylemde ortaya koyulmasını ifade eder (Ünal,2016:389-393). Ona göre; düşünceler, eyleme giden yolda kullanılan bir araçtır. Pragmatizm, düşüncelerimizi netleştirerek eyleme geçmemize olanak sağlayan bir anlamlandırma sürecidir. Bireyin emin olduklarından emin olmadıklarına doğru zihninde bulunan bilgilerin içinden, akıl yürütme yoluyla bilmediklerine ulaşmaya çalıştığı bir süreç mevcuttur. Düşünceler ne kadar sadeleşir ve netlik kazanırsa, birey de o kadar rahat eyleme geçebilir. Burada düşünce olarak bahsettiği aslında nesnel gerçeklikle ilgili kavramlardır, dolayısıyla daha karmaşık bir düşünme biçiminden bahsetmektedir. Örneğin bir kavram olarak inanç; kelime olarak bireyler tarafından ne kadar farklı anlamlandırılırsa anlamlandırılınsın, bireyin inançları, onun belli bir doğrultuda hareket etmesine vesile olacaktır ve bu yönüyle faydalıdır. Peirce'deki anlamlandırma süreci olarak yorumlanan pragmatizm, zihinsel bir işlev yüklenirken William James için, daha

somut bir biçim alır. Kavramların bireylerin hayatlarında kullanım alanı yoksa ve bir fayda sağlamıyorsa aslında onların gerçek olduğunu söyleyemeyeceğimizi düşünen James için, pragmatizm eylemde vücut bulur. James için bahsedilen fayda, önceden belirlenmiş çıkarlara göre hareket etmek anlamına gelmemektedir. Yaşadığımız dünya içerisinde kullanım alanının olması anlamına gelmektedir. Bu kullanım alanı sayesinde dünya ilerler ve dönüşür. Kullanım alanı ise doğrudan bir amaçla ilişkili değildir. Amaçlar, etkileşim içinde oluşur ve dönüşür, bu nedenle hiçbir zaman önceden belirlenmiş değillerdir. John Dewey için ise pragmatizm tamamen araçsal bir yapıya dönüşür, aslında dikkatli bakıldığında hepsinin kökeninde bu anlayış yer alır. Ancak daha net hale getiren ve onu üniversitede kurumsal bir zemine yerleştiren Dewey olmuştur. Dewey diğerlerine göre, daha geniş bir alana odaklanmış ve toplumsal problemlere çözüm bulma noktasında herhangi bir düşüncenin değerlendirilmesindeki araç olma özelliğine vurgu yapmıştır. Temel amacı toplumsal sorunlara çözüm bulmak olduğu için de onun pragmatizmi, her türlü bilimi kapsama özelliğine sahip, disiplinler arası bir noktada yer almaktadır. Zaten Chicago Okulu'nda yer alan isimlerden Park, Small gibi bazıları başka alanlardan sosyolojiye geçiş yapmışlardır. Tek başına bu durum bile Chicago Okulu'nun disiplinler arası konumunu kuvvetlendirici etkenler arasında değerlendirmeye imkan tanımaktadır (Morva,2013;11-55).

Buraya kadar bahsedilmiş olan tüm klasik sosyologların temel meseleleri, bir düzen oluşturma ve ilerleme fikridir. Yeni toplumsal yapıda, düzeni koruyan eski yapılar işlevini yitirmiştir. Bu nedenle yenilerine ihtiyaç vardır. Bu yenilerinin inşa sürecinde ise o toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilmek için, toplumun iyi anlaşılması gerekmektedir. Her sosyolog kendi bakış açısı doğrultusunda bu sorunların cevabını aramıştır ve Chicago okulun yapmış olduğu çalışmalarda bu amaç doğrultusunda olmuştur. Tek fark, diğer sosyologlara kıyasla, pragmatizm anlayışıyla amaçlarını somut biçimde ortaya koyma imkanı bulmuş olmalarıdır. Dolayısıyla, Chicago okulunun geleneğini pragmatizm çerçevesinde değerlendirmek yanlış değildir, ancak bu noktada bahsedilen pragmatizmin anlaşılabilmesi önemlidir. Salt faydacılıkla ilişkilendirilen bir pragmatizm, belirli amaçları ve belirli bir kesimin çıkarlarıyla ilişkilendirilebilir bir anlamı ifade etmektedir. Dahası, *bu yolda her şey mubahtır* algısı yaratmakta ve her şeyden önce bilimsel etikle ilgili tartışmaları karşımıza çıkarmaktadır. Oysa onların anlayışı, buldukları çevreyi, kesin bir amaç doğrultusunda olmasa da olumlu anlamda dönüştürmeye olanak tanımış, aynı zamanda okula, oluşan tarihsel

koşullar bağlamında kendini dönüştürme potansiyeline sahip esnek bir yapı olma özelliği kazandırmıştır. Bahsedilen pragmatizm geleneğinin kullanılabilirliği için; çevrenin çok iyi gözlemlenebilmesi, çevreyle doğru bir iletişimin kurulabilmesi önem arz etmiştir. Ve aslında, yaşanan toplumsal koşullar göz önüne alındığında, bu anlayışın sosyoloji içerisinde kendine yer bulması olağandır. Morva'nın da bahsettiği gibi, sosyolojinin ortaya çıktığı dönemsel ve mekânsal koşullarla, sosyolojiye yüklenen misyonlarla pragmatizm paralellik taşımaktadır. Dolayısıyla Chicago Okulu için pragmatizmin ve sosyolojinin bir arada değerlendirilmesi pek de şaşırtıcı değildir.

2.4.Türkiye'ye Sosyolojiyi Getiren Koşullar ve Dönemsel Farklılıklar:

Türk sosyolojinden bahsedebilmek için öncelikle Osmanlı İmparatorluğunun parçalanmasıyla doğrudan ilişkili olduğu dönemlere kısa bir giriş yapmak gerekmektedir. Sosyolojinin getirilişinin ön koşulları bu dönemlere uzanmaktadır. Olabildiğince kısa anlatılmaya özen gösterilen bu bölümde, amaç; sosyolojinin ülkeye nasıl bir tarihsel süreçle ilişkili olarak girdiğinin, siyasi oluşumun içerisinde kendisine nasıl kök bularak geliştiğinin ve sosyolojiye; Osmanlı'da, daha sonra ise Türkiye Cumhuriyeti'nde nasıl bir anlam yüklendiğinin anlaşılmasıdır.

Osmanlı; Küçük Kaynarca Antlaşması ile Kırım'ın verilmesi, Yunanistan'ın bağımsızlığını kazanması, Cezayir'in Batı'nın topraklarına katılan ikinci Osmanlı toprağı olması, Mısır'ın Jeopolitik konumu sebebiyle, Mısır'a batıcılaşma sürecine verilen destekler gibi nedenlerle güç kaybetmekteydi. Bu süreçte Batı ise, kendisine yeni sömürgeler bulmakta, Endüstri Devrimi, Fransız İhtilali gibi yaşadığı dönüşümlerle Osmanlı karşısında güç kazanmaktaydı. Osmanlı yaşanan dönüşümlere, dünyadaki yeni siyasete, ayak uydurabilmek ve kendi konumunu sağlamlaştırmak adına Batı'nın dünyasında kendisine bir yer açmak zorundaydı. Neticede, Fransız Devrimi'nin yarattığı Batı'nın parçalanmış yapısından faydalanarak, Üçüncü Selim döneminde, Fransa ile yakın ilişkiler kurdu ve Batıcılaşma siyasetini bilinçli olarak uygulamaya başladı. B. Kaçmazoğlu; kimi yazarların Batıcılaşma sürecinin başlangıcını 1699 Karlofça Antlaşmasına kadar götürdüklerinden bahseder. Ona göre bu sürecin başlangıcı; 1774 Küçük Kaynarca Antlaşmasıdır. Çünkü, bu antlaşmayla, Kırım'ı bırakmak zorunda kalan Osmanlı, ilk kez Müslüman halkından da vazgeçmiştir. Dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğunun kendini tanımladığı; İslam dünyasının birliğinin korunması görevini yerine getirmemiş ve halkını koruyamamıştır. Bu durum onun kendi halkı tarafından

duyulan güvenin zedelenmesini sağlayacak bir etken olarak değerlendirilmiştir (Kaçmazoğlu,2013 ;35-69).

Baticılaşma süreci beraberinde çeşitli yenilikleri de getirmiştir. Bu yenilikler; üçüncü Selim döneminde yeni siyaset için eski kadroların ortadan kaldırılması süreciyle başlamış. Daha sonra İkinci Mahmut zamanında; yenilik alanları genişletilerek, Tazminat fermanıyla; idari, ekonomik, siyasi, askeri birçok alanda değişiklikler meydana getirilmiştir. Yeni gelişmeler, eğitimi de gerekli kıldığından, Batılı biçimde eğitimler alınmaya başlanmıştır. Batılılaşma sürecinde kurulan okullar, eğitim alan kişilerin, bakış açılarını da etkileyerek Batı yanlısı bir zihniyetin tohumlarını atmıştır. Ancak bunun hangi Batı olacağı noktasında farklılaşan bakış açıları ortaya çıkmış ve bu farklılık; iktidarda olanlar ve iktidarda olmak isteyenler arasında bir sürtüşmeye sebep olmuştur. Oysa temel amaç her zaman Osmanlı'nın bütünlüğünün korunması yönündeydi (Kaçmazoğlu,2013;70-104).

Temel amaç aynı da olsa, hangi ülke ile ilişkilerin kurulacağı noktasında yaşanan farklılık ve çatışmalar zamanla başka fikirlerin tohumlarını serpmiş, ülkenin kurtuluşu için aydınlar, çeşitli çıkış noktaları bularak, birbirinden çok farklı siyasi yaklaşımlar belirlemişlerdir. Bunlar en temelde; Osmanlıcılık, İslamcılık, Türkçülük anlayışıydı. Osmanlıcılık anlayışı; ikinci meşrutiyet yıllarında, içinde Ziya Gökalp'in de yer aldığı İttihat ve Terakki ile doğmuş ve zamanla bu düşünce;1870'lerden itibaren ortadan kalkınca, Ziya Gökalp, Türkçülük anlayışına yönelmiştir (Kaçmazoğlu;2013;139). Osmanlı'nın, kendisine yeni bir kimlik arayışına girdiği dönemde Batı ile ilişkileri, sosyolojinin de ülkeye sirayet edinebilmesini kolaylaştırmıştı. Ve Türk sosyolojisinin başlangıcı, böyle bir tarihsel ve siyasal zeminde; siyasetle olan yakın ilişkisi neticesinde ortaya çıkmıştı. Sezer, Diğer Batı bilimleriyle kıyaslandığında, Türkiye'ye ciddi bir gecikme yaşamadan sosyolojinin bağımsız bir ders programı olarak yer almasını ve bu noktada Gökalp'in çabalarını belirtmektedir (Sezer, 2006;7). "Türk sosyoloji tarihine baktığımızda... ilk olarak Ziya Gökalp tarafından 1910-1911 yıllarında Selanik'te İttihat ve Terakki Okulu'nda sosyoloji dersinin verildiğini biliyoruz" (Aktaran, Coşkun,1991;14). İlk sosyoloji kürsüsünü Ziya Gökalp kurmuştur. Ancak Aktay, bahsedilen toplumsal süreç içinde; Ziya Gökalp'ten önce de sistemli olmasa da sosyoloji çalışmalarının ilk örneklerini, görmek mümkün olduğundan bahseder ve şu sözleri aktarır; "... daha on dokuzuncu yüzyılın sonlarında da sosyolojik

adedilebilecek birçok ilginin mevcudiyetini biliyoruz. Türk sosyoloji tarihi içerisinde genellikle pek yer verilmesine alışılmasa da Ahmet Cevdet Paşa'nın *Mecelle*'nin yapımına esas teşkil analizleri, aslında Türk sosyolojisinin ilk ürünlerinden sayılmayı fazlasıyla hak ediyor (Aktaran, Aktay,2010;22).

Sosyolojinin bu topraklara getirilişi de Avrupa'daki doğuş nedenlerinden pek farklı değildi. Sosyolojinin yapısında bir işlevsellik mevcuttu ve Osmanlının bütünlüğünü koruyabilmek adına bu bilimden yararlanılmıyordu. Bu bakımdan Batı'nın yaşadığı dönüşümlerde birçok alanda etki gösteren sosyolojinin aksine, ülkeye geliş sebebi doğrudan siyasetle ilişkiliydi ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu yıllarda da Osmanlı dönemine benzer bir ilişkiyle sosyolojiye yaklaşılmaktaydı. Dolayısıyla 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde de sosyolojinin aktif bir görevi üstlendiği görülmektedir. Laiklik ve Milliyetçiliğin üzerinde temellenen yeni dönemde; "...sosyolojiye de yeni rejim ilkelerini tanıtmaya, yayma ve savunma görevi verilmiştir." (Kaçmazoğlu,2018;11). Türkiye Cumhuriyeti'nin sahip olması gerektiği kimlik üzerinde sosyolojinin etkili bir konuma sahip olduğunu söyleyen Tüfekçioğlu da, benzer bir şekilde, cumhuriyetin ilk yıllarında sosyolojinin, toplumdaki pratik değeri üzerinde durmaktadır.

Bize önce 'varlığımızı belirtmemize ve bu varlığımızı bağımsızlık içinde sürdürmemize izin verecek bir kimlik gerekmektedir. Sosyoloji gerçek önemini bu yeni kimlik' in oluşturulması çabası içinde kazanacaktır.

Bir imparatorluk yıkılmış ve aynı koşullar içinde yeni bir devlet kurulmuştur. Bu sebeple yeni kimlik öncelikle bir Osmanlı eleştirisi üzerine oturtulmak istenmiştir. ... Gökalp, Osmanlı-Türk ayrımını gündeme getirerek Türkler' in Osmanlı'dan ayrı ve farklı bir unsur olduğunu öne sürecektir. Ve böylece yeni kimlik Türklük (Anadolu Türklüğü) üzerine temellendirilecektir (Aktaran Coşkun;1991;141).

Tüfekçioğlu, sosyolojinin Türkiye'de önem kazanabilmesini; toplumun yaşadığı problemler karşısında çözüm üretebilme yeteneğiyle ilişkili olduğunu ifade etmekte, aynı zamanda kendisine uygulama alanı yaratması ve kullanılabilir bilgiler üretmesi sebebiyle "kuru bilgi" olmaktan öteye geçişinden övgüyle bahsetmektedir.

Sezer'in, "Sosyolojimize ... düşen ilk görev kendimizi, toplumumuzu tanımlamak olmaktadır. Bu tanımlamaya bağlı olarak sorunlarımızın saptanması ve sorunlarla ilgili çözüm önerileri sosyolojimizi bekleyen bir başka önemli nokta olmaktadır." (Aktaran Coşkun, 1991;7). Sözleri ise ülkenin kendi kimliğini yaratırken bir yandan da sosyoloji kendi kimliğini yeniden inşa etmek zorunluluğuyla ilişkiliydi. Sosyolojinin toplumsal

konumlanışının yükselmesi, işlevselliğine bağlı ve bu işlevsellikse içinde bulunduğu toplumla olan uyumuna bağlıydı. Batı'da sosyolojiyi ortaya çıkaran koşullarla ülkemizde sosyolojiyi getiren koşullar farklılık taşımakta ve sosyolojinin Batı çıkışlı bir bilim oluşu doğrudan uygulamasını zorlaştırıcı etkiler yaratmaktaydı. Baykan Sezer'in kendi toplumumuza uygun olarak sosyolojinin yeniden düzenlenmesi yönündeki ısrarı da bu sebeple ilişkiliydi. Mustafa Kemal Şan'a göre, Baykan Sezer'in bu bakış açısı ve bu husustaki ısrarlı çabası, sosyolojiyi kendi ülkemizin çıkarlarına göre konumlandırmakta atılan önemli bir adımdı (Aktaran, Kemal Tahir Vakfı;2004;192). Ancak Baykan Sezer, Batı sosyolojisinin tamamen saf dışı bırakılmaması gerektiğinden de bahsetmektedir. Türk sosyolojisinin kendi varlığından vazgeçmeden Batı sosyolojisi ile yararlı alışverişte bulunması gerektiğini ve bu sayede dünyadan kendisini soyutlamadan, içinde yer aldığı dış ilişkilerin anlaşılmasında Batı'nın sosyolojisinden faydalanabileceğini de belirtmektedir. Tüm bu dikkat edilmesi gereken Batı ve Türk sosyolojisi ayrımları sonucunda, Sezer'e göre, Türk sosyolojisinin görevleri arasında; sorunlarını bütünlükle ele almak, o sorunların gerçek nedenlerini ortaya çıkarmak ve açıklayıcı kuramlar geliştirmek bulunmaktadır (Sezer, 2006;14).

Çeşitli sorunlar ve bu sorunların çözümü için bir reçete olarak hayatlarımıza giren sosyoloji 75. Yılında da hala bu anlayışı devam ettirmekte ancak giderek etkisini yitirmekteydi. Günümüzde ise bu anlayıştan yavaş yavaş bir kopuş söz konusu olduğunu Tüfekçioğlu'nun sözlerinden anlamak mümkündür. Tüfekçioğlu, Sosyolojinin Türkiye'de 75. Yılı'nın kutlandığı dönemlerde yazdığı metinde; Türkiye'deki ilk yıllarına göre sosyolojinin önemi azaldığını ve eski önemine kavuşacağı günü umutla beklediğini ifade etmektedir. Çünkü ona göre sosyoloji aktif bir rolü hakketmektedir (Aktaran Coşkun, 1991;143).

Kurtuluş Kayalı, sosyolojinin gelişimini ve sosyolojik çalışmaları, Türkiye'nin genel gelişimi çerçevesinde değerlendirmek gerektiğini dile getirir. Böyle bir değerlendirme içerisinde, ilk sosyologlarımızın genellikle toplumun tüm sorunlarını somut olarak çözmeye çalıştıklarını belirtir. Bu durumun neticesinde, 1930-1940'lı yıllarda sosyolojinin, ağırlıklı olarak toplumun güdelik sorunlarıyla ilgilendiğini ve teorik anlamda kaygıların yaşandığı bir dönem olduğunu da söyler. Ona göre, burada dikkat edilmesi gereken husus; Türkiye'nin sorunları ile sosyolojinin arasındaki ilişki ve dönemden döneme sosyolojinin değişen önemi olmaktadır (Kayalı,1994;55-58).

Sosyolojinin Batı'da ortaya çıktığı koşullarla Türkiye'ye aktarılmasının yarattığı farklılıklara rağmen; sosyolojinin ortaya çıktığı koşullarda veya aktarıldığı yerde fark etmez, her ikisinde de toplum bir bütün olarak değerlendirilmekte ve düzen anlayışı belli bir kesimi değil herkesi kapsayan bir anlayışla sirayet etmekteydi. Oysa günümüzde ayrı ayrı kültürlerin yan yana ve iç içe oluşları farklılığa yönelik hem ilgi hem de ilgisizliği beraberinde getirmektedir. Bu sebep bile, tek başına, farklı sosyolojik bakış açıların oluşumuna imkan tanımıştır. Ülkelerdeki bu mozaik yapının, sosyolojiyi tarafsızlık meselesiyle ilişkilendirilmeye müsait hale getirmesi, onun daha sınırlı bir alana çekilmesinde akla ilk gelen sebeplerden biridir. Ancak bu sorun sadece sosyoloji için değil tarihteki tüm bilgi çeşitleri için geçerli olmuş ve bilginin kendisi hiçbir zaman yüzde yüz güvenilir değerlendirilmemiştir. Örneğin Montaigne; "Ne Biliyorum?" sorusuyla bilgiye dair duyduğu kuşkuyu dile getirirken La Mothe, kuşkuculuk sorununu tarafsızlıkla ilişkilendirerek tarih yapıtlarının ulusal bakış açıları, dinsel sebepler gibi çeşitli nedenlerle güvenilmez olduğuna işaret etmiştir (Burke,2001;199). Dolayısıyla günümüzde hala devam eden çeşitli sosyal sorunların karşısında akademisyenlerin nasıl bir tavır takındığı merak konusudur. Dahası bu süreçte sosyolojiye yükledikleri anlam ve misyon önem arz etmektedir.

Çalışmanın başından beri çevrenin, birey ve sosyoloji ile karşılıklı ilişkisi üzerinde durulmuş, sosyolojinin doğası gereği bir ihtiyaca cevaben ortaya çıkışının altı çizilmeye çalışılmıştır. İster uygulama alanında olsun ister teorik zeminde olsun; klasik sosyologlar çalışmalarlarıyla, toplumsal anlamda düzeni amaçlayan bir görev duygusu taşımışlardır. Toplamların sürekli bir dönüşüm içinde olması ve beraberinde sosyolojinin de dönüşmesi ve çeşitlenmesi kaçınılmazdır. Osmanlı'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne yaşanan dönüşümde de görülmektedir ki sosyoloji kendine yeni görevler ve amaçlar edinmiştir. Yani sosyoloji toplumsal koşullara bağlı olarak dönüşüm gerçekleştirmiştir.

Bilginin¹⁰ toplumsal süreçlerde geçirdiği dönüşümleri düşününce sosyolojinin de değişim geçirmesi sıradan yaklaşıması gereken bir gerçektir. Aynı hayatta kalmak isteyen bir canlının mutasyon geçirmek zorunda kalması gibi sosyoloji de yeni koşullarda geçirdiği dönüşümlerle varlığını devam ettirmiştir. Örneğin; toplumsal yapıların üzerinde daha az durulurken, birey, dil, deneyim gibi konular üzerine olan ilgi

¹⁰ (bkz. P. Burke, Bilginin Toplumsal Tarihi, 2001)

artmış, mikro sosyolojiyle, bireylerin gündelik yaşamlarına olan ilgi derinleşmiştir. Elbette sosyolojideki dönüşümleri ve bu çeşitliliği biri diğerinden daha değerlidir şeklinde değerlendirmek yanlıştır. Dahası bu dönüşümün pragmatik bir fayda sağlamayacağı düşüncesine ulaşmak da yanlıştır. Toplumlar ve onların içinde nasıl yaşadığımızı yardım eden sosyolojik bakış açıları ve gerçeklikleri birbirinden farklı olmalarına rağmen, zihinsel ve ruhsal açıdan işlevseldir çünkü; hayatımıza dahil olan, ancak anlamlandıramadığımız veya anlamlandırsak bile tatmin edici olmayan bir yaşam zincirlerinin parçaları gibi hissettiğimiz veya düşündüğümüz o olayların ve ilişkilerin bütününe veya bir bölümüne getirdiği açıklamalarla bir denge ve zihinsel bir rahatlama yaratmaktadır. Mills, toplumbilimsel düşün yeteneğine sahip kişilere; sorumluluk olarak yüklediği bu misyonun nedenini anlamlandırma süreçlerindeki faydayla ilişkilendirmektedir. Aynı zamanda, ona göre bu şekilde; “Bireylerin kişisel huzursuzluklarının toplumda açık görülen sorunlar olarak değerlendirilmesinde, kamunun içinde bulunduğu ilgisizlik ve kayıtsızlığın kaldırılıp, kamusal sorunlara karşı ilgi duyulmasını sağlamakta da gene bundan yararlanılmaktadır.” (Mills,2007;15) Bu yaklaşım, sosyoloji için dolaylı bir fayda olarak ilişkilendirilebilir. Dolaylı olarak nitelendirilmesindeki neden; Türkiye’de kitap okuma oranının düşük olmasından, dahası sosyolojinin bilimsel bir alanın içerisinde yer alması nedeniyle okunma ihtimalini daha da düşük olmasıyla ilişkilidir. Bu durum sosyolojiyi sınırlı ve pasif bir alana sıkıştırmaktadır. “Bourdieu’ya göre sosyolojinin özerkliğini sağlayan en uygun mekan üniversitelerdir. ... Ona göre akademisyen sosyologlar daha şanslıdır, çünkü araştırmalarının seçimini özgürce yaparlar, fakat onların akademi alanı ile sınırlı kaldığı için aynı zamanda etkili olmadığından da söz eder.” (Palabıyık,2011:124) Bu nedenle bireyin veya toplulukların yaşamına doğrudan etkili olma ihtimali düşüktür.

Türkiye’de sosyal problem dediğimiz zaman çeşitli sorunların varlığı devam etmektedir. Türkiye’deki yeni toplumsal koşullarda bireylerin/akademisyenlerin zihinsel anlamda çeşitli dönüşümler geçirip, sosyolojiye dair, geçmişte yüklenen anlamdan bugün yüklenen anlama değişiklik veya çeşitlilik yaşamış olması da muhtemeldir. Dahası sosyolojinin kendisinin ülkenin yeni doğasında geçirdiği değişimler ve sorunlar söz konusudur. Bu nedenle günümüz koşullarının akademi, akademisyen ve sosyoloji üzerindeki etkilerine bakmak gereklidir. Akademisyenlerin yeni koşullarda sosyolojiyi nasıl tanımladıklarına odaklanmak beraberinde ülkenin, çevrenin, üniversite kurumlarının, bu etkileri yaşayan ve sosyolojinin sorgulama yeteneği kazandırdığı

akademisyenlerin kendileri üzerine de düşündükleri savından hareketle cevabının akademisyenlerde olacağı düşünülmüştür. Çevrenin etkisinin bu derece yoğun belirtildiği çalışmada iç Anadolu bölgesiyle sınırlandırması da bu sebeple ilişkilidir. Şehirden şehre bile birçok farklı etken söz konusu olacağından bölgelere ayırıp daha az belirleyiciyi dahil edip daha homojen bir analize yaklaşılarak derinlemesine bir çalışma yürütmek istenmiştir.

2.5.Rasyonel Seçimler Kuramı ve Kullanılan Kavramlar:

Rasyonel seçimler kuramında aktör ön planda tutulmaktadır. Burada odaklanılan; eylemlerin neler olduğu veya o eyleme götüren şeyin ne olduğu değil, sosyal aktörlerin, eylemi ile tercih ettikleri şey arasındaki ilişkinin maliyeti arasındaki mesafedir. Her sosyal aktörü eyleme yönelten hedeflenmiş değerler söz konusudur. Fakat aktörlerin bu eylemi gerçekleştirirken temel iki sorunla karşılaşması ihtimali de vardır. Bunlar; *Fırsat maliyeti* ve *toplumsal kurumlardır*. Özellikle kaynakları az olan aktörler, eyleme geçmek istediğinde eylemleri arasında öncelik sırlamasında bulunmak zorunda kalırlar. Yaptığı sıralamada öncelik sırası verdiği eylemi gerçekleştirmesi için diğer eylemin daha göz ardı edilebilir bir sonucunun olması gerekmektedir. Aktör, eylemin sonucunun bir diğerine göre daha fazla önemsenecek özelliklerinin olmasının yanı sıra, diğerine göre daha kolay ulaşılabilir olması gerekliliğini de hesaba katacaktır. Aktörün bir diğer hesaba katması gereken nokta ise toplumsal kurumlardır. Her kurumun kendine uygun çeşitli normları mevcuttur. Bu normlar aracılığıyla aktörün bazı eylemlerden kaçınması ve bazı başka eylemlere yönelmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla aktör eyleme geçerken temelde iki sınırlayıcı unsurla karşılaşmakta ve zihinsel değerlendirmesini bu iki unsuru baz alarak gerçekleştirmektedir; Eylemin maliyeti ve bu eylemi gerçekleştirebilmesi için uygun kurumsal yapı. Eğer bir aktör cezaya rağmen eylemde bulunmak istiyorsa; aktörün eylemi ile kurumsal kurallar arasındaki çelişki karşısında, ceza ile gerçekleştireceği eylemin sonuçlarının değerinin kıyaslanmasını da yapması gerekmektedir. Tüm bu değerlendirmeleri yapan aktör, daha sonra eyleme geçmektedir. Aktörün eylemi gerçekleştirmesinin temel amacı; eylemin sunucunda elde edeceği ödüdür. Homans, ödüllerle ilişkili olarak şu önermeleri belirtmiştir; *Başarı önermesi*, *Uyarıcı Önerme*, *Değer önermesi*, *Yoksunluk-Doyum önermesi*, *Saldırma-Onama Önermesi*, *Rasyonellik Önermesi*. (Ritzer,2011;416-422)

Başarı Önermesi; Birey, eylemi sonucunda ödüllendirilirse o eylemi gerçekleştirme ihtimali artmaktadır. Burada önemli olan bireyin bu eylemi ile elde edeceği ödülün arasındaki zaman aralığıdır. Zaman aralığı uzadıkça bireyin aynı davranışı gerçekleştirme ihtimali azalmaktadır.

Uyarıcı Önerme; Herhangi bir uyarıcı geçmişte bireyi eyleme yönelttiyse uyarıcıyla ne denli benzerlik taşıyorsa bireyin de o uyarıcıya geçmiştekine benzer tepki vermesi olasılığı da o denli yüksektir. Bireyin eylemi ödüllendirilmişse birey eyleminin yeniden ödüllendirileceği düşüncesiyle tekrar eyleme geçmek ister.

Değer Önermesi; Bireyin eyleminin sonucunda elde edeceği değer ne kadar yüksekse eylemin gerçekleşme olasılığı da o derece yüksektir.

Yoksunluk-Doyum; Birey belli bir ödülü çok sık olarak elde etmişse o ödülün değeri azalacaktır. Dolayısıyla o eylemi gerçekleştirmekten de uzak duracaktır.

Saldırma- Onama Önermesi; Birey herhangi bir sebeple gerçekleştirdiği eylem karşısında, cezalandırılmış veya beklediği ödülü alamamışsa, haksızlığa uğradığını düşüncesiyle, öfkelenecektir. Bunun sonucunda ise eylemin sonucunda beklediği ödül, onun için daha değerli hale gelecektir.

Rasyonellik Önermesi; Bireyin alternatif eylemleri arasında, sonuca varma olasılığı ve hangi sonucunun değerinin daha yüksek olacağı kıyaslamasını yaparak bir tercihe varma sürecidir. (Aktaran, Ritzer, 2011;422-425)

Tüm bu önermeler kurumsal yapı içinde belirli eylemleri gerçekleştiren ve bu eylemler sonucunda belirli ödüller elde eden akademisyenin davranış biçimlerinin anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Bu önermelerin yanı sıra, aktörün eylemi gerçekleştirmesinde sınırlandırıcı unsur olarak değerlendirilen kurumsal yapının içindeki; *normlar* ve *değerler* ile *iktidar* ilişkilerine de odaklanılması gerekmektedir.

Herhangi bir kurum; içindeki aktörlerle birlikte, belirli değerler ve normlar üretir. Blau'ya göre; kurum içindeki gruba üye olan bireyin normlara uygun hareket etmesi beraberinde bireyin de kabul görmesine olanak tanır. Kurum içindeki değerler ise bütünleşmenin ve dayanışmanın artmasını sağlayan araçlar ve diğer kurum veya gruplardan farklılaştıran özellikler taşır. Böylece başka kurumlar veya kurum içindeki başka gruplar ile ayrışma; kendileri içinde daha fazla uyumu beraberinde getirir. Her

kurum içinde belli bir hiyerarşik düzen bulunmaktadır. Bu hiyerarşik düzende; norm ve değerlerin üretiminde iktidar önemli bir pozisyona sahiptir. Diğer grup üyelerinin iktidara bağımlılığı, iktidarın *ceza ve ödül* yetisini elinde bulundurmasıyla ilişkilidir. Bu ilişki biçimi eylemlerini gerçekleştiren aktörlerin denetlenmesini sağlamaktadır. Dolayısıyla grup içi bütünleşmeyi hızlandıran pekiştirici bir araç olarak iktidarın elinde ceza ve ödül araçları bulunmaktadır. Üniversitelerin içinde oluşan hiyerarşik yapı, bu yapının aktörlere dayattıkları ve bireyin etkileşimi sonucunda oluşan düzen; akademisyenlere ve onların çalışmalarına yansımalarıyla önemli bir etki alanına sahiptir. Dolayısıyla çalışmada kavramlar bu bağlamda ele alınacaktır.

2.6. Sembolik Etkileşimcilik Kuramı ve Kullanılan Kavramlar:

Sembolik Etkileşimciliğin kökleri, pragmatizm ve psikolojik davranışçılıkla ilişkilidir. Ve bu kuramda; bireye ve eylemde bulunan kişinin toplumsal dünyayı yorumlamasına büyük önem verilmiştir (Ritzer,2011; 351).

Bu kuramın odak noktasını; gündelik hayat ve gündelik hayatın içerisindeki bireyin anlam dünyası ile eylemleri, aynı zamanda bireylerin anlam atfettiği semboller oluşturur. Sembolik etkileşimcilere göre birey, eyleme geçerken ona bu dürtüyü oluşturan şeyler mevcuttur. Ve bu şeyler bireyi eyleme yönlendirirken aslında, bireyi asıl eyleme yönlendiren şeyin kendisi değil o şeyin yüklü olduğu anlamıdır. Bu anlamlar ise diğer insanlarla olan etkileşimlerde ortaya çıkmaktadır. Etkileşimde ortaya çıkan anlamları; birey, içselleştirmenin yanı sıra, anlamını yorumlayıp dönüştürme potansiyeline de sahiptir. Tüm bu süreçler sosyalleşme sırasında meydana gelmektedir. Ve toplumu oluşturan bireylerin toplamı ayı zamanda insanların ortak eylemi anlamına gelmektedir (Ritzer&Stepnisky, 2013;116-117).

Goffman'a göre etkileşim, toplumsal yapının bir kesiti veya grup içindeki ilişkilerin anlaşılmasında yararlanılacak yan bir dal olmaktan çok daha fazlasıdır ve bundan çok daha fazla ilgiyi hak etmektedir. Dolayısıyla ona göre, öncelikle etkileşimi üreten niteliklere odaklanılmalıdır. Etkileşimde birey temel yapı taşı oluşturmaktadır. Bireyler başka kişiler ile, kamusal alanda veyahut toplumsal pratiklerini gerçekleştirdikleri alanların tamamında belirli kurallarla donatılmışlardır. Bunlara uyum gösterme, sapma gerçekleştirme, geçiştirme vs. gibi davranışlar göstermektedirler. Bireyin tüm yaşamını kapsayan yapılar ve ilişki biçimleri içerisinde benliğini sergilediği onu gizli tuttuğu alanlar söz konusudur (Goffman, 2017;9-13). Örneğin Goffman'ın

maske kavramı; bireyin kendi gerçek duygu ve düşüncelerini geri planda tutmasını sağlayan bir araç olarak karşımızda durmaktadır. Goffman maskeyi; herhangi bir ifadenin içerdiği tehlikenin ortadan kaldırılması için ifadede bulunmamak yerine o ifadenin yumuşatılmasına olanak tanıyan ve bir nebze gerçeklikle söylenen arasına mesafe koyan araç olarak tanımlar. Bireyi bu maskeleri takmaya yönelten ise, dünya ve içindekilerle kurdukları, tehlike olarak anlamlandırmalarına imkan tanıyan, etkileşimlerdir (Goffman, 2018;84-85).

Bireyin bahsedilen kurallar karşısında sahip olduğu alternatif eylemler Sembolik Etkileşimcilerin *role* yükledikleri anlamla ilişkilidir. Onlar bireyin gerçekleştirdiği rolleri; içinde buldukları toplumun, çizdiği ve sınırlandırdığı toplumsal bir rol olarak düşünmemektedirler. Onlar için *rol*; "... , 'etkileşen/birbirini etkileyen rol'den, 'belirli bir mevkii işgal eden muayyen bir kişiliğe özel ve onun ifadesi olan ve o kişinin durumunda olandan genel olarak beklenilenlere uygun bulunan hareket tarzını ifade eden, ... anlamaktadırlar.'" (Wallance&Wolf, 2012; 296). Toplumda bireyin birçok rolü bulunmaktadır. Ve bazı rollere karşı olan tutumlar zamanla değişebilmektedir. Goffman bu durumu; *rol mesafesi*yle açıklar. *Rol mesafesi*; bireyin zamanla, bir role karşı olan tutumunda meydana gelen değişikliği ve bu değişikliği herhangi bir şekilde; genellikle küçümseyerek, dışa vurumu ifade etmektedir. Goffman'a göre burada asıl reddedilen rolün kendisi değil rolün arkasındaki gizli benliğin reddedilmesidir. Goffman, *rolü* merkeze alarak, aslında bireylerin de günlük yaşamında sahip oldukları roller ile bir tiyatro sahnesinde uygulanan roller arasında pek bir fark olmadığını göstermiştir. Bireylerin kendilerine yönelik olan; denetleme ve izlenimleri nasıl yönettiklerine odaklanmış ve *dramatürjik* kavramlar olarak *ön* ve *arka sahne* kavramlarını kullanmıştır. *Ön sahne*; bireyler karşısında sahne dekorundan kullanılan aksesuara kadar, bireylerin kıfayetlerinden, rütbelerine, cinsiyetlerine vs. her şeyin gözlemlendiği bir alandır. Ve bu alanda sahnede olduğunu ve gözlemlendiğini bilen birey, sahip olduğu rolü ustalıkla icra etme çabasını taşımaktadır. *Arka sahnede ise*; seyirciler tarafından denetlenmediği ve kendisi gibi olabileceği alandır. Bu alanda birey kendisi gibi olabileceği için rahatlamıştır.

Çalışma akademisyenlerin, sahne önü ve sahne arkasındaki farklılıklarına odaklandığında; burada bir anlamda; Goffman'ın *kaçınılmazlık* dediği; sahne arkasının sahne önüne dönüşmesi durumu gerçekleşmiş olacaktır. Sahne arkasının sahneye dönüşmesi; bireylerin sahne önüne ve sahne arkasının düzenlenmesine yeterince dikkat

etmemeleri durumunda sahne arkası ifşa olmasından kaynaklanmaktadır (Wallance&Wolf,2012;297-324).

Sembolik etkileşimciliğin gelişiminde önemli bir yere sahip olan Mead, düşünce, eylem, ve etkileşime odaklanırken bunu bireyden değil belirli bir guruptan başlatarak gerçekleştirir. Mead'e göre eylemin gerçekleşebilmesi için dört aşamadan geçmesi gerekmektedir. Bunlar; *Dürtü, algı, manipülasyon ve tamamlama*dır. Ancak burada belirli bir öncelik sıralaması yoktur

(Ritzer,Stepnisky, 2013;49-50).

Herhangi bir eylemimiz dürtü ile başlamakta(impulse), uyarıya maruz kaldığımızda dışsal nesneyi algılar (perception), algıladığımız nesneye ulaşmaya, ona dokunmaya, değiştirmeye (ya da tehdit oluşturan bir nesne ise ondan kaçmaya ve kurtulmaya) çalışır (manipulation) ve nihayet o nesnenin bizde başlattığı eylemin amacına ulaşmaya, yani eylemi tamamlamaya çalışırız (Aktaran Kınağ, 2017;93).

Mead'de eylem; deneyim temellidir. Çalışmada ise aksi şekilde ilişkilendirilmekte ve deneyim ile eylem arasında doğrudan olan bağlantı koparılarak, eylemin ortadan kalkması noktasında değerlendirilmektedir. Korkunun; eylem ile birey arasında yarattığı *mesafe* göz önünde bulundurulduğunda; Deneyim ile eylem arasındaki ilişki, tekrar değerlendirilerek, eylemsizliğe yol açabilecek durumlarla ilişkili olarak ele alınmıştır. Ve neticede, Mead'in *eylem* kavramı ve aşamaları (dürtü, algı, manipülasyon, tamamlama), tersten bir bakışla, eylemsizlik üzerinden ele alınmıştır.

Genelde, sosyal bilimlerin siyasal alana yakınlığı¹¹, özelde ise, Osmanlı döneminden itibaren, sosyolojinin siyasetle olan yakın ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda akademisyenlerin bu durumları nasıl yorumladığı ve onları üretim alanında, nasıl etkilediği ile ilişkili olarak eylem/eylemsizlik kavramına başvurulmuştur. Aynı zamanda kurumsal alanda *Ben* ve topluluğun kontrolünün baskın olduğu *Beni/Bana* arasındaki çatışmadan hareketle; değişim ve durağanlık bağlamında akademisyenlerin etken ve edilgenlikleri üzerinde bir değerlendirme de söz konusudur.

Mead'e göre ben; bireyin yaratıcılığını, yeniliği ve benzersiz kişiliğini geliştirdiği kısım oluştururken, beni/bana ise; topluluğun bireyden beklentilerini bilen ve topluluk

¹¹ Mills, sosyal bilimlerin ürettikleri bilgi ile isteyerek veya istemeyerek, ama her hâlükârda, siyasal bir edininde bulduklarından ve siyasal alanda bir etki yarattıklarından söz eder. Aynı zamanda yaşadığımız ideoloji çağında bunun kaçınılmaz olduğunu ifade eder. (bkz. W. Mills, Toplumbilimsel Düşün, 2007, 134-137)

tarafından sınırlandırılan kısmını oluşturmaktadır. Dolayısıyla ben ve beni/bana çatışma halindedir (Ritzer&Stepnisky, 2013;54).

Sembolik Etkileşimcilik içerisinde değerlendirilebilecek bir diğer önemli isim ise Simmel'dir. *Toplumsal ilişkilerin geometrisini* geliştirmeye çalışan Simmel, bireylerin *sayılarına* ve aralarındaki *mesafeye* odaklanır. İnsan sayısının etkileşimdeki önemini vurgulayan Simmel, iki kişinin ve üç kişinin etkileşimi arasındaki temel farkları ortaya koymuştur. Ona göre, iki kişinin olduğu yerde bir gruplaşmanın olması mümkün değildir. İki kişinin birlikteliği; iki ayrı bireyin toplamından daha fazlasını ifade etmez. Oysa üç kişinin bir arada olduğu alanda farklı etkileşim biçimleri oluşmaktadır. Dolayısıyla burada gruptan bahsedebiliriz. Üçüncü kişinin dahil olmasıyla birlikte; kişilerin bireysellikleri geri plana itilmektedir ve kişilerin yeni toplumsal rolleri üstlenmesi gerekmektedir. Örneğin üçüncü kişi üstünlük kurmak amacıyla 'böl ve yönet' taktiğini kullanarak ikisi arasında bir çatışmaya sebep verebilir ve bir tabakalaşma sistemi meydana gelebilir. Veyahut kişi ikisinin arasındaki anlaşmazlıklara son verebilecek bir pozisyonda da bulunabilir. Tüm bunlar bireyleri yeni rollere bürünmesine yol açmaktadır. Ve etkileşimin böyle bir boyuta ulaşabilmesi için en az üç kişiye ihtiyaç vardır (Ritzer&Stepnisky;2013;42-44).

Simmel'in *mesafeye* olan ilgisi ise *uzaklıkla* ilişkilidir. Herhangi bir kişiye olan uzaklığın yaratabileceği durumlara odaklanarak *yabancı* kavramını oluşturur. Yabancı'nın grup üyeleriyle girdiği ilişki belirli özellikleriyle diğer grup üyelerinden farklılıklar taşımaktadır. Yabancı'nın avantajı grup üyelerine olan uzaklığı neticesinde; hem daha nesnel davranabilmesinde hem de gruptan bireylerin kendilerini daha rahat ifade edebilmesine imkan tanımaktadır. Dolayısıyla Simmel, *yabancıyı* toplumsal bir etkileşim türü olarak değerlendirir. Akademik kurum içerisindeki ilişkilerinde nasıl bir mesafe ile etkileşim kurulduğunun ve bu yakınlık veya uzaklığın sonuçlarının anlaşılabilmesi açısından bu kavramdan yararlanılacaktır. Simmel mesafeyi sadece yabancıyla ilişkili olarak değil, *değer* ile ilişkili olarak da ele alır. Herhangi bir şeyin bize olan uzaklığının o şeyin değerini belirlediğinden bahseder. Bir şeyin bireye çok yakın olması ve istediği an elde edebileceğini bilmesi o şeyin değerini azaltmaktayken, bir şeyin çok uzak olması ve elde edilmeyeceğinin bilinmesi veyahut elde edilse bile çok bir zaman geçmesiyle mümkün olabilecek olması o şeyin değerini yine azaltmaktadır. Birey için en değerli olan şey; belli bir çabayla elde edilecek, ne çok uzak ne de çok yakın olan şeylerdir (Ritzer&Stepnisky;2013;44). Akademisyenlerin

çalışmalarının sonucunda elde etmeyi planladıkları şey ve şeye ulaşmalarındaki mesafenin, şeyin değerindeki etkisinin anlaşılabilmesi noktasında bu kavrama başvurulmuştur.

2.7.Araştırmada Kullanılan Diğer Kavramlar

Bu başlık altında ele alınacak ilk kavram *pragmatizmdir*. Nominalist pragmatizm görüşünde; makro-düzey fenomenlerin varlığı kabul edilmekte ancak birey üzerinde bağımsız ve belirleyici etkilerinin olmadığına inanılmaktadır. Bireyin toplumda işgal ettiği her rolün ve davranışın altında, bireysel çıkarların olduğu kabul edilmektedir (Ritzer, 2013;352). Salt faydacılıkla ilişkilendirilen bir pragmatizm, belirli amaçları ve belirli bir kesimin çıkarlarıyla ilişkilendirilebilir bir anlamı ifade etmektedir. Dahası, *bu yolda her şey mubahtır* algısı yaratmakta ve her şeyden önce bilimsel etikle ilgili tartışmaları karşımıza çıkarmaktadır. Burada pragmatizm daha geniş çerçeveli bir anlama sahip olacak şekilde; Amaçların önceden belirlenmediği, ancak makro veya mikro sosyal sorunların çözümünde yararlanılacak bir araç olarak değerlendirilmiştir. Çalışmada, sosyal sorunlarla ilişkili olarak ele alınan bu kavram, Chicago Ekolü'nün kent ile ilgili çalışmalarında; sosyolojiyi ele alma biçimlerini örnek almaktadır.

Chicago Okulu'nun kentle ilgili yaptıkları çalışmalarda akademisyenlerle birlikte çalışmışlar ve içinde yaşadıkları kente somut katkılar sağlamışlardır. Burada önemli nokta; Park'ın öğrencilerinin heveslerini sosyal problemlere odaklayarak, çözüm üretmeye ve sosyolojik araştırma yapmaya yönlendirebilmesidir. Dolayısıyla Chicago Ekolü'nde yer alanların sosyoloji anlayışlarının temelinde yatan ortak nokta, sosyolojide toplumları ileriye götürecek olan dönüştürme gücü ve işlevselliği görmeleridir. Temel amaç toplumsal sorunlara çözüm bulmak olduğu için de, burada pragmatizm, her türlü bilimi kapsama özelliğine sahip, disiplinler arası bir noktada yer almakta ve sosyolojide bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Sosyal sorun olarak kullanılan kavram ise; sınırlı bir bölgesel alan içinde meydana gelmiş olan toplumun büyük bir kısmının veya bir topluluğunun içinde bulunduğu herhangi bir problemin yanı sıra bireylerin zihinsel ve ruhsal durumunu da kapsayan bir anlayışla değerlendirilmiştir. Zira; zihinsel ve ruhsal problemler yoğunlaştığında sosyal sorunlar meydana getirebilmektedir. Bu, Mills'in ifadesiyle "... kapana sıkışmışlık "(aktaran Fildiş,2016:142). duygusudur ve bunun ortadan kaldırılabilmesi için, Mills'in toplumbilimsel düşün yeteneğine sahip kişilere; sorumluluk olarak yüklediği misyonla

ilişkilidir. Bu misyon, bireyin anlamlandırma süreçlerinde fayda sağlamaktadır. Ona göre bu şekilde; “Bireylerin kişisel huzursuzluklarının toplumda açık görülen sorunlar olarak değerlendirilmesinde, kamunun içinde bulunduğu ilgisizlik ve kayıtsızlığın kaldırılıp, kamusal sorunlara karşı ilgi duyulmasını sağlamakta da gene bundan yararlanılmaktadır.” (Mills,2007;15). Dolayısıyla, bireylerin ortak olan zihinsel bunalımlarının topluma yansımaları mümkün olduğundan; sosyolojinin sahip olduğu işlevsellik bireylere olan faydaları da kapsamaktadır.

Çözüm odaklı sosyoloji çalışmaları: işlevsellikle, gündelik hayatın içinde pratik bir değere sahip olmasıyla veya sınırlı bir bölgesel alanda, herhangi bir probleme ilişkin, destekleyici, bilgilendirici veya en iyi müdahale aracını gösterebilecek bilgileri sağlayabilecek bir pozisyonda veyahut müdahale aracını üretmeye kadar giden, geniş bir anlamda ele alınmıştır. Daha net ifade etmek gerekirse; Chicago Okulu’nun kentle ilgili çalışmaları (Hull House gibi) da Mills’in sosyolojiye yüklediği misyon da totalde çözüm odaklı çalışmalar olarak değerlendirilmektedir.

Çalışmanın analizinde kullanılan bir diğer kavram ise, sosyolojinin belki de en karmaşık ve geniş kapsamlı kavramlarından biri olan *kimlik*dir.

“Kimlik, bireyin kendisini tanımlamasının ve toplumsal konumunun ifadesidir. ... Toplumsallaşma, başından beri kimlik inşa eden bir süreç olarak gelişmektedir.” (Aktaran Akın, 2011;94).

Çok geniş çaplı bir alanı kapsayan bu kavramla; bireyin kendisini ötekileştirebilmesi belki de kendini dönüştürerek karşısındakini ötekileştirmeyi gerçekleştirebilmesi mümkündür. Toplumsallaşma sürecinde doğrudan dayatılan; rastgele elde edilmiş, ulusal kimlik, cinsiyet kimlikleri; kadın/erkek olmak gibi kimliklerin aksine sürekli olarak değiştirmenin bireyin kendi ¹²gücüne dayandığı kimlikler de mevcuttur. Bauman, kimliklerin keşfedilmiş olan bu gizemli yönünü şu sözlerle ifade eder; “Bugün söz konusu gerçeğin saklanması, modern çağın başlangıcında olduğundan daha zordur. ... Kimliğin kırılğan ve daimi geçicilik statüsü artık gizlenemez. Sır ayan olmuştur. Fakat bu yeni ve oldukça yakın tarihli bir gelişmedir.” (Bauman,2017; 25)

Kimlik denildiğinde, akla ilk gelen; onun vücut bulacağı bir bedendir. Dolayısıyla kimlik ve beden arasında sıkı bir bağ söz konusudur. “Bugün beden bir *alter ego*’dur,

¹² Bu güç hem tanrıya karşı hem siyasi politikalara karşı hem de diğer bireylere karşı elde edilmiş bir güç olarak düşünülebilir.

bir ikizdir, bir başka kendidir, ama her türlü modifikasyona açıktır; ...” (Le Breton,2016:26) Beden, bireyin diğer tüm kimliklerinden arınarak (etnik, cinsel vs.) salt kişiliğini; ilgilerini, tavırlarını, niteliklerini, yeteneklerini yansıtmaya çalıştığı, sürekli değiştirilebilen bir simge ve kişiye avantaj sağlama aracıdır. Elbette kimlik yaratımında sadece bedenden değil sahip olunan; ekonomik güçten, sosyal sermayeden, kültürel sermayeden ve her türlü yetenekten yararlanmak mümkündür. Claude Levi-Strauss bu durumu şöyle ifade eder; “... kimlik inşacısının işi eldeki malzemeden envai çeşit şeyi yapan ‘bricoleur’ e benzer.” (Aktaran Bauman, 2017:63) Ancak Bauman’a göre, unutulmamalıdır ki; ortaya çıkarılan her yeni kimlikte as olan sağlayacağı avantajlardır. Çalışma kapsamında kimlik tam da bu noktada devreye girmektedir. Akademisyen kimliği ile bireyin kazanımları nelerdir?

Akademik kimlik, öncelikli olarak; bilgi üretimindeki konumu ve toplumsal değeriyle öne çıkmaktadır. Aytül Kasapoğlu, sosyolojinin halkın gözünde *düşük bir statüye*¹³ sahip olduğundan bahseder. Sosyolojik bilginin aksine akademisyenlik ise daha iyi bir konumda yer almaktadır. Akademik tercihi edilebilirliğinde bireyi öncelikli olarak bu tercihe yönlendiren nedenler arasında; niteliksel¹⁴ yanından ziyade, onun dışardan parlak¹⁵ gözükmesiyle ilişkili olma ihtimali; kimlik kavramını, statü kavramına göre, daha uygun ve daha kapsayıcı hale getirmektedir. Türkiye’nin sahip olduğu sosyoekonomik durum dikkate alındığında; bireyin meslek olarak akademisyenliği değerlendirmesinde, öncelikli nedenin niteliksel yanından ziyade, parlak yanıyla ilişkili olma ihtimali vardır. Bu durum dikkate alındığında ise, Toplumsal *statü* kavramının uygun olmayacağına karar verilmiştir. Zira statü, belirli *rollerin* de içinde bulunma zorunluluğunu beraberinde getirirken, günümüzde bir kimlik yaratmaksa çok kolaydır; aldatıcı ve görsel odaklıdır.

Etkisi görmezden gelinemeyecek boyutlarda olan ve bu nedenle, çalışmada önem arz eden bir diğer kavram ise *kurum kültürü*dür. Kurumsal alanlarda ve toplumsallaşmanın gerçekleştiği alanların her birinde belirli normlar mevcuttur. Bu normlar; diğer bireyler

¹³ (bkz. A. Kasapoğlu, Türk Üniversitelerinde Sosyoloji Eğitiminin Bazı Sorunları, 1991; 201)

¹⁴ Niteliksel olarak ifade edilen; hem entelektüellik bağlamında hem de akademisyenin görev tanımlarını kapsayan bağlamdadır.

¹⁵ Akademik alanın dışardan bireylere kapalı olması sebebiyle; aslında bu alana girmek isteyen bireyler tam olarak ne istediklerinden de emin değildirler. Dışarıdan gözlemledikleri kadarıyla; ki tüm bürokratik sürecin bilinmesi ve görev tanımına hakim olunması mümkün değildir. Ayrıca entelektüel meraklar da ekonomik şartlar göz önünde bulundurulduğunda çoğu birey için ikinci plana itilmektedir.

arasındaki etkileşimin sonucunda ve bireylerin etkileşime girdikleri yer ile ilişkili olarak yazılı ve yazılı olmayan biçimde bulunmaktadır. Bu sayede ilişkiler düzenlenmekte, bireylerden genel olarak beklentiler ortaya çıkmakta ve bu beklentiler doğrultusunda, bireyin eylemleri kolaylıkla denetlenebilir hale gelmektedir. Dolayısıyla herhangi bir kurumda veya başka bir alan içinde yer alan her birey, bir diğer bireyin, bulunduğu mekanla ilişkili olarak belirli *rolleri* yerine getirmesini beklerler. Roller; sahneyi tamamlayacak olan bireyin, giyimi ile tavır ve tutumlarına kadar olan her türden simgeyle ilişkili gözlem altındadır. Bu alanın mevcut olan eylem setlerinin kullanımına hem bireyin kendisi hem de diğer bireyler tarafından dikkat edilmektedir. Çünkü denetleyenin de denetlendiği bir karşılıklı durum söz konusudur. Neticede, bu karşılıklı denetleme durumunda, her bireyin kendisinden beklenen role uygun olarak hareket etmesi gerekli görülmektedir (Goffman; 2017).

Bir kurum olarak üniversitelerin içinde yer alan akademisyenlerin; ders vermek, belirli saatler içerisinde okulda bulunmak, sınav kağıtlarını okumak, gibi uyması gereken genel kurallar ve tarafsız olarak sınav kağıtlarını değerlendirme, kişisel çıkarlardan uzak, uyumlu iş ilişkileri geliştirmesi gibi sahip olması beklenen genel değerlerden bahsedilebilir. Ancak aynı zamanda, her kurum; içindeki bireyleri ile, kurumun dayattıklarının dışında kendine has değerler ve kurallar sistemleri de oluşturmaktadır. Birlikte çalışan bireylerin etkileşimi sonucunda zamanla oluşan bu kural ve değerler standart denilebilecek nitelikler taşımazlar. Bu nedenle genel anlamda kurum olarak üniversitelerdeki etkileşim biçiminden değil, her üniversitenin kendine has etkileşim biçiminden ve bu ilişkinin doğurduğu farklı bir işleyiş sisteminden bahsedilebilir. Bu ilişki biçiminde, her bireyin sahip olduğu belirli roller olsa da bu rollerin esnemesi veya sınırlandırılması kaçınılmazdır.¹⁶ Bireyin, kurumun önerdiği *rolü* ve *beni* kabul etmek yerine, kendi kişiliklerini korumaya yönelik eylemleri ortaya koyması sonucunda oluşan bu durum; başka bir bireyin de aynı esnekliği yakalamasına imkan tanımakta veya bu durumdan kaynaklı başka bir bireyin rolünü ve kişiliğini sınırlandırabilmektedir.

Her akademisyenden kendi rolüne uygun hareket etmesi beklenmesine rağmen, akademisyenlerin üniversitenin içinde kendi özel alanları da mevcuttur. Ve bu özel

¹⁶**Tüm Kurum(Total Institution):** Herhangi bir kurum içerisinde yer alan bireyin, kurumun önerdiği *rolü* ve *beni* kabul etmek yerine kendi kişiliklerini korumaya yönelik geliştirdikleri stratejilerin kullanıldığı alanı ifade etmek için Goffman tarafından icat edilmiş bir kavramdır (bkz. Wallancee&Wolf, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, 2012;317).

alanlar belli bir oranda ona bağımsızlık tanımaktadır. Bağımsızlık derecesi, bireyin sahip olduğu özel alanın genişliğiyle doğru orantılıdır. Bu özel alanları vurgulayan çeşitli işaretleyiciler bulunmaktadır. Goffman üç tür işaretleyiciden bahseder; *Merkezi işaretleyiciler, sınır işaretleyicileri ve damga işaretleri.*

Sınır işaretleyicileri; bireyi diğer bireylerden mekânsal anlamda ayıran ve kişisel mekanını güvenceye almaya yarayan bir işleve sahiptir (Goffman,2017;67). Akademisyene bu sınırsal ayrımı sağlayan kurumun içinde kendisine tahsis edilmiş özel bir odaya sahip olmasıdır. Burada sınırı oluşturan kapının kendisidir. Kapıdan içeriye giren bireyin denetlenmesi sınırlanmaktadır. Dolayısıyla içeride olan birey, dışında kalan diğer bireylerden görece daha özgürdür. Aynı zamanda bu odaların kapılarında isimleri ve önünde unvanlarının yer aldığı minik tabelalar *damga işaretleri* olarak bulunmaktadır. Bu küçük simge; o bölgenin ismi yazan bireye ait olduğunu söylemenin yanı sıra başka anlamlar da taşımaktadır. Orada yer alan unvan; akademisyenin bir diğer akademisyene göre konumlandırılışını göstermekte ve bir hiyerarşi oluşturmaktadır.

Bahsi geçen hiyerarşik yapıdaki norm ve değerlere bağlılık, statüsü artan bireyle ters orantıya sahiptir. İktidarı yaklaştıkça bu norm ve değerlerden etkilenmek yerine, birey, bu norm ve değere daha fazla etki edebilecek gücü de elinde bulunduracaktır. Dolayısıyla kurum kültürü; bireyin etki alanını sınırlandırabilen veya genişletebilen karmaşık etkileşim alanları olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla, sosyolojik bilginin üretildiği ve dağıtıldığı bir alan olarak üniversitelerde akademisyenler, hem ürettikleri çalışmalarla hem de eğitimci kimlikleri vasıtasıyla aktardıklarıyla sosyolojiyi anlayışını etkileyen aktif aktörler olarak değerlendirilmiştir. Üniversitelerdeki; bürokratik düzenin ve etkileşim örüntülerinin, kurum içerisinde hakim olan anlayışın ve beraberinde ortaya çıkan ilişki biçimlerinin; anlaşılması gerekmektedir. Zira hakim olan anlayıştaki bütünlük veya çatışma ortaya çıkacak bilgiyi; dolaylı veya direkt, etkileyecektir. Goffman'ın ifadesiyle "sahne arkası" olan bu alana ilişkin gerçeklere ulaşmak elbette tek başına akademisyenlere sorulan sorularla alınabilecek cevaplar değildir. Kişisel gözlemlerinde burada dahil edilmesi zorunluluktur. Ancak her ikisinin dahil edilmesiyle daha gerçekçi verilere ulaşmak mümkündür. Elbette akademinin kendi içine dönük, dışarıya kapalı yapısı içerisinde, sadece bir yüksek lisans öğrencisi olarak, gözlemlerimin de sınırlılığı söz konusudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

NİTEL BİR ARAŞTIRMA ÜZERİNDEN İÇANADOLU'DA SOSYOLOJİK BİLGİNİN KONUMU

Sosyolojik bilgi üretiminin temel aktörleri arasında belki de ilk sırayı akademisyen sosyologlar almaktadır. Bu nedenle akademisyenler ve onların faaliyet gösterdikleri kurum ve kentle olan etkileşimleri, onların sosyolojiye, kurumlarına ve kente ilişkin anlam dünyaları; sosyolojiye ve sosyolojik bilginin konumuna doğrudan etki etmektedir. Tüm bu etki eden faktörlerin, akademisyenler açısından nasıl anlamlarla yüklü olduğunun anlaşılması; sosyolojinin konumuna ve bugünkü misyonuna dair fikir sahibi olunmasına imkan tanıyacaktır. İlk olarak, bu bölümde akademisyenlerin, sosyolojinin kendisine atfettikleri anlamlar üzerinde durulacaktır. Akademisyenlerin anlam dünyalarındaki yeri yorumlanırken, sosyoloji ile kurdukları ilişkide, sosyolojinin temel niteliklerinin, onlara sunduğu imkanlar veyahut sınırlılıklar da dikkate alınacaktır.

3.1.Sosyolojik Bilginin Niteliğine Atfedilen Anlamlar:

Herhangi bir *şeyin* anlamı bizim o *şey* ile kurduğumuz ilişkiyle ortaya çıkmaktadır. Ve herhangi bir *şeyin* tanımı ise; o *şeyin* genel kullanımını ifade etmektedir. Ancak kişisel özelliklerimiz ve hayata bakış açımıza göre o *şeyin* kullanım alanını genişletmemiz mümkündür. Eğer herkesin *şeylerle* kurduğu ilişki birebir aynı olsaydı muhtemelen bugün ağaç sadece ağaç olacaktı.

Biz insanlar ağaca; sadece oksijen üreten, gölgesinden ve meyvesinden faydalandığımız bir nesne gibi yaklaşmadık; onu imkanlar dahilinde, yaratıcı bir bakış açısıyla yorumlayarak dönüştürdük. Örneğin onu, kağıt yapımında kullandık. Herkesin çocukken katlayıp uçak yapmak için kullandığı kağıt, bugün yetişkinlerin dünyasında; yetişkinlerin büyük bir kısmını kapsayacak biçimde, eğlence aracı olmaktan çok uzak bir kullanım alanına kayd. Ve bu kullanım alanının büyük bir kısmını; sıkıcı işler kapsadı.

Halbuki, kağıdın icat edildiği dönemlerde; Çinliler origami sanatını ortaya çıkarmıştı ve Japonlarsa bu sanatı geliştirerek, tapınak süslemelerinde kullanmışlardı. Daha sonraları;

bu eğlence sektöründen, eğitime kadar uzanan geniş bir alana yayılarak yetişkinlerin ilgi odağı olmuştu (Tuğrul&Kavici,2002). Kısacası anlatılmak istenen; aynı nesneyle (kağıt) kurulan farklı etkileşimler farklı sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum, bazen bireysel boyutlar da kalmakta bazense kitleler boyutuna ulaşabilmektedir.

Sosyolojik bilginin üretildiği ve dağıtıldığı bir alan olarak üniversitelerde akademisyenler, hem ürettikleri çalışmalarla hem de eğitimci kimlikleri vasıtasıyla aktardıklarıyla, sosyolojiyi anlayışını etkileyen aktörler olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle, çalışma kapsamında, bugünün sosyolojisinin, akademisyenler için ne anlam ifade ettiğinin anlaşılması önemlidir. Bu şekilde; sosyolojiyle kurdukları ilişkiyi ortaya çıkaracak ve onların bakış açısındaki sosyolojinin; kullanım alanının sınırları gözler önüne serilmiş olacaktır. Bu nedenle çalışmaya; farklı sosyolojik tanımlara yer verilerek başlanacaktır.

“Sosyolojiyi ben hayat olarak görüyorum. ... inanç konusu, din konusu geçmiş toplumlarda da olmuş, bugün de var, yarın da olacak. ... Aklımıza ne geliyorsa ... Dolayısıyla sosyoloji sanki bir hayat okulu gibi.” (Ali)

“...Benim açımdan sosyoloji, öncelikli olarak kendim olmak üzere, toplumsal ilişkilerin arkasında yatan hikayelere vakıf olma çabası. Dolayısıyla benim kendi hikayemi anlamlandırma, anlama çabası.” (Hüseyin)

“...Mesleğin dışında; tüm hayatı, tüm ilişkileri, cereyan eden tüm olayları anlamlandıran, yorumlayan; mesleki formasyondan kaynaklı yorumlamalara kadar giden bir sürece karşılık geliyor.” (Mehmet)

Burada sosyolojinin temel özelliklerinden bir olan; sosyolojinin, insana dair her şeyi kendi bünyesine dahil edebilme potansiyelini görmekteyiz. Bu potansiyel akademisyenlere, sosyoloji ve hayatın eşitlenmesi imkanını tanımaktadır. Bu eşitlenme bireyin içinde bulunduğu sosyal ortamla sosyolojik bilgisinin harmanlanışının sonucunda gerçekleşmektedir. Sosyolojinin bizzat kendisinin; hayatın içinden çıkan ve hayatı anlama çabası olan bir bilim dalı olması, aynı zamanda; bu bilimle ilgilenen akademisyenler içinse, yol gösterici olarak değerlendirilip, kişisel hayatlarına dahil edilmesi durumu söz konusudur. Dolayısıyla bu bize; sosyoloji ile akademisyen arasındaki karşılıklı ve sıkı bağın göstergesini sunmaktadır. Hatta görüşmecilerden birinin bu bağı ‘mesleki deformasyon’ olarak tanımlaması; bağın koparılmasının mümkün olamayacağını ve bu bağın bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kurulabileceğini

de gösterir niteliktedir. Dolayısıyla, başarılı bir içselleştirme süreci gerçekleştirmiş olan akademisyen için sosyolojinin; hayatın içinde sosyoloji ile birlikte var olmak anlamını taşıdığını söyleyebiliriz.

“Ya bu çok kadim bir soru. Bu soru herkesin hemfikir olabildiği bir cevabı verebilmek çok zor. ... Sosyolojinin konusu, sosyal ilişkiler olmalıdır diye düşünüyorum. ... İlişkiyi ve o ilişki süreçleri, bireyleri ve yapıları, kurumları değiştiriyor. Ona odaklanması gerektiğini düşünüyorum. Ve bu konuda hem uygulamalı hem teorik bilgiler üreten bir disiplin olarak görüyorum.” (Murat)

“Sosyoloji; toplumsallığın, toplumsal ilişkilerin, yapıların, değişmelerin bütünlüklü olarak incelenmiş olduğu bir bilim, diğer bir ifadeyle sosyal bilimlerin üst çerçevesi olarak da ifade edebiliriz“ (Mustafa)

Sosyolojinin, insanlar arası ilişkiler ve bu ilişkilerin ürettiği sosyal örüntülere yoğunlaşması hususunda akademisyenler tarafından, ortak bir anlayışın paylaşıldığını söylemek mümkündür. Akademisyenlerin her biri bu ilişkilere değinmektedir. Ancak bu ilişkilere değinme hususunda ise farklı eğilimlerin ortaya çıktığını söyleyebiliriz. Bazı akademisyenler ilişki örüntülerini; kendi yaşamından başlatarak daha geniş toplumsal kesimlere doğru yayarken, bazı akademisyenler ise başka bireylerin veya toplulukların ilişki biçimlerinden başlatarak daha geniş toplumsal kesimlere doğru yayacak şekilde ilişkilere odaklanmaktadır. Aslında akademisyenlerin, örtük olarak gördükleri ve odaklandıkları konuların ortak noktası; gündelik hayatın içerisindeki ilişki biçimleridir. Meseleye daha formel yaklaşanlar veya daha yakın ilişki kuranlar da benzer şeye odaklanmasına rağmen, görüşmelerde meseleye daha formel yaklaşanların, sosyoloji ile kendi yaşamı arasına mesafe koyma çabasının söz konusu olduğu göze çarpmıştır. Sosyolojinin, akademisyenin hayatında sahip olduğu geniş konumu ve sosyolojinin hayatı bütünüyle kucaklayabilen yönü bir arada düşünüldüğünde aradaki mesafeyi korumak için akademisyenin bilinçli bir çaba harcaması gerekmektedir. Akademisyenin sosyolojiyle kendisi arasına koyduğu mesafe ve sosyolojiye nesne gibi yaklaşması; nesnel bakış açısını koruma endişesiyle ilişkili olarak düşünülebilir. Zira sosyal bilimlerin nesnelliği tartışması ve öznesinin insan olması neticesinde birden fazla gerçeklikle karşı karşıya kalınması bilinen bir durumdur. Öte yandan katılımcılara göre böyle bir çabaya rağmen yine de odaklanılan ilişkilerde bireyin bütünüyle kendi bakış açısını dahil etmeden sosyoloji yapması mümkün değildir.

Katılımcıların Sosyolojinin temel sorunsalları arasında saydıkları bir diğer unsur; sosyolojinin sınırlarının belli olmasına rağmen o sınırların içerisine her şeyi dahil edebilme kapasitesi ve bu durumun sosyoloji ile diğer bilimler arasında karşılıklı bağımlılıklar yaratmasıdır. Bu bağımlılıkların her bir sosyolog tarafından farklı şekillerde yorumlanabildiğinden daha önce de bahsedilmişti. Burada ise, katılımcıların çoğunda net bir şekilde ortak bir anlayışın devreye girdiğini görmekteyiz. Sosyolojinin; bireyin tarihsel sürecini yorumlama ve anlamasına imkan tanınması, bireysel ilişkilerden başlayarak yapıya kadar uzanan geniş bir çerçeveyi yorumlamaya ve anlamasına imkan tanınması, hayatla eş tutulması, kapsayıcı ve ‘üst’ bir bilim olarak ifade edilmesi; akademisyenlerin diğer bilimlerle olan ilişkilerinde sosyolojiyi öncelikli, kapsayıcı ve üstün bir konumda değerlendirdiklerine işaret etmektedir. Bauman’ın; “*artıkçı disiplin*” olarak ifade ettiği anlayışın aksine Fitcher’ın da ifade ettiği gibi; diğer bilimler burada yardımcı bir bilim olarak değerlendirilmektedir. Tabii burada unutulmaması gereken görüşme yapılan katılımcıların, sosyoloji alanında uzmanlaşmış olmasıdır. Bu durum akademisyeni, diğer bilimlerle kıyaslandığında, sosyolojiye daha yakın bir mesafeye çekmesidir. Neticede, hayatında daha çok yer tutan sosyoloji, akademisyenin zihninde öncelikli bir konuma sahip olmakta ve sosyolojiyi temel yapı taşı olarak değerlendirmesini kaçınılmaz kılmaktadır. Katılımcıların bu bakış açısı, aynı zamanda, sosyal bilimlerin için nesnellik meselesinin neden her daim gündemde olduğunu da gösteren güzel bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla ister mesafeli bir ilişki kurulsun ister daha yakın bir ilişki kurulsun, katılımcıların çoğunun, diğer bilimlerle kıyaslandığında sosyolojiyi merkeze alan bir bakış açısıyla değerlendirmede bulduklarını ve bundan kaçınmanın imkansız olduğunu söylemek mümkündür.

Son olarak; sosyoloğun ve yapılan sosyolojinin niteliğini etkileyen en temel faktör olarak; dönemsel ve mekânsal farklılıklardan bahsetmek mümkündür. Katılımcılar açısından da bu görüşün, çoğunlukla, kabul gördüğünü söyleyebiliriz. Dönemsel farklılığın doğrudan tüm ülkeyi kapsayan etkileri sebebiyle; akademisyenlere ve onların çalışmalarına yönelik; çoğunlukla benzer etkilerinden bahsedilebilirken, mekânsal koşulların etkilerinin içinde buldukları şehre bağlı olarak farklılıklar taşınması, akademisyenlere ve onların çalışmalarına olan etkilerinde de farklılıklara sebep olmaktadır.

“... Yani sosyoloji şehirde yapılan bir şey. Yani biraz burada elit takılmak istemem ama sosyoloji şehirli bir alan. Şehirde kır sosyolojisi yapabilirsiniz ama taşrada bir sosyoloji yapma imkanı zayıflıyor.” (Hüseyin)

Her kentin kendine ait iç dinamiklere sahip olması, akademisyenlerin çalışmalarında kentin etkisini ve bu durumu kendilerinin nasıl anlamlandırdıkları üzerine cevapları farklılaşmıştır. Bir mekan olarak kentin, akademisyenlerin çalışmalarına yansımaları; kentte problem olarak gördükleri konu bağlamında, kentte problem olarak görebilecekleri şeyin uzmanlıkları ile ilişkisi bağlamında ve onları o uzmanlık alanına yönelten aile, eğitim, ekonomik koşullar gibi geçmişten bugüne aldıkları her türlü donanımla ilişkilidir. Birey kendisinin problem olarak nitelendirdiği şey; içinde bulunduğu toplumda meydana gelen ve toplum ile kendi gördükleri arasında kurduğu bağ neticesinde ortaya çıkan şeylerdir. Akademisyenin *sosyolojik tahayyülü*, kent ile ilişkili olmasına rağmen bir kentin toplamından daha fazlasına denk düşmektedir. Dolayısıyla katılımcıların gördükleri, sadece yaşadığı kentin içinde gördükleriyle sınırlı değildir ve bunun neticesinde bazen ele almak istedikleri konu ile içinde buldukları kentin sosyal gerçekliği arasında çelişkiler meydana gelmektedir. Bu durumu kentin sınırlandırıcı etkisi olarak ifade etmek mümkündür.

“... Turizmin önemli olduğu bir yer... başka yerlere göre daha yoğun olduğu şeklinde biz duyular aldık. Emniyet; narkotik şube ile birlikte yaptım bu çalışmayı.” (Ali)

“... araba kullanırken oluşan şiddet üzerine bir çalışma gerçekleştirmek istiyorum ancak kentin küçük olması etkiliyor. Sakin bir şehir, suç oranı yüksek değil.” (Mehmet)

Burada akademisyenlerle kent arasında karşılıklı bir etkileşimin olduğunu, kentin sosyal sorunlarıyla ilişkili olarak katılımcıların, içinde buldukları kenti gözlemlediklerini ve kente dair duyarsız yaklaşmadıklarını söyleyebiliriz.

Mekan, sosyal sorun ve birey arasındaki bu bağ; katılımcıya, Türkiye'nin çeşitli illerinde karşılaştığı; araba kullanırken ortaya çıkan şiddet konusunu, toplumsal bir problem olarak görebilme ve bu ülke içerisinde böyle bir sorunun gündemde olduğunu hissedebilme imkanı tanımıştır. Ancak içinde yaşadığı kentte bunun tam olarak karşılığını bulamadığı için çalışmasını gerçekleştirme konusunda kentin sınırlandırıcı

etkisini yaşamış, onu, bu çalışma konusunu rafa kaldırmak zorunda bırakan kenttin kendisi olmuştur. Diğer bir örnekte ise katılımcıya, narkotik şubeyle çalışma imkan tanıyarak, yeni çalışma sahalarının kapılarını aralayan da yine kenttin kendisi olmuştur. Dolayısıyla, içinde yaşanılan kent ve kentnin sınırlılıkları sosyoloğun kente dokunabilmesinde etkili bir pozisyona sahiptir, diyebiliriz. Sonuç itibariyle, yapılmak istenilen çalışmada, katılımcıyı sınırlandıran veya katılımcıya yeni çalışma imkanları sunan etkili bir faktör olarak mekan karşımızda durmaktadır. İnsan ve insanın içerisinde yer aldığı mekan arasındaki etkileşim, toplumsal süreç içinde dönüşüme imkan tanımaktadır. Ve bu dönüşüm gerçekleşirken mekanda çeşitli sorunlar meydana gelmektedir. Bu sorunlar meydana geldiği mekanda kalıcı unsura dönüşerek; mekanın karakteristik yapısına katılabildiği gibi, geçici olarak o mekanda varlığını da sürdürebilmekte ve insan üzerinde tekrardan etki yaratmaktadır. Kentin sundukları çerçevesinde, sosyoloğun kente dokunuyor olması ve ona etki etmesi ise kaçınılmaz; diyalektik bir ilişki meydana getirmektedir.

Genel olarak sosyolojinin temel niteliklerinin, akademisyenlerin sosyolojiye yükledikleri anlamlarda etkili bir unsur olduğunu söylemek mümkündür. Sosyolojinin insan ilişkilerine ve bu ilişkilerin oluşturduğu sosyal örüntülere odaklanması, sosyoloğun kendi hayatına da aynı biçimde yaklaşmasına imkan sağlamış, sosyolojiyi; akademisyenlerin özel hayatlarının anlamlı ve koparılmaz bir parçasına dönüştürmüştür. Sosyolojinin, diğer bilimlerle olan karşılıklı bağımlılığı ise sosyologlar açısından olumlu bir değer olarak değerlendirilmiştir. Bu bağımlılık ilişkisinde katılımcılar açısından sosyoloji, daha kapsayıcı ve bütünlükçü olarak nitelendirilmiş, dolayısıyla sosyoloji anlam dünyalarında daha üst bir konumda yer almıştır. Katılımcıların sosyolojiyi anlamlandırmalarında etkili bir diğer unsur; sosyolojiyi ve sosyoloğu etkileyen dönemsel ve mekânsal farklar olmuştur. Akademisyenlerin içinde yaşadıkları dönemin ve kentlerin sosyoloji anlayışlarında ve yaptıkları çalışmalarda, onları sınırlandırabilecek veya ufuklarını açacak yeni olanaklar sağlamada etkili olduğu görülmüştür.

Sosyolojinin temel niteliklerinin akademisyenin anlamlandırmalarında olan etkilerinin yanı sıra bir diğer etkili unsurun meslek olarak sosyolojiyle kurulan ilişki olduğu düşünülmüştür. Sosyoekonomik koşulların, görmezden gelinemeyecek bir diğer etki

alanı mevcuttur. Bu nedenle, var olan koşullarda akademisyenlerin meslekleriyle nasıl bir ilişki kurdukları, nasıl anlamlar yükledikleri önemlidir.

3.2. Bir Meslek Olarak Sosyoloji:

Her mesleğin belli bir görev tanımı ve bu görev tanımı ile ilişkili olarak değişkenlik gösteren maddi bir karşılığı vardır. Emeğin karşılığında ödenen para; bireyin para-emek-zaman ilişkisinde bir döngü oluşturmaktadır. Bu döngü içinde ne kadar zaman tükettiğimiz ise aslında karmaşık bir ilişki biçimi olarak ifade edilebilir. Günümüzde işe harcanan zamanı, sadece ‘iş saatleri’ olarak ifade edilebilmek mümkün değildir. Bireyin meslek tanımını kapsayan iş; o işin yapıldığı alanla sınırlı değil, genellikle ‘boş zaman’ olarak ifade edebileceğimiz alanlara da yayılmış durumdadır. Dolayısıyla aslında bireyin bir günlük yaşamında zamanının büyük bir çoğunluğunu ‘iş’ kaplamaktadır. Bireyin günlük yaşamında bir diğer çoğunluğu ise; temel ihtiyaçları ve diğer ihtiyaçları için harcadıkları para ile olan ilişkileri kapsamaktadır. Dolayısıyla meslekleri ve bu mesleği icra etmelerindeki en temel etken olarak para ilişkisi de beraberinde hayatlarının diğer bir kısmını kapsamaktadır ve günlük yaşamda bir mesleği, sadece iş olarak tanımlamaktan daha fazlasına denk düşmektedir.

“Önce mesleğimiz, hayatımızın bir parçası; bir şekilde para kazanıyorsun bu işten.
“(Mehmet)

“Bir hocamız vardı; Türkiye’de sosyal çalışma yapamazsınız çünkü akşam misafir çok gelir, demişti. Ondan da öte bizim bütün yaşam biçimimiz; sıradanlığın üstünde olarak; algı-düşünce geliştirme ikilemine uygun değil... Akademisyen olmak istiyoruz sadece. Akademik bir statü kazanmak istiyoruz.” (Ahmet)

“Yüksek lisans, doktora başvurularında yüzlerce başvuru var. İşsizlik ve diplomalı işsizliğin artması lisans, doktora başvurularında çok büyük bir artışa neden olmuştur.”
(Murat)

Meslek olarak akademi; meslek olmaktan çok daha fazla anlam taşımaktadır. Bir mesleğe dair oluşan *güzellik algısı; statüsü*, toplumsal koşullara bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Üniversiteli işsizlerin giderek arttığı Türkiye’de akademik alana yönelme, Homans’ın *rasyonellik önermesi* olarak tanımladığı tercihlerle ilişkilidir ve bu anlamda akademiye yönelme dikkat çekici boyutlardadır. Bu alana yönelirken dışarıdan bakan öğrenci için, alternatif eylemler arasında *ödüllü* kıyaslaması yapıldığında; bir

tarafından işsiz kalma, diğer taraftan iş bulma; akademinin ‘sağlam’ bir iş olarak algılanması seçenekleri yer almaktadır. Dolayısıyla böyle bir kıyaslamada akademik alanın tercih edilebilirliğini arttıran, öncelikli nedenler arasında iş imkanı sağlaması yer almaktadır.

Akademi alanını parlatan bir diğer neden ise; bu alana dahil olduğunda yeni bir *kimlik kazanılacak* olmasıdır. Türkiye’nin sahip olduğu ekonomik koşullarda; Akademik kimlik, bilgi üretimindeki konumundan ziyade, toplumsal değeriyle öne çıkmaktadır. Toplumsal *statü* kavramının bu noktada daha uygun olabileceğini düşünebilirsiniz; ancak statü belirli *rollerin* de içinde bulunma zorunluluğunu beraberinde getirir ve görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu tarafından ortak olarak paylaşılan görüş; akademisyen rolünün benimsenmesinden ziyade öncelikli olarak akademisyenlerin üniversiteleri; bir iki derse girilerek, belirli avantajlara sahip olunan bir alan olarak değerlendirmesi ve bu nedenle üstlenmesi gereken rolden ziyade elde edilen kolay yaşamla ilişkili değerlendirmeleridir. Bauman’ın ifade ettiği gibi, kimliklerin sürekli değiştirilebilmesi bireyin imkanları dahilindedir ve artık ifşa olmuş bir gerçektir. Dolayısıyla günümüzde bir kimlik yaratmak çok kolay, aldatıcı ve görsel odaklıdır; Katılımcılara göre, akademinin tercih edilebilirliğinde; öncelikli olarak benimsenen akademisyenin üstlenmesi gereken sorumluluklar yerine, dışardan parlak gözüken yanıyla ilişkilendirildiğinden; kimlik kavramının daha uygun düşmektedir.

“...Böyle olunca, burası birebir akademik bilginin üretildiği ve bunun uygulayıcılara aktarıldığı bir yer değil de bir meslek gibi, hani böyle bir maaşınızı aldığınız, işte biraz böyle derslere girdiğiniz, bir iki araştırma yaparak, belli imkanlara sahip olduğunuz yere dönüşmüş durumda. Bu sosyolojiyi toplumdan giderek kopardı.” (Murat)

Elde edilen kimliğin ne kadar tatmin duygusu sağlayacağından emin olunmasa da; Bu kimlikler, var olduğunuz her alanda omuzlarda taşınan bir yıldız gibidir. Ve bazı kimlikler daha fazla yıldız eder, dolayısıyla toplumsal konumunuzu daha yukarıya çeker. Akademik kimlik, dışardan bir birey için böyle bir alanda yer almaktadır. ‘Sokaktan bir insanın’ ayrı tutulduğu bu alanın, mesafeden kaynaklanan; *gizemli* bir yanı vardır. Dışardan bir birey için bu alan; bölgesel anlamda kendisine tahsis edilen yerde, yükselen binalarıyla, ayrı bir dünyadır. Ve onun gözünde, akademik kimliği taşıyan birey, bu kurumsal zeminin özerkliği içinde yaşamaktadır. Aradaki bu mesafe; görkemli binaların sunumunun da desteğiyle saygınlık uyandırmaktadır. Dolayısıyla

Türkiye’de Akademik kimlik, belirli kapıları açan bir anahtar görevi de görmekte ve bir taraftan bu şekilde değerlendirilmektedir.

“ Bu farklı bir şey. Benim bahsettiğim; bir sanatçının sanatla yaşıyor olması, sanatla bakıyor olması, sanat için. Bununla yoğurulmuş olması. Akademik çalışma da böyle bir şey. Yani onun için yaratılmışsınız, çocukluktan beri biraz farklısınızdır. Etrafa öyle bakarsınız başka türlü bakmayı beceremezsiniz. Beyniniz otomatikman bunu yapar; bırakalım da sadece bunlar bilim adamlığı yapsın.” (Ahmet)

Katılımcılara göre akademik alana olan ilgi bu noktada ikiye ayrılmaktadır; ikisi de işlevseldir. Bunlardan biri gündelik hayatımızda; ekonomik anlamda ve toplumsal konumlandırılışından kaynaklanan avantajla ilişkiliyken, bir diğeri ise; *entelektüel* olmakla ilişkilidir. Görüşme yapılan akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu akademik camianın entelektüel boyutunun ağır basması gerektiğini ve ekonomik nedenlerin ikinci plana itilmesi gerektiğini söylerken aslında kendilerinin bu anlamda yer aldığını dolaylı olarak ifade etmiş ve ekonomik sebeplerin ağır bastığı, akademisyenliğin bir iş gibi değerlendirildiği bireyleri eleştiren bir tutum sergilemişlerdir.

Entelektüel kelimesinin anlamı zengin bir içeriğe sahiptir; Gramsci’ye göre; çeşitli sınıfların kendine göre aydını ve aydın tanımı mevcuttur (Meriç,2004;235). Fichte ise, entelektüelle rahip arasında bağlantı kurarak; bilgisi ile topluma hizmet etmesi gerektiğini; halkın ihtiyaçlarını sezdirecek bir noktada olması gerektiğini ifade eder (Meriç,2004;207). Dolayısıyla burada entelektüelin en geniş tanımıyla ele alındığını da belirtmekte fayda bulunmaktadır.

Özellikle Türkiye’deki sosyoekonomik koşullarda, üniversiteli işsizlerin giderek artması; meslek olarak sosyolojinin nasıl bir anlam taşıdığını araştırmayı önemli bir noktaya taşımıştır. Ve katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda, günümüzdeki sosyoekonomik koşulların, akademiye yönelmeyi giderek arttırdığı görülmüştür. Toplumda sosyolojinin tam bir karşılığının olmaması; sosyolojinin ne olduğunun tam olarak bilinmemesi, sosyoloğun akademi dışında sınırlı alanda iş bulabilmesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Neticede, sosyoloğun statüsü düşerken, iş sahibi olmaya imkan tanıyan bir alan olarak akademisyenliğin statüsü yükselmiştir. Tüm bu durumlar akademisyenlerin hayatında sosyoloji çift yönlü bir etkiye sahip kılmıştır. Bu etkiler; sosyolojinin, entelektüel açıdan sahip olduğu işlevsellik ile ekonomik açıdan sahip olduğu işlevselliktir. Ve katılımcılara göre, kimi akademisyeni üniversitelere

yönlendiren öncelikli sebepler ekonomik koşullarla ilişkili olurken kimi akademisyen de ise üniversitelerin entelektüel açıdan taşıdığı zenginlikler öncelikli sebep olmuştur.

Akademisyenlerin entelektüel yönünün toplumdaki yerinin ne olduğu ya da ne olması gerektiği ise fikir ayılıkları taşıyan bir konu olmuştur. Zira entelektüel geçmişten bugüne her zaman tartışmaya açık bir noktada yer almış ve her kesimin ayrı bir entelektüel tanımı olmuştur. Dolayısıyla entelektüel ile ilişkili olarak akla gelen ilk soru akademisyenin toplumdaki nasıl bir yer işgal ettiği ve bu yeri işgal ederken nasıl problemlerle karşılaşabileceğidir.

3.3.Sosyoloğun Rolü ve Sosyoloğu Sınırlandıran Faktörler:

Bilgiyle haşır neşir olan, gündelik meselelerden kendini ayrı tutarak sorgulayan, üreten bir noktada yer alan entelektüel sosyoloğun, yaşadığı problemlerden biri de kazanılan bu bakış açısının toplumdaki yeri nedir? Veya ne olmalıdır? Sorularına vereceği cevaplar karşısında ortaya çıkmaktadır. Sosyolojinin hangi koşullarda ve hangi amaçla doğduğu, bu alana dahil olan herkesin ilk öğrendiği şeylerden biridir. Daha önce de üzerinde durulduğu gibi; geçmişten bugüne, sosyoloji tarihsel süreç içerisinde dönüşebilen dinamik bir yapıya sahiptir. Peki günümüzde, akademisyenlerin bakış açısına göre, sosyolojinin görevi nedir ve entelektüel bağlamda sosyoloğun bu bilgiyle ilişkisi nasıl olmalıdır? Akademisyenlerin bu soruya verdikleri cevaplar elbette dönemseller koşullardan bağımsız değerlendirilemeyeceğini belirtmek gerekir. Aynı zamanda verdikleri cevaplarla eylemleri/çalışmaları arasında ciddi boyutlarda çelişkiler meydana geldiğini söyleyebiliriz. Bu çelişkileri meydana getiren koşulları ise, verdikleri cevaplar doğrultusunda, şu şekilde sıralamak mümkündür;

- sosyal sorunlarla sosyoloji arasındaki ilişkiye atfedilen anlam,
- yapmak istenilen ile toplumsal koşullar arasındaki ilişkinin taşıdığı riskler,
- mesleğin icrasında karşılaşılan engeller,
- ve kurumsal bir alan olarak üniversitelerin; bulunduğu kurumun içindeki ilişkilere yüklenen anlamlar.

“...İşte bizim eleştirel bilgi dediğimiz şeyin kendisi. Biz, toplumsal anlamda anlamda dezavantajlı olan kesimlerin lehine bilgi üretebildiğimiz ölçüde muteber kurumlarız ve sosyolojyiz.” (Murat)

“Bu bakış açısına çok sıcak bakmıyorum. ...Sorun çözme vurgusu, sosyolojiyi toplum mühendisliği içine daha da iter. ... yaptığım çalışmaların; diğer insanların o grubu tanımasına ve anlamasına yardımcı olduğunu düşünüyorum.” (Ayhan)

“... Burada da; Durkheim’den hareket etmek gerekiyor. ‘Sosyoloji, toplumsal sorunların çözümüne katkıda bulunmayacaksa bir saatlik bir uğraşa bile değmez.’ Sözü ben kendim de dahil olmak üzere sosyologların yüzde 85-90’ı için geçerli olduğunu düşünüyorum. Toplumsal sorunlarla ilgilenmeli fakat, toplumsal sorunlarla bir politikacı gibi ilgilenmemeli. Ya da toplumsal sorunlarla ilgilenmeyi duygusal bir boyutta bırakmamalı. ... O riskli bir alan.” (Mustafa)

Yapılan görüşmelerde anlaşılmıştır ki sosyolojinin toplumdaki yerine atfedilen anlam, çeşitlilikler taşınmasına rağmen hakim görüş, geçmişten bugüne ciddi bir değişiklik göstermemiş; toplumsal problemlere ilişkili olarak işlevsel bir yönü olduğu yönünde fikir ortaklığı taşımıştır. Ancak her sosyolog da bu görüşü paylaşmamış; bazıları sosyolojinin bu yönünün ‘Batı’nın tepeden inmece bakışının yansıması’ olarak toplum mühendisliği ile ilişkilendirmiş ve sosyologların bu noktada daha dikkatli olmaları gerektiğini ifade etmiştir.

Farklı görüş taşıyan akademisyenlerin de aslında; görüşme yapılan diğer sosyologlarla, ortak bir nokta da buluştukları görülmektedir. O da; sosyologların çalışmalarlarıyla amaçladıklarının bir noktada toplumsal hayatta işlevsel bir yer işgal etme amacını taşımasıdır. Örneğin yukarıdaki örnekte toplulukların anlaşılmasına imkan tanıdığını söyleyen katılımcı, bu sayede o topluluğun karşılaşılabileceği bir ötekileşmeye karşı olumlu ve faydalı bir eylem gerçekleştirdiğini ve işe yarar bir bilgi ürettiğini ifade etmiştir. Aradaki fark ise, burada daha temkinli ve küçük çaplı yaklaşımlar söz konusu olmasıdır. Bu nedenle; temelde ayrımın, aslında sosyolojinin işlevselliğinde değil, işlevselliğin neyi kapsadığı ile ilişkilidir.

Katılımcılar açısından, çalışmanın işlevselliğinin; toplumsal kesimin ezilen/ezenlerden hangisine yönelik olduğu, üretilen bilgi ile, hangi kesime fayda sağlanacağını veya bu kesimin toplumsal konumlanışının dikkat çekici/çekmeyici bir alanda yer alıp almaması gerektiği gibi hususlar noktasında, fikir ayrılıkları söz konusudur. Katılımcılardan biri

ezilen olduğunu ve yanlış anlaşıldıklarını düşündüğü alevi toplumları için yaptığı çalışmalarla; o toplumsal kesimin daha iyi anlaşılabilmesi için çalışmalar gerçekleştirdiğini ifade ederken, bazısı ise bilgi üretiminin iktidar karşısında eleştirel bir konumda yer alması gerektiğini ve bu sayede toplumsal ilerlemenin mümkün olabileceğini ifade etmiştir.

Neticede katılımcıların, ürettikleri bilgi ile toplumsal alanda bir karşılığının olmasını umduklarını ve amaçladıklarını söyleyebiliriz. Ancak tüm bu ifade edilenler karşısında görülmüştür ki; gerçekleştirilen eylemlerde; teori ile pratik arasında çelişkiler meydana gelmektedir. Aşağıda yaptığım görüşmelerin birinden katılımcının verdiği, örnek teoride sosyolojiye yüklenen anlam ile ve pratikte sosyolojinin nasıl farklılaştığını gösterecektir.

“Avrupa’daki çıkışı hem de Osmanlı’ya gelişi problemlerin çözümüne katkı sağlaması amacıyla olmuş. Günümüzde de benzer şeyler yaşanıyor. Mardin’de bir toplu katliam olmuştu. ... Valilikler kanalıyla yazışmalar yapılmış, ...bize intikal etti. Aynen şöyle; ‘İlimizde meydana gelen bu menfur olaydan dolayı büyük üzüntü duyuyoruz. Bu ve buna benzer olayların ilimizde bir daha yaşanmaması için, bir sosyolog olarak bize nasıl bir katkı sağlayabilirsiniz? ... Neler yapabilirsiniz’ diye. Ben o zaman sosyolojinin önemini bir kez daha anladım. ... Onlara bir cevap vermedik. ...Bu bizi derin derin düşünmeye sevk etti.” (Ali)

Görüldüğü üzere sosyolojinin problemlerin çözümünde aktif rol alması gerektiği düşüncesine rağmen eyleme geçmek noktasında geri durulmuştur. Benzer bir çelişkiyi yukarıdaki görüşmecinin sözlerinde de yakalamak mümkündür; birey sosyoloğun görevinin toplumsal sorunlara çözüm bulması gerektiğini belirtmiş akabinde ise dikkatli olması gerektiğini bu durumun *risk* taşıdığını da belirtmiştir.

Risk kelimesi; tehlike ihtimaliyle ilişkilidir. Türk Dil Kurumu, tehlike kelimesini; “Büyük zarar veya yok olmaya yol açabilecek durum.” <http://sozluk.gov.tr/> olarak tanımlar. Dolayısıyla da *risk* olarak adlandırılan bir ifadenin içinde; belli bir oranda *korku* da yer alır. Belirli bir itici gücü içinde bulunduran korku, mesafe açarak eylemden uzaklaşmamızı sağlamaktadır. Eylemden uzaklaştıkça azalan korku; beraberinde dışsal itkiyi de hafifletmekte ve bir şey yapma zorunluluğunu ortadan kaldırmaktadır. Artık tehlike hissini barındıran dürtü ortadan kalktığı için; bireyin belirli bir zihinsel süreci

takip etmesi ve eyleme geçmesi durumu söz konusu değildir. Kısacası korku, eylemsizlik¹⁷ eylemiyle somutlaşmış durumdadır.

“Yapmak istediğim çalışmaları bazen sonuçlarından duyduğum kaygı nedeniyle erteliyorum. Mesela aklımda bir kitap düşüncesi var. Ama onu somutlaştırıp yazmıyorum. Dönemsel olaylar, demokrasi problemi, hukuk problemi. Bazen Türkiye’de neyin ne olacağını kestiremiyorum. Türkiye’nin bu hale gelmesinde katkısı olanlardan biri olarak görüyorum kendimi; hiçbir şey yapmamak da çok şey yapmaktır, o anlamda söylüyorum. Belki de başka sebeplerden söylüyordum; bilmiyorum araştır, bak.” (Ayhan)

Günümüzde önemi üst seviyelerde yer alan bilgi; ekonomik, sosyokültürel ve politik süreçlerle hem yakından ilişkili hem de üzerlerinde etkilidir. Yani toplumsal dönüşümde kayda değer bir etkiye sahip olması nedeniyle *yapay riskler*¹⁸ barındırmaktadır. Risklerin bilincinde olan akademisyenler, bir anlamda, bu riskleri oluşturmada aktif rol oynamamak veya bu risklerden zarar görmemek adına içe kapanmaktadırlar. Bu durumu *başarı önermesi*¹⁹ bağlamında değerlendirdiğimizde; akademik bilginin üretiminin sonucunda elde edilen *ödüllerin* sınırlılıkları karşısında riskler birer *ceza* olarak nitelendirilebilecek sonuçlarla çevrili olarak durmaktadır. Bunun neticesinde akademisyen için eylemin sonucunun bir *değeri* kalmamaktadır.

“...Avrupa Birliği Projesi, TÜBİTAK projesi, İngiltere’nin TÜBİTAK’ı diyebileceğimiz önemli kuruluşlardan çok büyük projelerimiz oldu. Bunlarla ilgili yayınlar yaptık ama hiçbir zaman bir devlet kurumundan; böyle bir çalışma yapmışsınız, şurada da yayınlarınız çıkmış, neymiş bu; bizimle de paylaş, gibi bir şeyle karşılaşmadım.” (Murat)

¹⁷ Mead’in eylemin gerçekleşmesinde gerekli gördüğü bu kavram ve aşamaları (dürtü, algı, manipülasyon, tamamlama) korku ile ilişkilendirilerek ,tersten bir bakışla, eylemsizlik üzerinden ele alınmıştır. Genelde, sosyal bilimlerin siyasal alana yakınlığı, özelde ise, Osmanlı döneminden itibaren, sosyolojinin siyasetle olan yakın ilişkisi göz önünde bulundurulduğunda akademisyenlerin taşıdığı endişelerin karşısında onları üretim alanından, eylemden uzaklaştırması noktasında bu kavrama başvurulmuştur. Bu endişeler var oldukları kurumu veya statüyü terk etmelerine sebep olmadığı için kaçma eyleminden söz etmek mümkün değildir. Daha çok siyasetle olan yakın ilişkisini görmezden gelme durumu söz konusudur. Elbette bu durumun onaylama veyahut onaylamama anlamında ifade edilmediğini aynı zamanda tüm akademisyenlerin bu endişeleri taşımadığını da belirtmekte fayda var.

¹⁸ Giddens’ a ait bir kavramdır ve insanların kendi elleriyle oluşturdukları riskleri tanımlar. (bkz, A. Giddens, Üçüncü Yol-Sosyal Demokrasinin yeniden Dirilişi, 2000)

¹⁹ ne kadar sık ödül varsa o eylemi o kadar sık gerçekleştirmeye yönelik istek söz konusu olur

“... Her şeyi yaptık. MÜSİAD ile birlikte kalkınma ajansına başvurduk. ... siyasal onayı alması gereken bir proje. ... sadece benim değil başka çalışmalarını da gördüğümde; yani ne olacak ki, sorusunu sormaya başlıyorsun.” (Hüseyin

Sosyolojiyi ve akademisyeni sınırlandıran tüm etkenler akademisyenlerin sosyolojiye dair tutkularını²⁰ da öldürmektedir. Bu nedenle başlangıçta hayal ettikleriyle gerçekleştireler arasındaki mesafe de gittikçe artmaktadır. Ve bu durumun akademisyen için eylemlerinin değerini azalttığı görülmektedir.

Katılımcılar, özerkliği olmayan, aslında devletin bir kurumu olarak konumlanan üniversitelerin, ürettikleri bilginin devletin kurumları içindeki dağılımının ve kullanımının gerçekleşmemesini eksiklik olarak nitelendirmektedir. Burada görülmektedir ki; katılımcılar aslında ürettikleri bilginin işlevsel olduğunun farkındadır ve bu işlevselliğin pratikte yer bulabilmesi için devlet desteğini almayı gerekli görmektedirler. Devletin bir kurumu olarak değerlendirilirken, devletten yeterli desteği görememenin oluşturduğu çelişki; katılımcıların ürettikleri bilginin devlet tarafından önemsenmediği, görmezden gelindiği ve sosyolojik bilginin toplumsal alanda aktif kullanımını destekleyici alanları yeterli düzeyde oluşturamaması veya ilgili politikalarında sosyolojik bilgiye yeterli ilgi göstermemesi yönünde bakış açılarına sahip olmalarıyla sonuçlanmaktadır. Dolayısıyla katılımcılara göre bu çelişkili durum akademisyenin eyleminin değerini azaltmakta ve neticede; toplumun içine daha fazla nüfuz etmeyi engelleyerek bir aktör olarak sosyoloğun da etki alanını daraltmaktadır.

Katılımcılar açısından; Üniversitelerin özerkliğinin bulunmaması; üniversiteleri bir anlamda devlete yakın bir alana çekerken, katılımcılar açısından devletin hem ürettikleri bilgiye karşı ilgisizlik göstermesi hem de üretilen bilginin eleştirel olması durumunda yaptırımlarda bulunması çelişkiler barındırmaktadır. Örneğin, ötekileştirilmek katılımcılar açısından akla gelen ilk yaptırımlar arasında yer almaktadır.

“Türkiye’deki yükseköğretim yapılanmasına bakıldığı zaman, bir devlet kurumu olarak, yani; devlete bağlı bir kurum olarak kuruldu diyoruz. Ama akademik anlamda Batı’da gördüğümüz anlamda özerk bir yapısı olmamış. Devlet, üniversiteleri kendisine bağlı birer kurum olarak tesis etmiş ve orayı kendi kontrolünde tutmak istemiş. ...bizdeki devlet yapılanması maalesef eleştirilere biraz kapalı. Bir eleştiri arkasında bir takım art

²⁰ A. Game& A. Metcalfe’nin tutku ile sosyolojik çalışmanın nasıl yapılabileceği üzerindeki betimlemeleriyle ilişkili olarak kullanılmıştır. (bkz. A. Game& A. Metcalfe, Tutkulu Sosyoloji, 1999)

niyetler arayan, ondan sonra eleştiri yapanları dışlayan, ...Şuan Türkiye’de sosyal bilimlerin ciddi bir kriz içerisinde olduğunu görüyoruz.” (Murat)

Sosyolojinin, siyasetle yakın ilişkisi bilinen ve kaçınılmaz bir durumdur. Katılımcılara göre, sosyolojinin Osmanlıya gelişi ve onu takip eden süreçte de devlete yakın bir konumda yer alması ve yine günümüzde devletin bir kurumu içerisinde varlığını sürdürmesi; sosyolojinin siyasetle yakın ilişkisini sürdürmeye devam etmesinde etkenler arasındadır.

Türkiye’de uzun yıllar çalışma yapmış olan Elisabeth Özdalga; sosyologların uzun süreli başarıları sağlayabilmelerinin kaderlerini politik gelişmelerden kaçınmalarıyla ilişkilendirir. Onun bu yorumu; Türkiye’de siyaset ve sosyolojinin yakın ilişkisini gözler önüne sermektedir (Aktay,2010;13). Bu durum Akademisyenler tarafından bilinen; normal bir yakınlık olarak değerlendirilen ancak yine de olabildiğince uzak durulması gereken bir alan olarak değerlendirilmekte ve teori ile pratikte çelişkinin temel sebeplerinden birini oluşturmaktadır.

“İsmail Bekçi; düşüncelerini kabul edelim ya da etmeyelim; yazdığı kitaplar sebebiyle yıllardır hapisanede. İsmail Beşikçi gibi örnekler varken, Prens Sabahattin gibi örnekler varken, Muzaffer Şerif gibi örnekler varken; Türkiye’de düşündüğünü söylediğini yazmak pek mümkün görünmüyor.” (Hüseyin)

“...Ne söyleyeceğin ne yapacağınla ilgili ... sürekli riskler gündemine de taşıyor... bu konuştuklarımızın önünü arkasını kesip beni itibarsızlaştırabilirsin diyorum. Öyle bir şeyde yok mu Yağmur?... Kaygı alanı o kadar fazla ki.” (Mehmet)

Bazı akademisyenler için fikirlerinden dolayı mahkemede yargılanan insanlar, risklerin somut göstergesini taşımış ve benzeri düşünceler, görüşmeler sırasında akademisyenler tarafından endişe verici olarak ifade edilmiştir. Bu durumda gerçekleştirilen sosyolojik çalışmalarda, katılımcılardan elde edilen veriler; sosyoloğun akademik kimliğini, her şeyden önce *rasyonel çıkarlarla* ilişkili olarak değerlendirdiğini göstermektedir. Ve eleştirel bilgi üretme noktasında; bazen bu kimliğini geri planda tutmak zorunda kalmasına, bazen ise taşıdığı endişelerden dolayı; bu alandan kaçınmaya çalışmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla sosyoloğun kendisini sürekli temkinli olmak için denetim altında tutmasına neden olmaktadır.

“Yani, biz zannediyoruz ki; sosyolojik teoriler masa başında kitaplar kullanılarak yapılan entelektüel çabalar. Halbuki geriye dönüp baktığımızda, sosyolojik teori siyasal konumlanma ile irtibatlı. Dolayısıyla, sizin siyasal konumlanmanız; mağlup bir siyasal konumlanmayı tercih ederseniz; sosyolojik teoriniz ne kadar iyi olursa olsun tutulamayabiliyor.” (Hüseyin)

“Her toplumun merkez unsuru vardır. Mesela Amerika’nın merkez unsuru ekonomidir. Çin’in merkez unsuru ailedir. Bizim merkez unsurumuz siyasettir. ... Sanatın da, bilimin de, gündelik sosyal yaşantı ilişkilerinin de siyasetle iç içe sokulması, bizim daha demokratik hukuk devleti noktasında olduğumuzu göstermiyor.” (Ahmet)

Yukarıda katılımcıların görüşlerinin taşıdığı farklılık; sosyolojinin siyasal alana yakın olması gerektiği ve sosyolojinin siyasetten uzak durması gerektiği yönünde ikiye ayrılmaktadır. Ancak yakın olmaması gerektiğini düşünen katılımcılar da bu alandan ne kadar uzak durmak istese de bunun pek mümkün olmadığını bilincindedirler. Zira, onlara göre doğası gereği hem sosyolojinin siyasetle olan yakın ilişkisi hem de özelde Türkiye’de siyasetin her alana nüfuz etmiş olması bu imkanı sınırlandıran nedenler olarak ilişkilendirilmektedir. Kısaca ifade etmek gerekirse akademisyenler tarafından; derin düşüncelere dalmak ve kapalı kapılar ardında fikir alışverişinde bulunmak, çalışmalar gerçekleştirirken ifadelerinde olabildiğince yumuşatılmış bir dil kullanmak, hangi çalışmayı yapıp yapmayacağı konusunda duyulan derin endişeler, katılımcıların eylemlerinde; hem kendisini hem de sosyolojik çalışmalarını sınırlandıran etkenler olarak değerlendirilmektedir. Ve onları bu eylemlere yönlendiren asıl neden olarak; sosyolojinin siyaset ile olan ilişkisi görülmektedir.

Aynı zamanda her akademisyenin bu durumu negatif olarak değerlendirmedeğini ve de uzak durulmaması gerektiğini düşünenlerin de olduğunu söyleyebiliriz. Katılımcılara göre, akademisyenin siyasal konumlanması iktidardan yana tercih etmesi neticesinde; sağladığı avantajlardan biri olarak akademisyenin sosyolojisinin güçlenmesi de kaçınılmaz olarak görülmüştür. Ancak katılımcılar, avantaj olarak bundan daha fazlasının da mevcut olduğunun bilincindedir;

“...eleştirmeyenleri ve ona dalkavukluk yapanları ödüllendiren, bütün atamaları vesaire buna göre yapan; bu bugün de böyle, dün de böyleydi.” (Murat)

Burada onları bir tercihe yönlendiren *mevcut bakış açıları ile iktidar arasındaki paralellik* veya bilinçli olarak *iktidar karşısında eleştirel bir tavır sergilemeyi* seçmiş olmalarıyla ilişkilidir. Görüşmecilerin neredeyse tamamının ikinci görüşü ortak olarak paylaştığını söylemek gerekmektedir. Ancak böyle bir olasılıktan; iktidara yakın olma durumundan bahsetmeleri çevrelerinde gözlemleyebilecekleri; iktidara yakın olma, durumların somut varlığına işaret etmektedir.

Tabi ki sınırlandırıcı etkileri sadece devlet ve siyasetle ilişkilendirmek yeterli bir açıklama değildir. Sosyolojinin doğasında bulunan her şeyi kendi alanına dahil edebilme potansiyeli ve akademisyenleri sosyolojik tahayyüllerinde yatan farklılıklar; benzeri konulara farklı yaklaşımlar sergilemelerine, toplumsal gerçekliğin farklı noktalarına odaklanmalarına ve toplumsal sorunlara yönelik tek bir cevaptan fazlasına ulaşılmasına imkan tanımaktadır. Akademisyenlerin kentte ve Türkiye’deki problem olarak nitelendirdikleri farklılıklar, aynı zamanda aynı sosyal sorunların çözümüne yönelik odaklanılan noktadaki farklar neticesinde anlam kargaşası yaşanmaktadır.

“...Trafik; yolları yağmalıyoruz. Makamları yağmalıyoruz. Birbirimizin karakterini yağmalıyoruz. Yağma kültüründeyiz. ... Strese gerek yok; biz birbirimize sinirleniyoruz. Biz doğru insan inşa etmeliyiz. ...” (Ahmet)

“Çevre ile ilgili sorunlarımız var. ...Yani şunu anlamamız lazım; bisikletle giden çocuk yerde yatan köpeğe neden geçerken tekme atar? Bu bizim sosyal tarzımıza dönmüş. ... Bu çok basit gibi görünüyor ama bunu katmanlaştırdığınızda toplumsal güvensizliğe kadar da dayanıyor.” (Hüseyin)

Görüldüğü üzere katılımcılar tarafından; ağırlıklı olarak kentlerde *şiddet* konusunun temel problem olarak değerlendirilmesi söz konusudur. Ancak katılımcılardan biri sokak meydanında yaşanan şiddete odaklanırken, bir diğeri trafikte yaşanan şiddete odaklanmaktadır. Odaklanılan şiddetin farklı mekânsal zeminlerde gerçekleşmesi, aynı zamanda akademisyenlerin bakış açısında yatan farklılıklar, şiddetin açıklanmasında farklı parametreleri öne çıkarmaktadır. Örneğin katılımcılardan biri bu durumun temel nedenini; aile kurumu ile ilişkili olduğunu ifade ederken bir diğeri sosyalleşme problemi olarak, bir diğeri ise siyasi kutuplaşmanın toplumu çok yorması ve sınırları gerginleştirmesiyle ilişkilendirerek ifade etmiştir. Benzeri bir farklılaşma Türkiye’de görülen temel problemlerde de karşımıza çıkmaktadır.

“Türkiye’nin en önemli sorunu şu an bence; bir Kürt meselesi. Çözemedik, masanın uzeinde duruyor. ... İkinci sorun siyasi kutuplaşma... Yine mülteci meselesi önemli sorunlardan biri haline geldi. Kentleşme, gelir dağılımı adaletsizliği, bunlar önemli sorunlar.” (Murat)

“Türkiye’de Sağ-Sol olayları yaşandı. Burada pek çok gencimizi kaybettik. Türk-Kürt olayları yaşandı. Pek çok askerimiz, polisimiz, sivil vatandaşımız, efendim vatan evladımız hayatını kaybetti, sakatlandı. Sağ-Sol olayları artık eskisi kadar çatışmaya götürecektir boyutta değil. Türk-Kürt olayları, PKK meselesi de bitti azaldı... Kürt meselesi gündemden düşerse gündemin konusu Alevilik-Bektaşılık dedim.” (Ali)

Katılımcılar, Kürt meselesini ortak bir problem olarak değerlendirmelerine rağmen biri bu problemin öneminin azaldığını, çözülmekte olduğunu düşünmekte, bir diğeri ise hala gündemde olduğunu ve bu problemin çözülmediğini ifade etmektedir. Dolayısıyla bu çelişki; dışarıdan bir bireyin farklı iki görüşe maruz kalması durumunda bu konuya dair net bir fikre sahip olmasını engelleyebilecek niteliktedir. Aynı şekilde; Türkiye’deki problemlere yönelik katılımcıların bahsettikleri diğereğelerdeki farklılıklar ise sosyal sorunların çözümüne yönelik; öncelik sırasında farklılıkları da beraberinde getirecektir. Sosyal politikalar üretmek isteyen bir kişinin; yardım almak amacıyla, birden fazla akademisyene danışması; zihninde bir çok parametre ile oradan ayrılmasına sebep olma ihtimalini taşıyacaktır. Çünkü, yukarıdaki örnekte katılımcıların Kürt sorununa bakışındaki farklılıklar gibi; her sosyolog kendi bakış açısına göre ve kendi yorumuna göre bir öncelik sırası belirleyecektir.

Bu belirsizliğin toplumdaki izdüşümünün Taha Akyol, *kafa karıştırıcılık* ile özetleyerek, dönemin kudretli bir generalinin sosyologlara bakış açısını; “sosyologlara sorsak hiçbir iş yapamayız, çünkü onlar o kadar çok şeye dikkat etmemizi öğütlerler ki adım atmamız imkansız olur” şeklinde örnelemiştir (Aktay, 2010:18). Sosyal bilimlerin neden toplumda geri planda olduğunu benzer şekilde özetlemiş olan bir başka örnek ise, Nilüfer Göle’nin, bir mühendisin gözünden sosyal bilimlere olan bakış açısının yorumlarını aktardığı *Mühendisler ve İdeoloji* adlı eserdir. Mühendisin gözünde; kendi alanıyla kıyasladığında sosyal bilimler güvensiz olarak nitelendirilmiştir. Mühendislerin sayılarla, birbiriyle farklılaşmayan verilerle; net bir duruş çizmesi en kesin çözümü onların bulabileceği fikrinin toplum tarafından kabul görmesine ve bu nedenle toplumda daha fazla yer tutabilmelerine neden olmuştur (Göle, 2008;13). Dolayısıyla sosyolojinin

kendi doğasında bulunan özelliği aynı zamanda kendisini sınırlandırmakta ve mesleğin icra edileceği alanları da daraltmaktadır, diyebiliriz.

“...1980-90lara kadar... teknokrat kimliklere sahip olan insanların ön plana çıktığını görüyoruz. Halbuki sosyal bilimlerin bu durumdan vazife çıkartıp, biraz taşın altına elini koyması gerekiyor.” (Murat)

Akademisyenler, sınırlandırıcı faktörlerin etki alanının da azaltılabileceğinin ve bu sayede toplumun gelişmesinde sosyolojinin, etkili bir pozisyona gelebileceğinin farkındadırlar aynı zamanda. Burada görevin akademisyenin kendisine de düştüğünün bilincindedirler. Ancak akademisyenler, her şeyden önce yukarıda bahsedilen riskleri göz önünde bulundurarak kişisel çıkarları ile toplumsal çıkarlar arasında bir tercih yapmak zorunda kalmaktadır. Rasyonelliğin ön planda olduğu bu çağda, bu koşullar altında ise sosyolojinin sesi cılız çıkmaktadır. Dolayısıyla sosyolojinin toplumsal alanda daha fazla dahil edilebilmesini ancak risklerin azaltılmasıyla ilişkili olarak gündeme getirmek mümkün olacaktır.

“...Sosyoloji Türkiye’ye lüks derken, ...atıyorum, hiçbir şekilde petrol kullanamayacağı, tesisi olmayan bir ülkede petrol çıkarmak gibi bir lüks. ... Sebebine ne biliyor musun? İşlevselliği yok. ...şundan dolayı; ... matematikte yanlış hesaplar, bütün matematikte aynı ilkeler kullanıldığı için ortaya çıkar. ... Türkiye’de sosyolojide kolektif bilinç olsa, ...bilim adına, az çok doktor olmuş birinin ya da az çok mürekkep yalayıp yutmuş birinin çok aşırı derecede ters düşmemesi lazım.” (Salih)

Sınırlandırıcı faktörlerin yalnızca risklerle ilişkili olmadığını, başka önemli noktalarında devreye girdiğini de belirtmek gerekir. Katılımcılara göre, sosyolojinin toplumda görünürlüğünün ve işlevselliğinin azaldığı kabul edilen bir gerçektir. Ancak onlara göre, toplumdaki şu anki konumunun, tek bir nedenle açıklanması ya da birkaç nedene bağlanarak netleştirilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla bu çalışmada amaçlanan, problemlerin kısmen de olsa görünür kılınmasıyla, okuyucuların ve bu bölümde uzmanlaşan bireylerin, sosyolojiye dair önemli gördükleri problemlerin, bir başkası tarafından da paylaşıldığını fark etmesi ve ortak olan problemler etrafında toplanmalarına imkan yaratmaktır. Örneğin katılımcılara göre, sosyolojinin işlevselliğini yitirmesindeki bir başka neden olarak değerlendirilen, Türkiye’de ortak bir

geleneğin oluşturulmamasıdır. Ortak bir geleneğin oluşmaması, kendi içinde çelişkilere neden olmaktadır. Dolayısıyla katılımcılara göre; sosyolojinin kendisine, net bir çizgi çizmesini, üniversiteler dışında, kendisine net bir alan açmasını ve dışardan bir birey için, sosyolojinin ne olduğunun anlaşılmasını da zorlaştırmaktadır.

Sosyoloğun toplumdaki rolünün ve karşısına çıkan sınırlandırıcı faktörlerin ele alındığı bu bölümde görülmüştür ki, katılımcılar; sosyal sorunlarla sosyoloji arasında anlamlı bir bağ kurmuşlar ve sosyolojinin sosyal sorunlar karşısında işlevsel bir yer tuttuğu inancını benimsemişlerdir. Ancak sosyolojiye yükledikleri bu anlama rağmen katılımcıların, çoğu kez, eylemleri; teori ile pratikte farklılık göstermiştir. Bu farklılıkların meydana gelmesinde çeşitli riskler karşısında duyulan endişe veyahut bu riskleri oluşturan kişi olmak gibi kaygılar yer almıştır. Ek olarak; mesleğin icrasında karşılaşılan problemler, kurumsal kültür, sosyolojinin siyasetle olan yakın ilişkisi, ortak bir geleneğin oluşturulamaması gibi nedenler de teori ve pratikte katılımcıların eylemlerinin farklılaşmasında etkili olmuştur. Bahsi geçen tüm bu sınırlandırıcı faktörler toplamda; toplumda sosyolojinin görünürlüğünün ve işlevinin azalmasını beraberinde getirmiştir. Neticede, sosyolojinin toplumda görünürlüğünün ve işlevinin azalması ise başlı başına sosyolojinin sınırlandırılmasına engel olmaktadır. Yani var olan bu durum, sosyolojiyi hem etkileyen hem de etkilenen bir pozisyonda bulundurmaktadır diyebiliriz.

Sınırlandırıcı etkiler arasında da değerlendirilmiş olan kurumsal kültürün daha iyi anlaşılabilmesi için; aşağıdaki bölümde daha detaylı olarak yer verilecektir

3.4.Kurumsal Kültürün Sosyoloğa ve Çalışmalarına Etkisi:

“Örneğin, bir kenar mahalle sokağı yahut şık bir New York mağazası gibi bir sosyal ortamdan bahsederken, zamana ve mekana göre مناسب yahut abes giyinmiş bir kişiden dem vurmak mümkündür” (Goffman).

Kurumsal alanlarda ve toplumsallaşmanın gerçekleştiği alanların her birinde belirli normlar mevcuttur. Bu normlar; diğer bireyler arasındaki etkileşimin sonucunda ve bireylerin etkileşime girdikleri yer ile ilişkili olarak yazılı veya yazılı olmayan biçimde bulunmaktadır. Bu nedenle o alan içinde yer alan diğer bireyler, bireyin bulunduğu mekanla ilişkili olarak belirli *rolleri* yerine getirmesini beklerler. Roller; sahneyi tamamlayacak olan bireyin giyimi ile tavır ve tutumlarına kadar olan her türden simgeyle ilişkili gözlem altındadır. Her alanın mevcut olan eylem setlerinin kullanımına hem bireyin kendisi hem de diğer bireyler tarafından dikkat edilmektedir. Çünkü

denetleyenin de denetlendiği bir karşılıklı durum söz konusudur. Neticede, bu karşılıklı denetleme durumunda, her bireyin kendisinden beklenen role uygun olarak hareket etmesi gerekli görülmektedir (Goffman; 2017).

Katılımcılar için, devletin bir kurumu olarak konumlanan üniversitelerin; kurumsal işleyişinin sınırlandırıcı etkileri ve akademisyenlerden gerçekleştirmesi beklenen rolleri mevcuttur. Her şeyden önce bürokrasi ile donatılmış bir işleyiş vardır. Devletin bir kurumu olarak; akademisyenin belirli görev tanımı bulunmaktadır. Ve bu tanım; akademisyenin, eğitimci kimliğini öncelikli kılmaktadır. Bu nedenle akademisyen çalışmalarını gerçekleştirirken, kurumun yüklediği belirli sorumlulukları öncelikli sıraya atmak zorunda kalmaktadır.

“Bu bölümde verilecek olan derslerin olması gerektiği, kimler tarafından verilmesi gerektiği böyle bir süreç var. ... Orada hoca Bölüm Başkanı olarak işte bölümün en yetkili ünvanlı hocası olarak daha çok kararları kendisi verdi. O dizayna müdahale edemiyorsun. ... Burada zorunlu bir dersin yerini değiştirmemiz, bütün sistemi altüst edeceği için oranın yetkilisi bunun yapmayın diyor. Öyle olunca elimiz kolumuz bağlanıyor. Burada yapabileceğimiz en iyi şey seçmeli dersleri eklemek çıkarmak oluyor. Orada devreye giriyoruz. ... Kurum kültürün sana dayattığı şey böyle bir şey.”
(Salih)

Yukarıda katılımcının söyledikleri, kurum kültürüyle ilişkili olarak değerlendirilmesi gereken bir unsur olarak; kurum içindeki hiyerarşik yapı ve bu yapının oluşturduğu ilişki biçimlerine dikkat çekmektedir. Kurum içindeki ünvanlar; alt-üst ilişkisinin sembolleridir. Ve bu semboller *iktidar* ile *bağımlılık* ilişkisini temsil etmektedir. Eğer iktidarın bizzat kendisini temsil etmiyorsanız; kişiliğiniz ve kişisel görüşleriniz burada geri planda bulunmak zorundadır. Bu durum bireyin bağımlılığını ortaya koymaktadır. Bağımlılık; bireyin kabul ettiği potansiyel maliyettir. Ve burada kişisel görüşlerini geri planda tutup itaat etmesi bireyin bağımlılığını ortaya koymaktadır. Aksi şekilde davranmaksa pek mümkün değildir. Zira iktidar; hem cezalandırma hem de ödüllendirme yetisini elinde bulunduran güç olarak karşısında durmaktadır (Aktaran Ritzer,2011;434-435). Dolayısıyla akademisyenin en yetkili unvana sahip olduğunu bildiği birey karşısında fikrini ifade etmekten veya müdahaleden kaçınması, iktidar ile kıyaslandığında elinde bulundurduğu gücün daha az olmasıyla ilişkilidir. Cezalandırıcı iktidar, negatif sonuçlara yol açabilmesi nedeniyle çok tercih edilmese de, gerekli

görülen durumlarda, yani daha stratejik biçimlerde kullanılmaktadır. Dolayısıyla iktidarın bu özelliğini, istediği zaman devreye sokma yetkisini elinde bulundurması, akademisyenin bağımlı kalmasına neden olmaktadır.

Hem bir meslek olarak akademisyenin hayatında işinin fazlaca yer tutması hem de iktidara bağımlılığı ile ilişki biçimi nedeniyle aslında katılımcılara göre, kurumsal kültür; kurumun içindeki bireylerin belirli bir konsensüste buluşmasını zorunlu hale getirmektedir. Ve bu konsensüs; siyasi görüşü, sosyoloji anlayışını ve yaşam tarzlarının uyumuna kadar geniş bir alanı kapsamaktadır. Ancak, ortak noktada buluşamama ve kutuplaşmalar ise kaçınılmazdır. Bu durum neticede, belirli bir gerilime sebep olmaktadır. Bu gerilimde; hakim olan anlayışı belirleyecek olanın gücü elinde bulunduran taraf olması sebebiyle tabii iktidara yakın olanların; kurum içinde daha rahat edebilecekleri avantajlı bir konum elde ettiğini söylemek mümkündür.

“Özellikle siyasi kutuplaşmayı tersine çevirecek, bizim bir Türkiye olduğumuz ve ortak bir hayale ihtiyacımız olduğundan yola çıkarak, yeniden kucaklaşmamıza imkan tanıyacak çalışmalara ihtiyacımız var. Kimi sosyologlarımızın bu kutuplaşmayı arttırdığını görüyoruz. Bunu tersine dönüştürmeye çalışanların da sesi cılız.” (Murat)

Sesin cılızlığı ve kutuplaşmanın sebepleri, iktidarı elinde bulunduranlar ve bulundurmayanlar arasında bir gerilimde yatmaktadır. Herhangi bir üniversitenin akademik kadrosu aynı zamanda o topluluğun tavrını sergilemektedir. Akademik kadroların tavrı iki başlığa ayrılabilir. İlki, akademik kadronun kendi içinde kutuplaşması, ikincisi ise; her üniversitenin kendi içine dönük dışarıya karşı kapalı konumlanmasının yarattığı kutuplaşmadır. Burada kutuplaşmaya sebep olan tavırlar katılımcılara göre; üniversitelerde çoğunluk tarafından paylaşılan anlayışın ve paylaşılan eylemlerin yansımasıdır. Her ikisi de temelde iktidar ilişkileriyle ilişkilidir. Çünkü kurumlarda hakim olan anlayış ve eylem; iktidara yakın olarak şekillenmekte ve çoğunluk iktidar anlamına gelmektedir.

“Ya biz burada bir uzlaş; yani homojen bir uzlaşıdan da bahsetmiyorum; tartışmalarımızı olgunlaştırabileceğimiz, sosyolojik sermayemizi daha da birikimli hale getirebileceğimiz; sosyoloji çalışmaları yapmak, sempozyumlar yapmak gibi birbirimizi daha da besleyebileceğimiz durumlarda yaşanmamış. Bir bilimsel muhafazakarlık var. ... İstanbul sosyolojinin hocası gidip de ya acaba Erciyes Üniversitesi'nde de ne

yazılmış, bir oraya da bakayım; oradan da birilerini yazayım diye düşünmemiş hiç.”
(Mehmet)

“... Bunun sebebi, ... onunkinin benimkinden daha iyi bir sosyoloji olmasından kaynaklanmıyor. ... Networkle ilişkili. ... sen o zümrenin içindeysen, kendin ii insanlar sana daha hoş görünür. ... öyle olunca da işte, birinin yaptığı sosyoloji ötekisinden daha evla görünür.” (Salih)

İlk anlamıyla ortak anlayışın; akademik bir tavır olarak aldığı şeklin; kendisini dışarıya kapalı olarak gösterdiğini görmekteyiz. Bu durum genel itibariyle akademisyenler tarafından Türkiye’deki sosyolojinin gelişiminde engel olarak değerlendirilmiş aynı zamanda sosyologların birbirini tanınması ve sosyolojik yaklaşımlarının yaygınlaşmasında bir engel olarak değerlendirilmiştir. Ancak eleştirilen bu durumun katılımcılar açısından, aynı zamanda kaçınılması imkansız bir gerçek gibi değerlendirildiğini ve kabullenildiğini de görmekteyiz. Burada, kutuplaşmaya yönelik eleştirel tavrın aslında sadece günümüzü kapsamadığını benzeri sıkıntıların geçmişte de ifade edildiğini ve sadece İç Anadolu’da görüşme yapılan akademisyenler açısından değil genel anlamıyla tüm ülkede yaygın olduğunu söyleyebiliriz. Akşit, 1985 yılında sempozyumda sunduğu bildiriye Türkiye’deki üniversitelerin her birinin kendi içinde sınırlı kalan, dışarıya kapalı yapısından bahseder ve her bir bölümün cemaatleşmiş yapısını eleştirir (Aktay,2010;103).

“...Bizdeki sorun şu; Bourdieu işte o yüzden diyor ya; ‘gerçek bilim pratiği’. O özel ve kişisel şeylerin üstüne biraz çıkmak lazım. Türkiye’de o şeyi yakalayabildiğimiz konusunda kuşkuluyum doğrusu.” (Ayşe)

“Bilgi ile olan ilişkilerimde yıpranma yok. Haa insan ilişkileri dersiniz; o zaman yine çok çok sağlıklı olmayan ortamlar oluşturuyoruz. ... Herkesin kendini mutlak haklı zannettiği bir yapı var. İnsanların yüzüne medeni bir cesaretle konuşmak yerine arkadan konuşulması, obsesif durumlar, bir takımın çok fazla etkisinde kalmak, ideolojilerin kuklası olmak, şablonları gerçek hayatın içinde uygulanabilir şeyler zannetme, insanların birbirini üzdüğü, sıkıntıya soktuğu, dışladığı ve sürekli üçüncü şahsın grup ilkesine göre hareket ettiği bir yapı var bizde. Üçüncü kişiye oynayan bir kültür var. Üçüncü kişiye oynamak demek için, kendi öznel değerlerinin çok iyi oluşmadığını gösterir.” (Ahmet)

Kapalılık sadece başka bir üniversite ile sınırlı değildir. Katılımcılara göre, rasyonel çıkarların çatışması noktasında aynı kapalılık üniversitenin kendi sınırları içerisinde de devreye girmektedir. İkinci anlamıyla ortak akademik tavır, yani akademik kadronun kendi içindeki kutuplaşması; bu noktada devreye girmektedir. Simmel'in insanların sayılarına ve etkileşimlerine odaklanmasının nedeni, niceliksel farkın niteliksel değişimlerde yarattığı değişikliği görmesidir. Bu noktada iki bireyin bir arada olması iki birey olmaktan daha fazla anlam taşımazken, üç bireyin bir arada olması ise grup kültürü oluşturmakta ve yeni etkileşim biçimlerine olanak sağlamaktadır. Üçüncü kişi ile birlikte roller sürekli değişebilmektedir. Üçüncü kişi, isterse ikisi arasında anlaşmazlıklar çıkararak her ikisinden de faydalanabilir veya aradaki anlaşmazlığa son veren kişi de olabilir. Üstünlük kazanmak için bu anlaşmazlığı sürdürme de bilir (Ritzer, 2011; 167-168).

Kısacası üç ve daha fazlasının bulunduğu gruplarda karmaşık, bireysel çıkarlar doğrultusunda yönlendirilebilir ilişkiler meydana gelmektedir. Ancak görüldüğü üzere sayıları üç ve daha fazla olan grupların içinde oldukça stratejik yaklaşımlar gerçekleşmektedir. Bu nedenle; akademisyenlerin kurum içinde meydana gelen bu ilişki biçimlerinden rahatsız olmalarının nedeni; bu eylemlerin farkında olarak yönlendirmeden uzak kalabilmek için veya bu yönlendirmeleri yönetebilmek için bireyin oldukça fazla zamanını bu etkileşimlere odaklamasının gerekmesidir. Bu da; üretken zihnin gereksiz meselelerle meşgul edilmesi anlamına gelmektedir.

“... o zaman bunun yeri neresi diye baktım, üniversite göründü gözüme.

Oldu mu diyeceksiniz? Olmadı. Tam istediğim gibi olmadı.” (Ahmet)

Üretmek ve zihinsel faaliyetlerini arttırmak amacıyla akademik alanı tercih eden katılımcı, aradığını kısmen bulduğunu ifade etmiştir. Çünkü bahsi geçen bu grup ilişkileri, akademisyenleri ister istemez etkilemektedir. Meşgul etmekten kaçınmak ise oldukça güçtür. Bir taraftan belli bir oranda iyi anlaşmanı bekleyen kurum kültürü anlayışı nedeniyle etkileşim içinde olma zorunluluğu, bir diğer tarafta ise oradaki ilişki biçimlerinin rasyonel çıkarlar doğrultusunda bireylerin ilişki biçimleri ve kurum içindeki dengeler sürekli değişiklik göstermesi. Tüm bu süreçte, hem kurum kültürü hem de içindeki ilişki biçimleriyle; akademisyen ve çalışmalarını geliştirmesine imkan tanıyacak olan zihni sınırlandırılmaktadır.

Yukarıda katılımcıların bahsettiği, kurum kültüründeki ilişkileri, aynı zamanda Goffman'ın *dramaturjik ilkeleriyle* ilişkilendirmek mümkündür. Birey, günlük yaşamında kendisinin denetlendiğinin farkındadır. İş yaşamının kapısından içeri girdiği anda yeni bir sahneyle karşı karşıyadır. Ve burada yeni seyirciler söz konusudur. Ancak bunu yaparken, aynı zamanda kendisi de denetlenmektedir. Bu karşılıklı denetleme durumu; kendisinden ne beklediği ve kendisinin de karşıdaki bireylerden ne bekleyebileceği üzerine bilgi toplama sürecine denk gelmektedir. Dolayısıyla bu ön bilgiler ışığında bireyler kendilerinden beklenen rolleri yerine getirmektedir ve sessizce alınan ortak bir tavır söz konusudur (Goffman,2004). Elbette sosyoloji alanında uzmanlaşmış bir kişinin en belirgin özelliği olan gözlem yeteneği ile bu ilişkiyi net olarak bildiklerini ve bu *oyunu* iyi oynadıklarını, sergiledikleri performansın iyi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Kadro içinde yer alan her bireyin; yaratıcı olan *ben*'i sınırlandırıcı olan *beni/bana* ile gerilimi sonucunda hangisinin öne çıkacağı, üyelerin etken veya edilgen tavırları ile ilişkilidir. Asıl amacı; uyum ve rahatlık olan birey için yaratıcı olan *ben'in* harekete geçmesi pek de mümkün olmayacağından kurum kültürü içindeki potada eriyecek, onun bir parçası olarak kendisini var edecektir. Bu genel anlaşmanın dışına çıkan birey ise, o alanın içinde; *öteki* olacaktır. Bu durum görüşmecilerin büyük bir kısmı için; sosyolojinin gelişmesinin önündeki en büyük bir diğer engel olarak sayılmaktadır.

Kurum kültürünün içinde yanlış ve sosyolojiyi sınırlandırıcı kabul edilen bu durumu aşmak ise önce ortak potada erimekten daha sonra iktidarı ele geçirdiğinde potayı yeniden inşa etmekten geçmektedir. Ancak o potada yıllarca yaratıcı olan *ben*'ini sınırlandıran bireyin daha sonradan o *ben'e* kavuşabilecek olması mümkün müdür?

“... alanın tepesini nasıl işgal edeceğin, oyunun kurallarını çok iyi oynamaktan geçer. Buranın kurallarını nasıl mı değiştireceksin? Gelip... aynen o beğenmediğin insanlar gibi konuşmaya başlayacaksın, ... ondan sonra alanın meşru tipini, yaşam tarzını ortaya koyacaksın. İktidarı ele geçirdikten sonra ... doğaçlayabilirsin.” (Salih)

Bourdieu'dan hareketle, iktidarın nasıl ele geçirileceğini anlatan akademisyen; sadece diğerlerini yönetme, yönlendirme ve yeni bir forma dönüştürmede etkili olan şeyin anahtarını göstermektedir. Yani sadece iktidar olmanın anahtarını vermektedir. Ancak birey iktidara geldiğinde artık ilk baştaki birey olmayacaktır. Sahne önünde en iyi şekilde sergilemek için sahiplenmiş olduğu rolden çıkmak artık zor, çünkü kendi

kişiliğine sızmış durumda olacaktır. Sınırlarını zorlamış, kendi olmayı unutmuş ve bir role aşırı derecede bağlanmış, o rolü içselleştirmiş olan birey; İktidara kadar olan süreçte var olan düzene alışmış ve kabullenmiş olduğundan o yönetim şeklini değiştirmek için herhangi bir çabasının olması ise gereksizleşecektir.

Bir diğer nokta ise; ulaşmak için çaba harcatan değer iktidarın kendisiyken, ulaştıktan sonra oradaki yönetim şeklini başta arzuladığı biçimde dönüştürmek için harcayacağı çabanın bir değerinin olmamasıdır. İktidarı elde etmiş olmakla yeni bir role geçiş yapan bireyin bu yeni role uygun olan yeni beklentileri oluşmaktadır. Eski ödül bireyin yeni rolünde bir değere sahip değildir. Dolayısıyla, bireyi; iktidar olmak için; başta eyleme iten, o eyleme yüklediği değer ve ödül anlamsızlaşırken, iktidar olduğunda etmek isteyeceği ödül farklılaşacaktır. Dolayısıyla kurum içindeki, başta ‘beğenmediğin’ belli bir oranda mesafe koyarak dışarıdan gözlemlene imkanı bulduğun, yönetim ve etkileşim biçimine olan mesafenin değişiklik gösterecektir. Bu durum beraberinde yüklenen anlamları da değiştirecektir. Belki de çok uzun zamandır eleştirilen şeylerin değişmemesinin nedeni de böyle bir sürecin işliyor olmasından kaynaklıdır.

Katılımcılardan elde edilen veriler, Türkiye’deki sosyoloji çalışmalarının teorik ağırlıklı olmakla beraber, bunların arasında saha çalışmalarının da önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir. Katılımcıların yaptığı sosyolojik çalışmalarda, kurumsal kimlikle ilişkili olarak sınırlandırıcı başka müdahalelerin de söz konusu olduğunu, belirtmek gerekmektedir. Akademisyenin yapmak istediği çalışma ile çalışmayı değerlendirecek olan bireyler arasındaki bakış açısı farklılığı, katılımcıları sınırlandıran bir müdahaleye örnek olarak verilebilir. Akademisyen ve onun çalışmasını değerlendirecek kişi arasındaki bu farklılığın ne gibi neticeler doğuracağını kestirilememesi durumu söz konusudur. Bu noktada katılımcıların tecrübeleri onlara; akademik zeminde yeterince objektif değerlendirmelerin olmadığını düşünmelerine sebep olacak doneler sunmuştur.

“...Türkiye’de sosyoloji yapma tarzının içerisinde değerlendirilebilecek bir düşünür değil. ... Doçentlikte benim gibi düşünen bir sosyoloğun karşısına geldiğinde; o çalışmaların hepsini çizebilir. ... bu imkanın varlığı dahi insanı sınırlandırıyor. Yazmak istemediğiniz belki çok derinleşmediğiniz bir konuyu yazmak zorunda kalabiliyorsunuz.” (Hüseyin)

Doktorada çalışma konusunu seçme noktasında; ikilemde kaldığını ancak yine de istediği konuyu çalışmayı tercih ettiğini belirten katılımcı, taşıdığı riskin çok ciddi boyutlarda olduğunu farkındadır. Kendi çalışmasında bu riski atlatmış olsa da aslında bu endişe çalışmasını yaparken sürekli zihnini kurcaladığı için onu yavaşlatmaktadır. Ayrıca katılımcı, başka bir akademisyenin bu riskle karşı karşıya kalabileceği gerçeğini de kabul etmektedir. Dolayısıyla katılımcıya göre, akademisyenler arasındaki bakış açısı ve sosyoloji anlayışının farklılaşması herhangi bir akademisyenin, objektif olmayan sebeplerle, çalışmalarının önünü kesilmekte veya onu istemediği bir konuya çalışmaya zorlayabilmektedir. İstmeden çalışılan bir konunun ne kadar niteliksel olacağı ve sosyolojik bilgiye ne derecede katkı sağlayacağı ise tartışılacak bir meseledir. Dolayısıyla sosyolojinin ve sosyoloğun gelişiminde; sübjektif değerlendirmeler bir başka sınırlandırıcı faktör olarak karşımızda durmaktadır. Katılımcılar açısından İç Anadolu Bölgesinde, birlikte çalışma kültürü içerisindeki bu sınırlandırıcı yapılanma ve etkileşim biçimlerini, çalışmalarını ve de yazma sürecinde de etki etmektedir diyebiliriz.

Akademisyenlerin belli bir bölümü için bu etkinin özellikle; alana ilk girdikleri yılları kapsamı şaşırtıcı değildir. Buradaki ilişki biçimine alışana kadar geçen süreçte ötekileştirilme endişesi daha yoğun hissedilmektedir. Görüşme yapılan akademisyenlerden, bu endişeyi hissetmediğini söyleyen veya bu endişeleri taşımasına rağmen karşı durabilenler ise bundan gurur duyduklarını ifade edecek biçimde jest ve mimikler kullanmaktaydılar. Gurur duyma meselesi; bu hattın ne kadar gergin olduğunu göstergesi olarak karşımızda durmaktadır.

“...Bana bir danışmanım engel olmak istedi. Benim doktora çalışmam da yüksek lisans çalışmam da aynıydı. ... Sen gariban yüksek lisansa başlayan birisin istersen yazma. Ama ben yazdım!” (Ali)

Bu durum, aynı zamanda *rol mesafesiyle* de ilişkilidir. Statü farkını belirtmek isteyen bireyler, diğer bireylerle kıyaslayarak kendilerini ayrı bir yerde konumlandırmak isterler (Aktaran Ritzer, 2011; 379). Burada bireyin kendini diğer yüksek lisans öğrencileriyle kıyaslayarak aslında daha üst konumda yer aldığını ve bu nedenle diğer yüksek lisans öğrencilerini etkileyen bir durumu hafife aldığını ve çalışmanın olumsuz etkilerini umursamaz bir tavırla gerçekleştirdiğinin altını çizmesi söz konusudur.

“Yani bu bizim üniversitelerde, akademik kriterlerin belirlenmesi komisyonunda görev dağıttım... Türkiye’de evet tabi ki belli kadroları alabilmek için, belli akademik çalışmaları yapmak lazım. Belli puanların olması lazım. Ama o kadar bir kontrolsüz şekilde yapılıyor; suiistimal ve sistemi manipüle etmekte sınır tanımıyor akademisyenler. Çakma konferans, çakma elektronik dergiler, çakma işte editörler kurulu, yayın kurulu. ...” (Murat)

Akademik yükselme kriterlerinin değerlendirilmesi hususunda, yeterli özenin gösterilmemesi ve bireyin daha az zorlayıcı eylemle daha kolay bir şekilde *ödiil* elde etmesi bu suiistimallerin giderek artmasına sebep olmaktadır. Bu durumu gerçekleştiren bireyler için beraberinde akademisyenin kendisini ve çalışmalarını ileriye taşıyacak olan *güdü*nün ortadan kalkma ihtimali söz konusudur. Aynı zamanda böyle bir durumun varlığını bilen ve yukarıda bahsedildiği şekilde davranmayı etik kabul etmeyen akademisyenler için ise kaynakların haksız yere gasp edildiği bir düzenin hakim olduğu fikri yerleşmiş olup bu durumdan yakınmalar söz konusudur. Kaynakların haksız kullanımının ortaya çıkması ve burada bir mağduriyetin bulunması; bu bireylerde *saldırma önermesine* yol açabilme ihtimalini taşımaktadır. Haksızlığa uğrayan bireyin öfkelenme ve eyleme geçme potansiyeliyle ilişkili olan bu kavram; gerçekleşmesi oldukça yüksek bir eylem olarak karşımızda durmaktadır. Zira uğradıkları haksızlıkla, elde edilen faydaların değerine ekstra anlamlar yüklenmiş ve onların gözünde, elde edilen faydanın değeri daha da önemli bir pozisyona yükselmiştir.

Katılımcılara göre akademisyenin görev tanımları içinde yer alan, ders vermek de çeşitli yönlerden sıkıntılarla çevrilmiştir. Bu sıkıntıları; öğretmen- öğrenci arasındaki iletişim kopukluklarına sebep olan etkenler bağlamında, dönemsel farklılıkların öğrenci profilinde yarattığı değişiklikler bağlamında ve bölgesel farklılıkların etkileri bağlamında özetlemek mümkündür.

“Kaygı taşımaksızın bir şey yazmak ya da ders vermek pek mümkün değil. Ben mesela derste ... Mardin’de belki de 40derecede ders yapılıyor. Mardin’de biraz erken başlayabilir dedim. Öğrenci dedi ki; ‘Hocam bu özerkliğe girer ve özerklik bağımsızlığa karşılıktır. Bu da ülkenin parçalanması anlamına gelir.’ Dedim dur sakın ol. Sonra düşündüm acaba söylememeli miydim?” (Mehmet)

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı üzere, niceliksel bağlamda hem sosyoloji bölümlerinin artması hem de sosyoloji bölümlerindeki öğrenci sayısının artması; hoca-öğrenci arasındaki etkileşim seviyesi en alt seviyelere çekmektedir. Dolayısıyla hocanın öğrenciyi tanınması ve ona güvenmesi de söz konusu değildir. Kopuk bir etkileşimde hocanın öğrencileriyle; kişisel deneyimlerini paylaşması, nitelikli sohbetler gerçekleştirmesi ve gerçek anlamda ‘benim eğittim bir öğrenci’ demesini zorlaşmaktadır. Hatta çoğu zaman katılımcıların, öğrencilerin isimlerini hatırlayamama noktasına kadar bile gitmektedir. Dolayısıyla bu ilişki biçiminde hocanın; gerçek potansiyelini ortaya koyması mümkün değildir. Zira çeşitli endişeler taşınmasına sebep olan bir hoca-öğrenci ilişkisi mevcuttur.

Bu durum, aynı zamanda bazı akademisyenler tarafından, bir gelenek oluşturmada karşılaşılan, elbette tek neden değil ancak; olumsuz etkenler arasında yer almıştır.

“...Yani ekol dediğimiz şey, durağan bir düşüncenin sahip olduğu bir okul anlamında değil. Ekol dediğimiz şey; öğrencilerin yetiştiği, daha sonra orada hoca olduğu, öğrencilerin orada hoca olurken farklı fikirlere sahip olduğu, kendisinin öncesinden farklılaştığı, eleştirdiği, tartıştığı ama yine de kendisini oraya ait hissettiği bir sınır bir çerçevedir.” (Hüseyin)

Akademisyenlerle öğrencilerin arasındaki iletişimin önemsendiğini ancak bu iletişimi engelleyici bir faktör olarak sınıflardaki öğrenci artışlarını ve öğretmenin üzerine binen ekstra ders yüklerini saymak mümkündür. Bu durum hem öğrencinin performansını düşüren hem akademisyenin derste ve üreteceği çalışmalarda performansını düşüren bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda öğrencilerin hocaları ile bir bağ kurarak ileride öğrendiklerini tartışacağı ve o bilgileri geliştireceği bir ortamdan da uzaklaşmaktadır. Görüşme gerçekleştirilen akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu bu durumdan rahatsızlık duyduğunu ancak şartların bundan daha fazla etkileşime imkan vermediğini ifade etmiştir. Bu durumu değiştirmek için kendi kişisel hayatından ödün verip daha fazla etkileşim alanları oluşturmaya çalışanlar da bulunmaktadır. Sosyoloğun, eyleme yönelik harekete geçmesi, eylemin sonucunda elde edeceği ödülün zamansal *mesafesiyle* ilişkilidir. Ekolleşme kısa sürede meyvesinin toplanabileceği bir durum değildir. Aynı zamanda meyvesinin toplanıp toplanmayacağı bile kesin değildir. Böyle bir durumda sosyoloğun o eylemden vazgeçme riski bulunmaktadır. Çünkü elde

edileceği kesin olmayan ve elde edilse bile aradaki mesafenin fazla olması nedeniyle, o şeyin değeri ortadan kaldırmaktadır.

Sosyolojiye etki eden iki unsurdan bir diğerrinin dönemseller koşullar olduğunu daha önce de belirtmiştik. İçinde bulunulan zamanın; bireye, kente ve dolayısıyla sosyolojiye yansımaları bulunmaktadır. Mead'in zaman değerlendirmesi ise *şimdi* üzerine odaklanmıştır. "Mead açısından "gerçek" olan şimdidir, ... Geçmişte olan her şey, zorunlu olarak şimdi içinde yeniden kurulur, ... Geçmiş dönüştüren ve geleceğe anlamını veren, ortaya çıkıştır. Bu ortaya çıkış, Mead tarafından doğanın ayrılmaz biçimde parçası olarak düşünülen, insanlar ile çevre arasındaki etkileşimden köklenir" (Urry,1999:18). Doğa ve insan arasındaki etkileşim; geçmişin izlerini taşıyarak ilerlemekte, şu an yeniden kurulmakta ve yeni bir etkileşim şekline imkân tanımaktadır. Dolayısıyla zaman faktörünün sosyoloji üzerindeki etkisi de önemli bir unsur olarak karşımızda durmaktadır.

Zamanın etkisinden bahsederken; katılımcılar açısından dönemseller farklılıkların akademisyen ve öğrenci arasındaki kuşak çatışmasına odaklanabiliriz. Elbette bu sadece günümüzdeki akademisyenlere ait bir problem değildir. Bahattin Akşit; bu durumu *bölmelenmişlikle* ifade eder. Bölmelenme; Türk sosyolojisindeki kuşaklar arası ve bölümdeki kuşaklar arası çatışmalardaki kopukluğa dikkat çekmektedir (Aktay, 2010;17).

" Dünya son otuz yıl içerisinde insanların yeni jenerasyonlarını çocukçulaştırdı ... kaç yaş çocukluktur? ... Dil de çocukça; bundan sonra böyle konuşacaklar.

Ama 2100 yıllarında ben bunların çocuklarının falan nasıl bir dünyada ne tür sorumluluklar elde edeceğini düşünemiyorum." (Ahmet)

Katılımcı verdiği eğitim ile aldığı eğitimi kıyasladığında, öğrencilerden kaynaklı olarak daha sade bir anlatım benimsemek zorunda olduğunu ifade etmiştir. Ve bu durumun sebebini internet ile olan ilişkiler bağlamında değerlendirerek gelecekte endişe duyduğunu da eklemiştir.

Sanal ortamlarda tüketilen zamanın çoğu; toplumsal gerçekler üzerine yoğunlaşmayı değil ondan kaçmayı, görmezden gelmeyi ve hatta zihinsel fonksiyonları en alt seviyede kullanmayı, gündelik hayatta iletişim becerilerinin gerilemesini beraberinde getirmektedir. Tüm bunlar göz önünde bulundurulduğunda, sosyoloji bölümünde

okuyan öğrencilerin internet ile olan ilişkisi gelecekte sosyolojinin konumu üzerine daha fazla endişe verici olmaktadır. Dolayısıyla hem öğrenciye hem de akademisyene daha fazla görev düşmekte aynı zamanda daha fazla öğretmen-öğrenci etkileşimini zorunlu kılmaktadır.

“...Dünya görülmez, duyulur. Okunmaz, ama dinlenir.” (Attali,2002). Birçok gürültüyle dolu olan kent, dikkat kesilmediğimiz sürece uğultu olmaktan öteye gidemez. Ancak dikkat kesilsek dahi bazen kentte aradığımızı bulmamız mümkün değildir. Zira kentsel farklılıklar Batı kaynaklı sosyolojinin sunduklarının doğrudan karşılığını bulmayı zorlaştırıcı kılmaktadır. Bu noktada Baykan Sezer’in sosyoloji anlayışına yer vermek doğru olacaktır. O, “... toplumsal gerçekliğimizi tanıyabilmemiz, anlayabilmemiz ve sorunlara çözüm üretebilmemiz için Batı’dan ithal edilen hazır reçete, kalıp ve şemalara karşı çıkmış, kendi yapımızı en iyi kendimizin anlayabileceğini ileri sürmüş, bunun için de yerlileşmemizin, kendimize ve tarihimize yönelmemizin gerekliliklerini ortaya koymuştur.” (Kızılçelik, 2004;169)

“...*Toplumun McDonaldlaştırılması*²¹ diye bir kitap var, belki bilirsin. Orda onu okutacağım; kavram olarak da *McDonaldlaşmayı* anlatacağım, ‘Mcdonalds’a gideniniz oldu mu? ‘dedim; Muş’ta, düşün bir kişi bile parmağını kaldırmadı, bir kişi bile gitmemiş.” (Mehmet)

Görüldüğü üzere kentlerin sahip olduğu birbirinden farklı özellikleri; katılımcıların gözünde; sosyolojinin yapılmasını ve hatta öğrenilmesini, eğitim olarak verilmesini, akademik bakış açısının kazanılmasını sınırlandırıcı bir pozisyonda yer alabilmektedir. Burada Baykan Sezer’in önerdiği biçimde kendi iç dinamiklerimize yönelmek doğru bir seçenek olarak karşımızda durmaktadır. Elbette Batı’dan doğmuş bir bilimi tamamen dışarda tutmak yanlış olur ancak aynı anda her ikisinin önemsenmesi, bizi bazı toplumsal gerçeklerimizi anlamakta ve yorumlamakta daha etkili bir pozisyona getirecektir.

Yukarıda bahsedilmiş olan tüm sınırlılıklar, sosyolojiyi teoride ve pratikte ayrı noktalara taşımaktadır. Katılımcılarda tüm bu faktörlerin sınırlandırıcı yönleri, onların akademiye başlarken hayal ettikleriyle gerçekleştirebildikleri arasındaki mesafenin gittikçe

²¹ (bkz. G.Ritzer, Toplumun McDonaldlaştırılması-Çağdaş Toplum Yaşamının Değişen Karakteri Üzerine Bir İnceleme,2017)

artmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda ise, akademisyenlerin sosyolojiye dair tutkularının da azalmaya başladığı görülmüştür.

“O zaman ben dünyayı kurtaracaktım yani. İnsanın tabiatıyla ilgili biraz da yaş ilerledikçe yapabileceklerinin sınırları azalıyor. Yapabilme potansiyelini görüyorsun. Gençken her şeyin üstesinden gelebileceğini sanıyorsun. ... bir şeyleri değiştirebileceğini dönüştürebileceğini zannediyorsun.” (Hüseyin)

Batı temelli alınan sosyolojik eğitimle donatılan birey, Sosyolojinin başlangıç tarihini ve orada toplumun dönüşümünde baş aktörler olarak duran klasik sosyologları öğrenme sürecinde bir büyülenme geçirir. Bu süreçte; kendisini bir kahraman ve sosyolojiyi ise sihirli bir kılıç olarak görme eğilimi başlar. Oysa ne sosyoloji ortaya çıkarıcı koşullar Batı'dakiyle aynıdır ne de üniversitelerin kurumsal zeminlerinin ortaya çıkış tarihi ve işleyiş biçimleri. Dolayısıyla beklentilerini karşılayabilecek bir kurumsal zemin, ekonomik ve siyasal bir düzlem ve etkileşim örüntüleri ile karşılaşmak pek mümkün değildir.

Yukarıdaki ifadelerden görüleceği gibi katılımcı, zamanla, sosyolojiye ve sosyoloji ile ilişkili olarak kendisine yüklediği misyondaki değişikliği yaşına vurarak diğer tüm etkenleri göz ardı etmiştir. Ancak sözlerinden de anlaşılacağı üzere nedeni yaş değil, tecrübedir. Bu alandaki tecrübeleri katılımcının yıpranmasına ve kendi duygularını dizginlemesine sebep olmuştur. Hatırlanacağı tahmin edilen; yukarıda kurumsal kültür içerisinde kullanılan başka bir alıntıda; Bir başka katılımcı bu durumu insan ilişkilerindeki yıpranmayla ilişkilendirmiş ama bunun sosyoloji çalışmalarına asla etki etmediğini hiçbir yıpranma olmadığını ifade etmiştir. Kısa sürede, düşünülmeden refleksif bir şekilde verilen bu cevaplar aslında, bir nebze gerçeğin çarpıtılmasını içermektedir. Goffman bu durumu *maske* kavramı ile açıklamaktadır. Ve maskeyi; herhangi bir ifadenin içerdiği tehlikenin ortadan kaldırılması için ifadede bulunmamak yerine o ifadenin yumuşatılmasına olanak tanıyan ve bir nebze gerçeklikle söylenen arasına mesafe koyan araç olarak tanımlar (Goffman, 2018;84-85). İletişim halindeki bireyin hislerini örtmek için kendini şartlaması sonucunda gerçekleşen bu durum, stres zamanlarında ve mekanlarında başvurulan bir yöntemdir. Bunlar şaka ile karışık, herhangi bir şey ile dolaylı olarak veya kara mizahla vs. çeşitli şekillerde ifade edilebilmektedir (Goffman, 2018;80-84).

“Hürriyet gazetesi Merkel’den önceki başbakan zamanında bir röportaj yapmıştı. Başbakanın kardeşini bulmuş, kardeşi belediyede vidanjörde çalışıyormuş. ... Kardeşiyle görüşmüş torpili soruyorlar adama. ... tabi adam anlamakta zorladı... hayır diyor adam, ‘o kardeşimin hayatı, bu benim hayatım.’” (Ahmet)

Adil olmayan koşullarda adam/akraba kayırma anlamına gelen nepotizm, katılımcılara göre; diğer ülkelere kıyasla Türkiye’de daha fazla meydana gelmektedir. Yukarıdaki katılımcının gazeteden bu örneği vermesi, başka bir ülkede bu eylemin; nepotizmin, anlamlı bir karşılığı yokken Türkiye’de normalleşmiş ve hatta yapılmaması durumunda tuhaf karşılığını göstermek amacını taşımıştır. Katılımcılara göre ülkemizdeki bütün ilişki biçimlerini sarmalayacak boyutta olan bu ilişki biçimi, sadece akademide değil birçok alanda gelişimin önündeki engeller arasında yer almaktadır. Bu nedenle, Batı’dakine benzer ilişki biçimlerimiz olmadığı gerçeğini kabul etmemiz ve *benziyormuş gibi* davranmak yerine, Türkiye’deki üniversitelerin genel anlayışının ne olduğunu dile getirmemiz gerekmektedir.

“Nepotizm, yani insan fitratında bu vardır ama çocuksu bir şeydir. ... İşte benim dayımın oğlu ya da yeğenim. Senin yeğenin kim? Bugün varsın yarın yoksun, yeğeninde yok. ... Bu içerisinde ucuz cahil kurnazlıklarını taşır. Bugün ben ona yapayım yarın o bana yapsın; bu bir ihanettir.” (Ahmet)

“... ya işte bu benim arkadaşım, ya da işte bu benim lisanstan mezun olduğum arkadaşım, ya da işte sempozyumdan tanıdığım arkadaşım. ... o, onu editörlüğüne davet ediyor, o diğerini davet ediyor. ... Birbirlerini pazarlıyorlar.” (Mehmet)

“Merkez dışındaki üniversitelerin en büyük problemi nepotik ilişkiler. Eş, dost, akraba, şehrin önde gelen kişilerinin aileleri ve yakınlarının çocuklarının bir kısmı üniversitelerde akademisyen olamaz. Bu oran %50'lere kadar çıkmış durumda.” (Murat)

Akademisyenlerin rahatsız olduğunu ifade ettikleri bu nepotik ilişkiler; bilinen ama aynı zamanda gizli bir durummuş gibi ortada konuşulmayan; gizlenen bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Dolayısıyla bahsettikleri bu ilişki biçimini kabul etmediklerini ve bu ilişki biçimini yanlış olarak nitelendirdiklerini ifade etseler de karşımızda duran gerçek tam tersini göstermektedir. Bu ilişki biçiminden rahatsız olunmakta ama aynı zamanda bu ilişki biçimi bir şekilde varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Bu çelişki, çözülmesi gereken temel problemlerden biri olarak karşımızda durmaktadır. Olması

gereken doğru olarak nitelendirilen genel ‘etik kurallar’ ve onun karşısında *tüm kurum*²² denilen kurumsal ilişkilerin kendi içinde oluşturduğu başkalaşmış bir düzen ve düzenin içerisinde kendisine yer bulan nepotik ilişkiler bulunmaktadır.

“...Herkesin bildiğini herkese anlatıyorsun ... Bu söylenecek bir şey değil. Bunu söylersen oyunun kendisini bozmuş, oluyorsun.” (Salih)

Bu genel nepotik anlayışın ve karşıt anlayışın ifade edilmesi hususunda akademisyenlerin büyük bir çoğunluğu çekingenlik hissetmemiştir. Aynı şekilde yazılması noktasında da hiçbir çekingenlik hissedilmediğini belirtmek gerekir. Zira bu durumun yüksek sesle ifade edilmesi; sahne arkasını öne taşımaktadır. Goffman, sahne arkasının gizli kalması için harcanan çabada hem aktörlerin hem de seyircilerin ortak bir çaba harcadıklarından ve iki tarafın da bazı gerçekleri göz ardı ederek büyümlü havanın bozulmasını istemediklerinden bahseder. Ona göre, bu iki taraflı ortaklık hem aktörleri hem de seyircileri takım haline getirmektedir. Çünkü ortada bir iş birliği söz konusudur. Seyirci görmez den geldiği problemleri görmeye başladığında ve sorgulamaya başladığında, bu ortaklık ortadan kalkacaktır (Ritzer&Stepnisky,2012;121-123). Dolayısıyla, bilinen ama görmezden gelinen bu ilişki biçiminin açıkça ifade edilmesinin, kendine özgü yeni bir forma bürünebilmesine imkan tanıyacağına inanılmaktadır. Yani, aslında oyunun bozulması bilinçli olarak gerçekleşmektedir. Hiçbir mecburiyet ve zorlama hissetmemelerine rağmen bu sahne arkasındaki ilişki biçimini açıkça ifade eden bireyler, aslında oyunun bozulmasını ve yeni bir oyunun kurulmasını istemektedirler.

Dışardan bakıldığında bu nepotik ilişkilerin, Türkiye genelinde diğer üniversitelerle etkileşime girmesine engel olduğu açıkça görülmektedir. Üniversitelerin yeteri düzeyde etkileşime girmemesi ise eldeki verilerden yeterince yararlanmanın önüne bir set çekmektedir. Eldeki verilerden yararlanmama ise, üretilmiş olan kavramsal ve kuramsal bilgilerin kullanımını da sınırlandırmakta ve gelişimine engel olmaktadır. Ve netice de bir gelenek oluşturmaya da imkan tanımamaktadır. Bu halkalar iççice geçerek

²²Tüm Kurum(Total İnstitution): Herhangi bir kurum içerisinde yer alan bireyin, kurumun önerdiği rolü ve beni kabul etmek yerine kendi kişiliklerini korumaya yönelik geliştirdikleri stratejilerin kullanıldığı alanı ifade etmek için Goffman tarafından icat edilmiş bir kavramdır (bkz. Wallancee&Wolf, Çağdaş Sosyoloji Kuramları, 2012;317).

zincirleme bir tepkiye neden oluşturmakta ve sosyoloji sürekli bu olumsuz döngüde devam etmektedir.

“...Türkiye’de çok teori üretecek kafalarda var, çok iyi saha çalışması yapacak insanlar da var. ... Ama teorilerin neşvünema bulacağı, saha çalışmalarının neşvünema bulacağı; ilkeleri ile birlikte var olmuş bir ortam bir habitat yok.” (Hüseyin)

Görüldüğü üzere katılımcı, Türkiye’deki asıl problemin sosyologların sosyoloji anlayışında değil, birbirleri ile olan iletişim biçiminde olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla Türkiye’de teori üretiminin veya saha çalışmasının yetersizliğinden değil bu bilgilerin akademik alanda yeterli düzeyde dağılımının gerçekleşmemesinden söz edilebilir.

Bu bölümde kurumsal kültürün kendi içinde olan hiyerarşik yapısı ve her üniversitenin kendi içinde oluşturduğu ilişki biçiminin etkileri üzerinde durulmuştur. Kurumsal kültürün oluşturduğu etkileri ise şekilde sıralamak mümkündür;

- Akademik kadroların kendi içinde ve diğer üniversitelere karşı kapalı yapısının oluşturduğu kutuplaşmanın yarattığı etkiler ve bu durumun iktidar ile olan ilişkisi
- İktidar ilişkilerinin akademisyene ve çalışmalarına olan etkileri
- Kurum kültürünün içinde çeşitli norm, ödül ve cezanın bulunması
- Eğitimci kimliğinin akademisyene olan etkisi
- Üniversitenin bulunduğu kentin akademisyenin eğitimci kimliğine etkisi

SONUÇ

Çalışmanın konusu, İç Anadolu bölgesinde yer alan şehirlerdeki üniversitelerin sosyoloji bölümlerinin, buldukları şehir ve bölgenin sosyal meselelerine olan yaklaşımlarını incelemek, bu yaklaşımlar çerçevesinde söz konusu alana yönelik yaptıkları çalışmaların temel niteliklerini, sahip oldukları potansiyeli ve sosyolojiye yüklenen anlam ve misyonu ortaya koymak olmuştur. Çalışmada; sosyolojinin; çözüm üreten bir konumda iken bugün nasıl bir konuma geçtiğinin anlaşılması, bilgi üretimi noktasında karşılaşılan problemlerin anlaşılması ve önündeki engellerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu durumla ilişkili olarak, sosyolojinin hem kullanım alanlarında hem de dönüşümünde aktif bir role sahip olduğu düşünülen akademisyenlerin, sosyolojiyi nasıl anlamlandırdıkları da önemli bir diğer etken olarak değerlendirilmiş ve dolayısıyla, akademisyenlerin sosyolojiye atfettikleri anlamların anlaşılmasına da öncelikli amaçlar arasına girmişti. Anlamlandırma süreçlerinin anlaşılabilmesinin ise ancak derinlemesine bir keşif araştırmasıyla mümkün olabileceğine karar verilmiş ve veri toplama tekniği olarak, derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Akademisyenlerin sosyolojiyi anlamlandırma ve sosyoloji çalışmalarını gerçekleştirmede çevre etkili bir faktör olarak değerlendirildiğinden; Türkiye'yi bölgelere ayırıp, daha az belirleyiciyi dahil edilerek, homojen bir analizle çalışma yürütmek istenmiştir. Bu nedenle çalışma, iç Anadolu bölgesiyle sınırlandırılmıştır. Çalışmada bu amaçlar doğrultusunda, birbiriyle çelişmeyecek biçimde, *Rasyonel Seçimler Kuramı* ve *Sembolik Etkileşimcilik Kuramı*ndan yararlanılmıştır.

Sosyolojinin; bugün sahip olduğu konumda görülmüştür ki; her ne kadar anlamlandırma süreçleri; akademisyenlerin nasıl bir sosyoloji yapacakları konusunda etkili olsa da, akademisyenlerin yaptıkları sosyolojide bu durumun önüne geçen daha etkili dış faktörler mevcut olmuştur. Bu dış faktörlerin katılımcılarda baskın gelmesi nedeniyle, katılımcıların sosyolojiyi nasıl anlamlandırdığından ziyade toplumsal açıdan neyin yapılabilir olduğu, daha önemli ve öncelikli hale gelmektedir. Katılımcıların fikirlerini özgürce dile getirmesine engel olan çeşitli endişeler, düşüncelerini dışarıya kapalı küçük gruplarla paylaşmak zorunda bırakmakta veyahut katılımcıları, düşüncelerini hiç

paylaşmayarak bireysel takılmak zorunda bırakılmaktadır. Neticede etki alanı daralan akademisyenin aynı zamanda sosyoloji çalışmalarının alanları da daralmaktadır. Katılımcıların, bireysel bir çabanın yeterli olmayacağını düşünmeleri, sosyolojinin kendi iç problemlerine dair çözümlerin başka kurumlarda veya başka bireylerde aranmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda, ortak bir sesin oluşmasına engel olan; akademik alanın içinde yaşanan rekabetçi iç çatışmalar, üniversitelerin özerkliğe sahip olmayışı, gibi sebepler de bu olumsuzluğu destekleyen etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla, çalışmanın başından beri merak edilen sosyolojinin misyonundaki değişikliğin temel sebebinin kendi iç alanında yaşadığı problemlerle ilişkili olduğu anlaşılmıştır. Katılımcılara göre, Türkiye’de sosyoloji alanında yaşanan sıkıntıların katlanarak artması, çözümün başkalarına pas atılması ve Türkiye’deki sosyoloji bölümlerinin yeterli etkileşim içinde olmaması; sosyolojinin toplumdaki görünürlüğünü, statüsünü ve işlevlerini sınırlandırmıştır.

Görülmüştür ki; katılımcı bu alana hangi amaçla dahil olmuşsa olsun; zihinsel bir dönüşüm ve gelişim sürecinden geçmektedir. Önce kendisine yönelik daha sonra ise çevresine yönelik bakış açısı değişmekte; inceleyen, sorgulayan bir bakış açısı kazanmaktadır. Veya böyle bir bakış açısına sahip olduğu için bu alana bilinçli olarak dahilse; bu kez, bu bakış açısı daha da derinleşmektedir. Ancak kazanılan ve güçlendirilen bu bakış açısına rağmen sosyolojinin prestij kaybı yaşamakta olması, görünürlük alanının gittikçe daha fazla akademi ile sınırlanması ile sonuçlanmaktadır. Geçmişten bugüne sosyolojinin sorunları değişmemiş; aksine artarak devam etmiştir.

Bu sorunlar arasında temel problemler olarak değerlendirilebilecek; Sosyolojik bilginin kullanım alanları konusunda mevcut olan ²³ ikilem. Dolayısıyla, sosyolojinin siyasetle yakın konumu, (ürettiği bilgiyi kullanım alanını daraltan bir konumda), burada önemli bir faktör olarak bulunmaktadır. Sosyolojinin Türkiye’ye gelme nedeniyle ilişkili olarak doğan bağ; siyaset-sosyoloji yakınlığı; geçmişte de şimdi de görülen en büyük sorunlar arasında, İç Anadolu bölgesindeki katılımcılar tarafından, değerlendirilmiştir. Diğer problemleri ise aşağıdaki şekilde sıralayabilmek mümkündür.

- Farklı zamanlarda güvenilirlik ölçütlerinin değişmesi, üretilecek bilginin değerini dönemsel şartlara bağlı kılmış; bilginin güvenilirliğini ve değerini müphem

²³ Bu ikilem; bilginin zaten akademi ile sınırlı kalması gerektiğini düşünenler ile daha geniş bir alana yayılması gerektiğini düşünenler arasındadır.

kılmıştır. Bu durum beraberinde üretilecek bilginin kendisine olan tutkuyu da öldürmüştür.

- Sahaya yönelik çalışmalarda ilgili kurumlarla olan süreçlerin sağlıklı bir şekilde ilerlememesi sebebiyle sahaya olan mesafe.
- Akademisyenlerin hem kendi kurumsal alanları içinde ve hem de diğer üniversitelerle yok denecek kadar az iletişimlerinin olması ve ortak çalışmaların bulunmaması
- Ötekileştiren bakış açısının; üniversiteler arasında, kurum içinde akademisyenlerin arasında ve hatta öğrenciler arasında benimsenen bir yaklaşım tarzına dönmesi ve bu ayrıştırıcı sürecin normalleşmesi
- Niceliksel anlamda bu bölümler artarken niteliksel anlamda bir artıştan bahsedilememesi
- Bölüme giren öğrencilerin ilk tercihlerinde yer almaması ve hatta çoğu öğrencinin bu alana dair bilgi sahibi olmadan, diploma almak için mecburi bir tercih olarak değerlendirmesi
- Akademik ders yüklerinin çok olması aynı zamanda sınıflardaki öğrenci sayılarının fazla olması sebebiyle; öğretmen-öğrenci arasında iyi bir iletişimin kurulamaması
- Kavramsal ve Kuramsal bilgi üretmemesi
- Eldeki verilerden yararlanamama
- Kurumsal kültürün tam yerleşmemesi ve yeni ilişki biçimlerine dönüşmesi

Yukarıda bahsedilen tüm bu problemler ve bu problemlere sebep olan etkenler göz önünde bulundurulduğunda, çözüm arayışlarının rafa kaldırılması da çözümden uzaklaşılmasının sebeplerinin dış faktörlere bağlanması da olağandır. Chicago örneğinde, Osmanlı döneminde veya Türkiye'nin kuruluş döneminde var olan sorunlar hem çok görünür durumda bulunmakta hem de toplumun tamamını saracak bir etkiye sebep olmaktadır. Oysa günümüzde sorunlar hem ülke bazında hem de akademik alanda parçalara ayrılmakta ve düzensizlik içinde bir düzen yaratarak; akademisyenlerde her şeyin olması gereken doğal akışında olduğu hissini

uyandırmaktadır. Akademisyenler arasındaki bireysel farklılıklar, sorunların tespitinde ve öncelik sırasında farklılıklar oluşturmaktadır. Bazıları için bu durum sorunun kendisinin önemini azaltıcı bir etki yaratmakta ve çözüme kavuşturmak için harcanacak zamanın kendisini daha değerli kılmaktadır. Bazıları içinse sorun olarak gördüğü alanlara ilişkin çabası çeşitli şekillerde cezalandırılmakta²⁴ ve bireysel çabalarının boşa çıkmasıyla sonuçlanmıştır.

Tüm bu nedenler makro süreçlerle ilişkili olsa da²⁵ failin etkisinin de küçümsenmemesi gerektiği düşünülmektedir. Birinin bir diğeri üzerinde ezici gücünün olduğunu varsaymak yerine karşılıklı etkileşimle dönüşümün mümkün olduğuna inanılmaktadır. Bu nedenle, Sosyolojinin, kendi sorunlarının çözümünde aktif rol alabilmesi için öncelikle bunun gündeme getirilmesi, görünürlük kazanması, bu durumun neden problem olarak²⁶ algılanmadığının anlamlandırılmaya çalışılması önem arz etmektedir. Bu sürecin gerçekleşebilmesi içinse, öncelikli olarak sosyoloğun kendi iç dünyasına dönmesi ve onun için engel teşkil eden faktörler üzerine düşünmesi gerekmektedir.

Kasapoğlu, sosyolojinin daha çok alana nüfuz edebilmesi noktasında; sosyolojiye bir piyasa değeri yaratılması gerektiğinden bahseder ve bu değer yaratılabilmesi için ise sosyoloji ile sosyoloğun kamuoyunda tanıtılması gerekliliğini ifade eder. Bu sayede sosyolojinin kimlik sorununun çözüleceğini ifade eden Kasapoğlu, sosyolog kimliğinin net olarak çizilmesi gerektiğini; Sosyoloğun ne yapabileceğinin, nerelerde çalışabileceğinin, sosyolojik eğitimin ne olduğunun net bir şekilde ifade edilmesinin gerekliliğini dile getirir (Aktaran Coşkun, 1991;211). Dolayısıyla, sosyolojinin kendi iç problemlerine yönelik çözüm odaklı ilerleyen bir anlayış üzerinden hareket edilirse, toplumda sosyolojinin daha çok alana nüfuz etmesi mümkün kılınarak, işlevsel değerinin artacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda, işlevsel yönü arttıkça da kamuoyunda tanınacağı ve bu bölümde okuyan öğrencilerin sorunlarına da; Türkiye'deki sosyoloji bölümü mezunlarının işsizlik problemi ekseninde; dolaylı olarak çözüm sağlanmış olacağına inanılmaktadır.

²⁴ Damgalanma, Ülke değiştirme gibi.

²⁵ Türkiye'deki sosyoloji bölümlerinin giderek artması; niceliksel anlamda bir yoğunluğu failin göz ardı edilemez etkisinin varlığını göstermektedir. Bu noktada yapılması gereken; üniversiteler arası gerçek bir etkileşim ağının kurulması ve cemaat anlayışının terk edilmesidir.

²⁶ Problem olarak algılanmadığındaki en temel neden kapalı bir alan olması ve yaşanan problemlerin o alan içerisinde sessizce gerçekleşmesidir.

KAYNAKÇA

51: 139-156 <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS3608>

Akın, Mahmut (2011). “Toplumsallaşma Sözlüğü”. Konya: Çizgi Kitabevi.

Aktay, Yasin (2010). “Türk Sosyolojisine Eleştirel Bir Katkı”. İstanbul: Küre Yayınları.

Arslan, Hüsamettin (2015). “ Epistemik Cemaat- Bir Bilim Sosyolojisi Denemesi”.
İstanbul: Paradigma

Aydoğan, Ahmet (2005). “Şehir ve Cemiyet”. İstanbul: İz Yayıncılık.

Bauman, Z. (2017). “Retropya” (Çev. Ali Karatay) İstanbul: Sel Yayıncılık.

Bauman, Zygmunt (2013). “Sosyolojik Düşünmek”. (Çev. Abdullah Yılmaz) İstanbul:
Ayrıntı Yayınları.

Becker, Horward (2013). “Sosyal Bilimcilerin Yazma Çilesi”. (Çev. Şerife Geniş)
İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Burke, Peter (2001). “Bilginin Toplumsal Tarihi”. (Çev. Mete Tuncay) İstanbul: Tarih
Vakfı Yurt Yayınları.

Calvino, İtalo (2002). “Görünmez Kentler”. (Çev. Işıl Saatçioğlu) Yapı Kredi Yayınları.

Coşkun, İsmail (1991). “75. Yılında Türkiye’de Sosyoloji”. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Çelebi, Nilgün (-). “Sosyoloji Sosyoloğun Yaptığı İse” Türkiyat Araştırması.
<http://eski.bingol.edu.tr/media/262591/10sosyolojikdusunme-SOSYOLOJi-SOSYOLOGUN-YAPTIGI-iSE.pdf>

Çelik, Ercüment (2018). “Güney Sosyolojisi ve Türkiye’de Sosyoloji”. İstanbul: Nota
Bene.

Çelik, Ercüment (2018). “Güney Sosyolojisi ve Türkiye’de Sosyoloji”. İstanbul: Nota
Bene.

Dewey, John (2012). “Okul ve Toplum”. Ankara: Pegem Akademi.
<http://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/1761Okul%20ve%20Toplum%203.%20Baski.pdf>

- Erdoğan, i., İşler, E., Durmuş, N. (2005). “Kitle İletişiminde Pozitivist Geleneğin Kuruluşu: Lazarsfeld ve Yöntemsel Araştırmalar”. İletişim 21. 1-43
- Erdoğan, İrfan (-). “Liberal Demokratik Görüş ve Chicago Okulu”.
<http://www.irfanerdogan.com/makaleler1/chicago.pdf>
- Fichter, Joseph (2001). “Sosyoloji Nedir?”. Ankara: Atilla Yayıncılık.
- Fildiş, Berna (2016). “Bir Yöntem Olarak C. Wright Mills’in Toplumbilimsel Düşün’ünü Çözümlemek” International Journal of Social Science.
- Gençoğlu, Aylin (2016). “Batı Avrupa’da Sosyokültürel Dönüşümler ve Bir Bilim Dalı Olarak Sosyoloji”. Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt: 3, konu: 5, ss. 39-54 <https://dergipark.org.tr/download/article-file/234199>
- Giddens, Anthony (2000). “Üçüncü Yol- Sosyal Demokrasinin Yeniden Dirilişi”. (Çev. M. Özay) . İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Goffman, Erving (2009). “Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu” İstanbul: Metis Yayınları.
- Goffman, Erving (2017). “Kamusal Alanda İlişkiler”. (Çev. Fatik Karakaya). Ankara: Heretik.
- Goffman, Erving (2018). “ Karşılaşmalar”. (Çev. Sercan Çalıcı). Ankara: Heretik.
- Göle, Nilüfer (2008). “Mühendisler ve İdeoloji”. İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, David (2013). “ Sosyal Adalet ve Şehir”. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Harvey, David (2012). “Asi Şehirler”. (Çev. A. Deniz Temiz) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Hunter, Jacques (2013). “ Durkheim’ı Anlamak”. İstanbul: İletişim Yayınları
- Kaçmazoğlu, Bayram (2013). “ Türk Sosyoloji Tarihi-1 Ön Koşullar”. İstanbul: Doğu Kitabevi
- Kaçmazoğlu, Bayram (2018). “Türk Sosyoloji Tarihi-3 Yeni Türkiye’de Sosyolojinin Düşünsel ve Kurumsal Temelleri”. İstanbul: Doğu Kitabevi.

- Kalberg, Stephen (2009). “ Max Weber’i Anlamak”. (Çev. Bedri Gencer) Ankara: Lotus Yayınevi
- Karakaya, Fatih (2012). “ Ecco Homo Academicus”. Sosyoloji Dergisi 3. 25; 103-111
<https://dergipark.org.tr/download/article-file/4329>
- Kaya, Tülay (2011). “Chicago Okulu: Chicago’ya Özgü Bir Perspektif”. Sosyoloji Dergisi. 3. 22: 366-381 <https://dergipark.org.tr/download/article-file/4051>
- Kayalı, Kurtuluş (1994). “ Türk Düşünce Dünyası 1”. Ankara: Ayyıldız Yayınları.
- Kınağ, Mustafa (2017). “George Mead’in Sosyal Ahlak Anlayışı”. Dini Araştırmalar, Cilt :20, sayı:51, ss. 87-116<https://dergipark.org.tr/download/article-file/320824>
- Kongar, Emre (2012). “Türk Toplum Bilimcileri”. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Kümbetoğlu, Belkıs (2012). “Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma”. Ankara: Bağlam Yayıncılık.
- Layder, Derek (2013). “Sosyolojik Araştırma Pratiği”. (Çev. Serdar Ünal)
- Le Breton, David (2016). “Bedene Veda”. (Çev. Aziz Ufuk Kılıç) İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Lefebvre, Henri (1996). “Marx’ın Sosyolojisi”. İstanbul: Soru Yayınları
- Marx, K, Engels F. “Komünist Manifesto” . (Çev. Hasan İlhan) Ankara: Alter Yayıncılık.
- Mauss, Marcel (2018). “Armağan Üzerine Deneme”. (Çev. Nihan Özyıldırım) Alfa Yayıncılık.
- Meriç, Cemil (2004). “ Mağaradakiler”. Ankara: İletişim Yayınları.
- Mills, W. (2007). “Toplumbilimsel Düşün”. (Çev. Ünsal Oskay) İstanbul: Der Yayınları.
- Morva, Oya (2013). “CHİCAGO OKULU Pragmatik Sosyal Teoride İletişimin Keşfi”. İstanbul: Doruk Yayıncılık.
- Ollman, Bertell (2006). “Marksizme Sıra Dışı Bir Giriş”. (Çev. Ayşegül Kars) İstanbul: Yordam Kitap

- Özdemir, Eylem (2010). “ Kentin Tanımlanmasında Sosyolojik Yaklaşımlar: Toplumsal Süreç ve/veya Mekanın Çözümlemesi”. İdealKent. 1:44-77<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/460248>
- Palabıyık, Adem (2011). “Pierre Bourdieu Sosyolojisinde ‘Habitus’, ‘Sermaye’ ve ‘Alan’ Üzerine”. Liberal Düşünce. 61-62: 121 – 141
<http://www.libertedownload.com/LD/arsiv/61-62/10-adem-palabiyik-pierre-bourdieu-sosyolojisinde-habitus-sermaye-ve-alan-uzerine.pdf>
- Ragon, Michel (2010). “Modern Mimarlık ve Şehircilik Tarihi”. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ritzer, G. (2013). “Sosyoloji Kuramları”. (Çev. Himmet Hülür). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Ritzer, G., Stepnisky, J. (2013). “Çağdaş Sosyoloji Kuramları ve Klasik Kökleri”. (Çeviren Irmak Ertuna Howison). Ankara: De Ki Basım Yayım.
- Serter, Gencay (2013). “Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram”. Araştırma 23. 2:67-76 http://www.journalagent.com/planlama/pdfs/PLAN-98608-RESEARCH_ARTICLE-SERTER.pdf
- Sezer, Baykan (2006). “Türk Sosyolojisinin Ana Sorunları”. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Sezer, Baykan (2006). “ Sosyolojinin Ana Başlıkları”. İstanbul: Kızılelma Yayıncılık.
- Swingwood, Alan (2009). “Sosyoloji Düşüncenin Kısa Tarihi”. (Çev. Osman Akınhay) İstanbul: Agorakitaplığı.
- Tatlıcan, Ümit (-). “George Simmel- George Ritzer” .
[http://www.umittatlican.com/uploadsF/1/George-Simmel--\(George-Ritzer-1991\).pdf](http://www.umittatlican.com/uploadsF/1/George-Simmel--(George-Ritzer-1991).pdf)
- Tuğrul, B., Kavici, M. (2002). “Kağıt Katlama Sanatı Origami ve Öğrenme”. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1: 11
- Tuna, Korkut (2017). “ toplumu açıklama girişimi olarak Şehir Teorileri”. İstanbul: İz Yayıncılık.

Urry, John (2010). “Mekanları Tüketmek”. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Ünal, M. Fatih(2016). “Göstergebilimin Serüveni”. Mütefekkir Aksaray Üniversitesi İslam Bilimler Fakültesi Dergisi. 3. 6:379-398<https://dergipark.org.tr/download/article-file/266793>

Ünal, Zeki (2008). “Türk Sosyoloji Tarihinde Metodolojik Yaklaşımlar”. Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi. 6.11: 123-172 <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/655924>

Ünsaldı,Geçkin(2013). “Sosyoloji Tarihi Dünya’da ve Türkiye’de”.Ankara: Heretik Yayınları

Wolf, A., Wallace, R. (2013). “Çağdaş Sosyoloji Kuramları”.(Çev. L.Elburuz& R.Ayas) Ankara: Doğubatı Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

Yağmur ÇELİK-LEFKOŞA (1993)

Adres: Yiğitler Sokak No13 Minareliköy-Lefkoşa

Gsm:05391006926

E-mail: ygmrlık1993@gmail.com

Medeni Durum: Bekar

Uyruk: K.K.T.C

Erciyes Üniversitesi Sosyoloji anabilim dalından mezunum ve aynı alanda master; tez dönemindeyim. **Yapılan Çalışmalara Örnek:**

27-28 Ekim 2018 Ulusal Birlik Partisi Kurultay sürecinde danışmanlık hizmeti verdim.

Bilimsel Araştırmalar Projesi onaylı iki yıllık bir ekip çalışması sonucunda; “Uzunyayla Çerkesleri Topluluk Aidiyet ve Kimlik” (25.12.2018 Çizgi Yayınevi) adlı kitapta yazdım.